

ISSN 2311-1844

**Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра української та зарубіжної літератур і
методик їх навчання**

ПОЛІЛОГ

№ 12

**Науково-публіцистичний збірник
Засновано у 2013 р.**

Житомир
2024

УДК 82–92 : 82.09

Видається за рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 23 від 24 грудня 2024 року)

Головний редактор

Вікторія Білявська, кандидат філологічних наук

Редакційна колегія:

Олена Юрчук, доктор філологічних наук
Володимир Ершов, доктор філологічних наук
Любов Башманівська, кандидат педагогічних наук
Андрій Усатий, кандидат педагогічних наук
Оксана Чаплінська, кандидат філософських наук

Верстка, технічне редагування

Олеся Бондарчук

Затверджено на засіданні
кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання
(протокол № 6 від 16 грудня 2024 р.)

Державна реєстраційна служба України. Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія ЖТ № 184/561-Р від 04.04.2013 р.

Наукове видання

Полілог: науково-публіцистичний збірник / [гол. ред. В. Білявська].
Житомир: Комунальне книжково-газетне видавництво «Полісся», 2024.
Вип. 12. с. 100.

Адреса редколегії:

Житомирський державний університет імені Івана Франка.
10008. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, корп. 4, ауд 503.
e-mail кафедри: kaf.ukr.lit@gmail.com

© Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ISSN 2311-1844

З М І С Т

ЕЙДОС ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ

Тетяна БОНДАР

ЛІТЕРАТУРНА ГРА ЯК ПРИЙОМ
АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У 5 – 7
КЛАСАХ НУШ .....

5

Владислав БОРОДІЙЧУК

АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЗА
ДОПОМОГОЮ КУЛЬТОРОЛОГІЧНОГО
ПІДХОДУ .....

8

Марія ДАШКО

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЧНИХ
ПОЧУТТІВ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ .....

13

Вікторія ЖЕРЕБЧУК

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ
ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ .....

17

Тетяна ЗАКАЛЮЖНА

НЕЕЛЕМЕНТАРНІ СИНТАКСИЧНІ
СТРУКТУРИ У ТВОРІ М. ДОЧИНЦЯ
«ЧАРУНКИ ДНІВ. КНИГА
СПОСТЕРЕЖЕНЬ» .....

22

Наталія ЗАРУДНЮК

МІФОПОЕТИКА ПРОЗИ ДАРИ КОРНІЙ
(НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ
«ГОНИХМАРНИК») .....

26

Олена КАЦАЛАПЕНКО

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА
НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ .....

31

Тетяна КОС

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОГО
МИСЛЕННЯ В ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ
ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
.....

35

Єлизавета ЛУБКІВСЬКА

ДВІ УКРАЇНКИ В ТАТАРСЬКОМУ СВІТІ
(«МАЛЬВИ» Р. ІВАНИЧУК) .....

39

Вікторія МАЗКО

ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ В ЖІНОЧІЙ
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ .....

43

Ангеліна МЕРЕЖИЦЬКА

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ
ОБРАЗІВ В ОПОВІДАННІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ «МІСТО СМУТКУ» .....

48

Марина МУКАСЄВА

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ
АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ЧИТАННЯ .....

52

Марія РУЩИЦ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ
ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ
«ІНТЕРНАТ» СЕРГІЯ ЖАДАНА .....

56

Тетяна ТИХУН

ФЛОРИАРІЙ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ .....

61

Богдан ФЕРЕНЦЮК

ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ МАКСА
КІДРУКА «НОВІ ТЕМНІ ВІКИ.
КОЛОНИЯ» .....

65

Інна ЧИКАЛЕНКО

СИМВОЛІЗМ ПОЕЗІЙ ЮРІЯ ІЗДРИКА
(НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ «КАЛЕНДАР
ЛЮБОВІ»).....

68

Катерина ЧУЧАЛІНА

ВПЛИВ АНАЛІЗУ ОПИСОВИХ
ЕЛЕМЕНТІВ ТВОРУ НА РОЗВИТОК
ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ .....

73

Надія ШУЛЬГА

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В
СТАРШІЙ ШКОЛІ, ЇЇ ВИДИ ТА
ФУНКЦІЇ .....

77

Ольга ЯЦЕНКО

АЛІЄ Й ОКСАНА, КРИМСЬКА ТАТАРКА
Й ЕТНІЧНА РОСІЯНКА: ПЕРЕПЛЕТІННЯ
ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ТА КУЛЬТУР (ЗА
РОМАНОМ АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ «ЗА
ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ. КРИМСЬКИЙ
РОМАН» .....

82

**СОБОР МУЗ:
ПОЕТИЧНА СТОРІНКА**

Анна МИКОЛАЄНКО .....

87

Анастасія СКОРОДИНСЬКА .....

88

Олександра СТЕЦЬОК .....

91

Вікторія ФЕЛЮСТ .....

93

V POWERH

Вікторія БІЛЯВСЬКА

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ДЕБАТИ
МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ .....

99

Тетяна БОНДАР,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ЛІТЕРАТУРНА ГРА ЯК ПРИЙОМ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У 5-7 КЛАСАХ НУШ

У статті розглянуто важливість використання літературних ігор на уроках української літератури в сучасній школі; звернено увагу на особливості дидактичних ігор та їхні функції в навчально-виховному процесі.

Протягом останніх років відбувається поступова зміна освітньої парадигми, яка передбачає передусім цілеспрямовану реалізацію компетентнісного підходу. Нині триває процес оновлення змісту шкільної освіти, пов'язаний із впровадженням освітньої реформи «Нова українська школа». Розроблені модельні навчальні програми для 5-7 класів НУШ. Міністерство освіти і науки України затвердило нові підручники з української літератури, які відповідають оновленому змісту літературної освіти для 5-7 класів. Нові твори підібрані за певними критеріями:

- орієнтацією на вікові психологічні особливості молодших підлітків;
- врахування інтересів сучасних учнів та учениць;
- уведення в шкільну програму нових художніх творів, які написані сучасними письменниками та порушують актуальні для учнів/учениць життєві проблеми тощо [4].

Проблема використання літературних ігор на уроках української літератури досліджувалася багатьма науковцями, зокрема, С. Воробйовою, І. Ковалем, П. Щербанем, М. Фіцулою та ін. Їхні наукові праці стали теоретичною основою для розробки та впровадження ігрових методів навчання.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан використання літературних ігор в освітньому процесі, виявити їхні дидактичні можливості та обґрунтувати необхідність ширшого застосування ігрових форм роботи на уроках української літератури.

Сучасна освіта прагне до того, щоб учні були не слухачами під час уроку, а активними здобувачами своїх знань. Тож на уроках літератури рекомендують використовувати ігрові прийоми. І. Коваль зазначає, що дидактичні ігри – це вид діяльності, залучившись до якої, школярі навчаються [3]. Дидактична гра – це творча форма навчання, виховання та розвитку. На думку П. Щербань, «сутність гри полягає в тому, що нові знання отримують завдяки постійному діалогу, обміну

різними думками й пропозиціями, їх обговоренню та закріпленню, взаємній критиці та веденню дискусії» [6]. Варто зауважити, що дидактична гра як самостійна ігрова діяльність можлива лише за доступності дидактичних завдань, врахування вікових особливостей школярів, наявності зацікавленості, засвоєння ігрових дій та правил, які залежать від рівня ігрового досвіду учасників. На відміну від ігор взагалі, дидактичні ігри характеризуються чітко поставленою метою з орієнтуванням на відповідний педагогічний результат.

Літературні ігри мають свої особливості, оскільки їх використовують у навчанні та вихованні всіх вікових груп за необхідності активізувати попередній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання або здобути нові. Під час використання дидактичної гри як форми навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) діяльність – тобто учитель одночасно навчає дітей і бере участь у грі, а діти, граючись, навчаються [1, с. 47]. Пізнавальна діяльність навчання виявляється в дидактичних завданнях, які вчитель пов'язує з ігровими методами. Наприклад, під час вивчення теми «Прислів'я та приказки» розробники програми НУШ пропонують учителям використовувати такі ігри: «Темна конячка», «Літературознавча експертиза», «Вірю – не вірю», «Упізнай мене», де учні в ігровій формі досліджують спільні та відмінні риси в прислів'ях та приказках, а не просто їх завчають, використовуючи готові приклади [2]. Але вже в старших класах гру «Вірю – не вірю» перероблено на «Блеф-клуб», зважаючи на вік дітей та їхні можливості, уподобання. Дидактична мета, яка є в кожному ігровому завданні, стає непомітною для учнів, тобто засвоєння пізнавального змісту відбувається не з примусу чи навмисне, а під час виконання цікавих ігрових дій, наприклад, пошук та приховування, загадки та відгадки, елементи змагання за наявності або відсутності правильних відповідей.

Важливо, що під час використання на уроці дидактичних ігор, стимулом та мотивом виконання дидактичних завдань є не пряма вказівка вчителя, а природне прагнення до гри, бажання виграти, адже гра присутня в людському житті в будь-якому віці. Тому це спонукає школярів до розумової активності. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення, тренує волювільні здібності дитини, а також запобігає втомі, знижує гіподинамію [3, с. 7].

Літературні ігри на уроках допомагають реалізувати такі аспекти: 1) поєднують три ключові цілі навчання: освітню, розвивальну і виховну; 2) відповідають різноманітним інтересам дітей: дослідницьким і соціальним, ігровим; 3) розширюють уявлення дітей про навколишній світ; 4) сприяють розвитку психічних процесів і формуванню активної особистості; 5) виступають як інструмент для всебічного розвитку дитини, включаючи її пізнавальні здібності; 6) підвищують зацікавленість у навчанні, покращують увагу і сприяють кращому засвоєнню матеріалу; 7) стимулюють розумову діяльність, а також розвивають практичні навички та вміння учнів. Загалом місце і роль дидактичних ігор в освітньому процесі, вдале поєднання ігрових елементів і навчання багато в чому залежить від розуміння їх функцій.

Дослідження науково-педагогічних праць дає змогу виокремити такі основні функції дидактичних ігор: спонукальна (інтерес до поставленого завдання), комунікативна (спілкування з учасниками гри), самореалізаційна (учасники гри реалізують свої можливості), розвивальна (розвиток пізнавальних здібностей та інших якостей), діагностична (рівень володіння набутими та наявними знаннями, вміннями та навичками), розважальна (отримання задоволення від процесу гри), корекційна (внесення позитивних змін рівня обізнаності та розвитку гравця) [5, с. 184].

Отже, літературні ігри в навчальному процесі дають змогу вчителю правильно й ефективно організовувати взаємодію з учнями, що допомагає досягати високих результатів у навчанні та особистісного розвитку.

Tatiana Bondar. Literary game as a method of artwork analysis in grades 5-7 of NUS (the New Ukrainian School)

The article explores the significance of incorporating literary games into Ukrainian literature lessons within the context of modern education, highlighting their characteristics and roles in the teaching and learning process.

Список використаної літератури:

1. Воробйова С. Дидактична гра в процесі навчання. Рідна школа. 2002. № 10. С. 46–48.
2. Заболотний О. В., Слоньовська О. В., Ярмутьська І. В. Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/ukrains-ka-literatura/> (дата звернення: 19.11.2024).
3. Коваль І. Б. Дидактична гра на уроках української мови та літератури у середніх і старших класах. Методичний посібник. Вінниця: ММК, 2017. 71 с.
4. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Anonces/2016/nova_shkola_pr_oekt.pdf (дата звернення: 19.11.2024).
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.
6. Щербина Д. Дидактична гра в системі особистісно-зорієнтованого навчання. Педагогіка вищої та середньої школи. Кривий Ріг, 2006. вип. 14. С. 254–256.

Владислав БОРОДІЙЧУК,
магістрант ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: А. Усатий, доцент

АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЗА ДОПОМОГОЮ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Використання культурологічного підходу на уроках української літератури у старших класах спрямовується на розумове, моральне й духовне становлення особистості, на її інтелектуальний та духовний розвиток за правильним руслом, сприяючи розвитку індивідуальності учня, його гармонійній соціалізації, на виховання шани й поваги до власного народу, а також до представників інших етносів крізь призму аналізу вічних проблем, що порушуються у творі.

У сучасних умовах пріоритетні завдання щодо аналізу художнього твору із використанням культурологічного підходу в умовах дистанційного навчання спрямовуються бути спрямовані на те, щоб виховування свідомого ставлення до вивчення української літератури, шани й поваги до національних особливостей, світогляду на ціннісних орієнтирів різних народностей; на формування духовно багаті та високоморальної особистості школярів, на розвиток самостійності мислення, критичності суджень, на вміння відстоювати та аргументувати власну думку та позицію в умовах ведення діалогів та дискусій, на розвиток творчих здібностей, естетичних почуттів учнів під час ознайомлення із репродукціями картин або кінострічками за темою художнього твору (під час проведення аналогій, асоціацій між художніми образами), на удосконалення вмінь та навичок пошуково-дослідницької роботи у процесі пошуку, аналізу, узагальнення (написання рефератів, доповідей, робота із презентаціями).

Аналізу художнього твору за використанням культурологічного підходу учні удосконалюють уміння та навички встановлювати взаємозв'язок між творчістю письменника, епохою, культурними та морально-етичними цінностями та традиціями автора крізь призму сприймання, аналізу учнями твору.

Використання культурологічного підходу на уроках української літератури у старших класах сприяє удосконаленню чіткості, зв'язності, інтонаційної виразності мовлення учнів у процесі дискусій, спільних обговорень тощо.

Проблема використання культурологічного підходу у процесі вивчення української літератури була висвітлена такими науковцями, як: В. Андреева, Ю. Бельчикова, Е. Бондаревська, Г. Єлізарова, О. Корнієнко, Г. Микуляк.

Роль використання культурологічного підходу у формуванні літературних знань, вмінь та навичок учнів означена у дослідженнях А. Арнольдова, Н. Буєвої, Б. Фішмана, І. Якиманської та ін.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес на уроках літератури у старшій школі.

Окреслимо основні принципи навчання літературі у старших класах за використання культурологічного підходу. Одним із найважливіших принципів у контексті використання культурологічного підходу в процесі навчання стає принцип культуровідповідності, який передбачає, «що навчання ґрунтується на загальнолюдських цінностях, будується відповідно до цінностей та норм національної культури та регіональних традицій, що не суперечать загальнолюдським цінностям» [6, с. 58]. За цими умовами навчання літературі через культуру дозволяє побачити, як пов'язані ці два феномени; що ці концепти – це яскраві, але не єдині точки їхнього взаємодоповнення, взаємовираження.

Культурологічний підхід у методиці викладання української літератури був інтерпретований насамперед як культурознавчий. Його впровадження у педагогічний процес було підготовлено публікаціями та виступами провідних методистів країни [2; 3; 7].

У контексті реалізації культурологічного підходу до вивчення літератури на засадах інтеграції також доцільно використовувати твори живопису з метою формування учнями у процесі аналізу багатовікового досвіду народу, його культури (національні традиції, релігія, морально-етичні традиції, релігія, морально-етичні цінності, мистецтво) та духовно-естетичне вплив на думки, почуття, поведінку, вчинки учнів» [5, с. 16].

Обґрунтовуючи пріоритетність поняття культурознавства у методиці викладання української літератури у старшій школі, варто зазначити, що культурознавство «не означає засвоєння безпосередньо точних, міцних, наукових знань про культуру, як у культурології, а передбачає використання наявних у школярів знань про культуру для того, щоб навчити школярів розуміти культуру, говорити і вміти висловлювати думки і судження на уроках у контексті культури певної країни» [4, с. 17].

Через це вчені зазначають, що «внутрішній зв'язок між культурологією та методикою викладання української літератури вкрай слабо проявляє себе в навчальному процесі, але це результат нерозробленості проблеми, а не відсутності зв'язків як таких» [9, с. 35].

Можна зробити принаймні два висновки: перший – про те, що наявність зв'язків між культурологією та методикою викладання української літератури момент ще недостатньо обчислені; другий – у тому, що реалізація цих зв'язків передбачає обов'язкову інтеграцію знань із цих дисциплін, що є поза рамки предметної компетенції учня.

Спочатку поняття культурознавчого підходу пов'язувалося насамперед із вивченням живопису під час уроків української літератури. Дослідники [8] визначають його як «засвоєння учнями у процесі вивчення життєвого досвіду письменника крізь призму епохи, долі народу, його культури (національні традиції, релігія, морально-етичні традиції, релігія, морально-етичні цінності, мистецтво) та

духовно-естетичний вплив на думки, почуття, поведінку, вчинки учнів» [8, с. 16].

Принцип міжпредметності та інтеграції знань. Культурологічна компетентність пов'язана із міжпредметною та предметною спрямованістю української літератури. Цій думці відповідає дане визначення культурологічного підходу як «сукупності теоретичних установок та організаційних заходів, спрямованих на створення умов з освоєння та трансляції цінностей культури, сукупність використовуваних при цьому методів та прийомів щодо взаємодії особистості та культури, що забезпечують розвиток особистості» [1, с. 52].

Принцип науковості. Застосування цього підходу повинне реалізуватися із опорою на традиційні методичні поняття: (дидактичний матеріал, методи, прийоми та засоби навчання) та функцію мови, якій до цього часу у шкільному процесі навчання українській літературі приділялося недостатньо уваги – кумулятивну.

Принцип зв'язку навчання літературі із життям. Важливим аспектом при застосуванні культурологічного підходу у процесі вивчення української літератури є відбір культурологічного матеріалу для навчальних цілей, який визначає: ціннісний зміст і значущість матеріалів, що відбираються, для формування у навчальних неспотворених уявлень про історію та культуру народів; ступінь, у якому даний матеріал може бути стимулом для ознайомлення з ключовими культурологічними поняттями.

Застосування цього принципу народності у процесі вивчення української літератури сприяє тому, що культура певного народу представляється перед учнем у всій її повноті та різноманітті, відновлює її у правах природної та головної основи освіти; створює умови для збагачення учнів відомостями про культуру; допомагає учням знайти себе в культурі, сформуванню власну культурну самосвідомість, ставлення до інших культур; сприяє зняттю відокремленості, абстрактності та культурної знеособленості знань, забезпечує їх укоріненість у соціальному національно – культурному планах.

Принцип диференціації знань. Використання цього підходу повинне мати за основу диференційованість у реалізації змісту освіти, враховування індивідуальних, вікових особливостей школяра, умов виховання та розвитку особистості, забезпечуючи максимальну самостійність школяра на уроках літератури.

Принцип комунікативності передбачає побудову діалогічного спілкування як моделі процесу реальної комунікації. Модель має зберігати усі найсуттєвіші риси об'єкта, що моделюється. Комунікативні ситуації, які використовуються для навчання культури діалогування, повинні моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування.

Принцип індивідуалізації навчання реалізується в навчальному процесі діалогування шляхом урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів 10-11 класів та умов їх виховання, що значно впливає на ефективність навчання українській літературі. Забезпечення індивідуалізації навчання можливе тільки за умови обізнаності вчителя із особливостями учнів та способами індивідуалізації навчання.

Принцип систематичності та послідовності у вивченні літератури проявляється, в першу чергу, у взаємозв'язку засвоєних явищ, у певній послідовності їх подання.

Принцип свідомості на уроках української літератури забезпечується шляхами: а) моделювання ситуацій спілкування, під час яких учні, завдяки певній розумовій діяльності, краще розуміють; б) повідомлення учням правил-інструкцій, які полегшують засвоєння форми, значення і функції явища; в) виділення властивих ознак явища для формування орієнтовної основи виконання відповідних дій; г) звертання до контексту та інших мовних засобів: вивчення літератури відбувається успішніше, якщо школяр розумітиме значення матеріалу під час використання його у процесі формування усного діалогічного мовлення.

Отже, використання культурологічного підходу на уроках української літератури у старших класах спрямоване на те, щоб представити літературну освіту у всій її повноті та різноманітті, створює умови для збагачення учнів відомостями про культуру; допомагати школярам знайти себе в культурі, сформувати власну культурну самосвідомість, ставлення до інших культур; сприяє зняттю відокремленості, абстрактності та культурної знеособленості знань, забезпечує їх укоріненість у соціальному національно – культурному планах; закликати кожного учня дбати про збереження культурного різноманіття через ознайомлення із творами художньої літератури, дотримуватися принципів рівності, уникати силових втручань у природу та соціальні відносини.

До основних принципів літературної освіти на засадах культурологічного підходу у 10-11 класах відносимо: принцип культуровідповідності в сучасному науково-методичному обороті переосмислений як принцип співвивчення літератури та культури, який передбачає «відбір дидактичного матеріалу, методів, прийомів та засобів навчання культуроносною функції певної культури, що забезпечує цілеспрямований вплив накопичених від покоління до покоління культурних цінностей на формування духовного світу учнів, на виховання їхньої особистості та національної гідності через символи та традиції рідного народу; принцип полікультурності літературної освіти, який вивчає загальнотеоретичні основи розвитку полікультурної особистості старшокласників у процесі вивчення мов, культур та цивілізацій; принцип інтеграції інтегративний у питанні літературного та культурного світобачення учнів щодо мов інших народностей тобто вивчення не окремої галузі культури, а кількох; принцип зв'язку навчання літературі із надбаннями національної культури передбачає, що творчість автора не лише знайомить учнів із культурою країн, що вивчається, але шляхом порівняння відтінює особливості своєї національної культури, але й, передусім, ознайомлює учнів із загальнолюдськими та національними цінностями етносу у процесі аналізу художніх творів; принцип зв'язку навчання із життям, за умовами цього принципу – основне завдання такого підходу у сфері літературної освіти – це навчання особистості через наближення її до

надбань певної культури; застосування культурологічного принципу, який змістовно спирається на культуру як педагогічної діяльності.

Vladyslav Borodiichuk. Analyzing a artistic work of art using a culturological approach

The use of the cultural approach in the lessons of Ukrainian literature in high school is aimed at the mental, moral and spiritual formation of the individual, at his/her intellectual and spiritual development in the right direction, contributing to the development of the student's individuality, his/her harmonious socialization, at fostering honor and respect for his/her own people, as well as for representatives of other ethnic groups through the prism of analyzing the eternal problems raised in the work.

Список використаної літератури:

1. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи до формування виховуючих відносин з учнями: навч.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 2016. 232 с.
2. Бійчук Г. Л., Фасоля А. М. Новітня українська література (кінця ХХ–початку ХХІ ст.) : метод. посіб. Київ : Пед. думка, 2012. 86 с.
3. Балл Г. О., Медінцев В.О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. Горизонти освіти. 2016. № 3. С. 7–14.
4. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.
5. Володько В.М. Індивідуалізація та диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз. Педагогіка і психологія. 2014. № 4. С. 9-17.
6. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
7. Владимірова В. І. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної : матеріали V Міжнар. наук.- практич. конф. «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця», Полтава : 7–8 травня 2019 р. Молодий вчений. 2019. № 5.1 (69.1). 160с.
8. Громадська освіта – це актуально / за матеріалами прес-служби МОН, університетів, власних кореспондентів. Освіта України. 35 (1444), 31 серпня 2015 р. 329с.
9. Державний стандарт базової середньої освіти (нова редакція, 2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 19.11.2024)

Марія ДАШКО,
магістрантка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: *О. Башманівський, доцент*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність дослідження процесу національно-патріотичного виховання учнівської молоді зумовлюється формуванням в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної, незалежної, незламної нації. Ідеалом виховання виступає всесторонньо та гармонійно розвинений, свідомий, високоосвічений громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це система комплексів та цілеспрямованої діяльності, співпраці органів державної влади, закладів освіти, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління патріотів.

Метою статті є дослідження процесу виховання молодшої особи – патріота України, готового розбудувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати та відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, носій української національної культури.

Питання, пов'язані із національно-патріотичним вихованням молоді, досліджували українські науковці. Так, наприклад, у своїх працях М. Качура «Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці», О. Коркішко «Патріотичне виховання: досвід сучасної школи», О. Сухомлинська «Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення» висвітлювали взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання; О. Вишневський «Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики)», М. Стельмахович «Теорія і практика українського національного виховання», М. Щербань «Патріотичне виховання – потреба чи вимога часу» розглядали національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу. Науковці І. Бех та К. Чорна у своїй праці «Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: (програмно-виховний контекст)» в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість.

В умовах сьогодення багато уваги приділяється вихованню національної самосвідомості учнівської молоді, згуртовуванню шкільного

колективу за допомогою спільних справ, участі у шкільних заходах, зорієнтованих на патріотичне виховання, відродження культурних традицій, цінності збереження мови, народу, особливостей нашої нації. Оскільки ми живемо у період воєнного стану, то постала проблема радикальної перебудови у сфері виховання, тому доцільно передавати молодому поколінню соціальний досвід, багатство духовної культури нашого народу, а також формувати нового успішного, самодостатнього, вільного українця, готового у будь який час стати на захист Батьківщини та національних цінностей[2].

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019, в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів співпраці держави й суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування в громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції та законів України, соціальної активності й відповідальності за доручені державні й громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності й територіальної цілісності України[3].

Державно-патріотичне виховання в навчальних закладах здійснюється на різних етапах і забезпечує всебічний розвиток особистості, гармонію і цілісність, розвиток його здібностей і талантів, збагачення його духовності і культури, самостійне мислення, виховання громадської позиції.

Необхідно розуміти, що серед усіх напрямів виховання лише національно-патріотичне на сьогодні є найважливішою складовою національної безпеки України. Ключовими моментами виховної роботи мають бути історичні аспекти становлення державності, героїка визвольних рухів, славні традиції козацтва. Сучасне покоління повинно усвідомлювати, що тільки всебічно освічена, вихована, національно орієнтована людина-громадянин здатна зберегти свою національну ідентичність та забезпечити благополуччя не лише своєї сім'ї, але й цілої країни.

У молодшому шкільному віці у дитини формується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села; виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи; до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу. У підлітковому віці виховується духовно-осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до своєї сім'ї, народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

Як казав В. О. Сухомлинський: «Дитина уважно слухатиме батька й матір, слово «Батьківщина» набуватиме в її думках і почуттях конкретного характеру, викликатиме живі образи. Звичайно і в садочку та школі дитина почує багато з того, що можуть сказати її батьки. Та коли вікно в світ відчинятимуть не тільки педагоги, а й найближчі люди, то почуття патріотизму формуватиметься в дитини на особливо міцній основі». Національно-патріотичне виховання закладається ще в колісці,

коли мама співає дитині колискову українською мовою.

У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до своєї Батьківщин є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити на своїй вільній землі, пов'язати з нею свою долю, служити Вітчизні на шляху її національного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати Конституцію України і дотримуватися Законів; вільно володіти рідною державною мовою.

Сучасне виховання дітей та учнівської молоді в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, праці, мистецтва, самої себе.

Важливим засобом формування розвитку патріотичних якостей школярів є рідна мова. Діти знайомляться з українськими легендами, притчами, міфами, історіями, що втілюють у собі могутній пізнавальний та виховний потенціал. Міфологія – один із найдавніших видів народної творчості. А народні свята стали її складовою частиною. Традиційними стали великодні, новорічні та різдвяні свята, виготовлення та виставки писанок, свята «Івана Купала», «Трійця» та ін. Притаманну дітям допитливість, прагнення до активної діяльності вчителі підтримують і розвивають через позакласну роботу. На уроках музики діти вивчають і виконують народні пісні. Не можна сьогодні уявити процес осмислення національного «Я» без історичної освіти кожного громадянина України, без знання ним минувшини рідного краю.

Працюючи з учнівською молоддю в напрямку національно-патріотичного виховання, ми очікуємо наступних результатів: утвердження патріотизму та національної самосвідомості молоді, поглиблення процесу формування основ гуманістичного світогляду; пріоритетності високих моральних, культурних, національних та загальнолюдських цінностей, що сприятиме зміцненню духовної, моральної єдності суспільства; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи, готовність до захисту Батьківщини, пошана до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій, збереження та зміцнення власного здоров'я; підвищення зацікавленості молоді щодо служби у ЗСУ, її готовності до захисту України, збереження та шанування національної пам'яті.

Національно-патріотичне виховання є гармонійною складовою загального виховного процесу закладу освіти підростаючого покоління. Воно формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у різних галузях. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму класі, школі, місті, країні все мене стосується, усе залежить від мене. Патріотизм – це дія особистості у теперішньому, але неодмінно має передбачати й майбутнє[1].

Maria Dashko. Formation of national consciousness, patriotic feelings in student youth by means of national-patriotic education

The relevance of the study of the process of national-patriotic education of schoolchildren is determined by the formation of civil society in Ukraine, the formation of a single, independent, indomitable nation. The ideal of education is a comprehensively and harmoniously developed, conscious, highly educated citizen capable of self-development and self-improvement.

Список використаної літератури:

1. Бех І. Д. Проблема патріотизму в сучасному науковому осмисленні. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2015. № 4/5. С. 6–12.
2. Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Стратегія національної безпеки України «Безпека людини-безпека країни». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 20.11.2024).

Вікторія ЖЕРЕБЧУК,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті досліджуються інтерактивні методи як ефективний засіб підвищення мотивації до вивчення української літератури. Розглянуто думки українських науковців і наведено приклади методів, що сприяють залученню учнів до навчального процесу та формують емоційне сприйняття літератури.

Інтерактивні методи навчання є важливими у формуванні інтересу учнів до української літератури, сприяючи їхній пізнавальній активності та емоційному залученню до процесу навчання. Вони дозволяють учням безпосередньо брати участь у навчальному процесі, роблячи його більш живим і динамічним. Інтерактивні підходи також допомагають подолати пасивність, яка часто виникає при традиційному підході до викладання літератури, дозволяють поглибити розуміння текстів і створити емоційний зв'язок із літературними героями та подіями.

Важливість дослідження інтерактивних методів зумовлена їхньою здатністю впливати на ставлення учнів до читання, заохочуючи їх до обговорення, аналізу та висловлення власної думки.

Мета цієї статті – розглянути сучасні інтерактивні методи викладання української літератури та показати, як вони можуть підвищити мотивацію учнів до вивчення літературних творів у школі.

Педагогічні дослідження, у яких розкрили свій досвід В. Сухомлинський, І. Бех, акцентують увагу на необхідності інноваційного підходу до навчання, який базується на активному залученні школярів до процесу пізнання.

Зокрема, В. Сухомлинський у своїх працях наголошував на необхідності розвивати любов до рідного слова через емоційне сприйняття літератури. Він стверджував, що кожен вчитель має знайти підхід до дитини, щоб викликати у неї інтерес до читання та навчання. Ідея В. Сухомлинського щодо «школи радості» є основою для впровадження інтерактивних методів у процес вивчення літератури. Учні мають відчувати радість від читання, задоволення від процесу навчання, і це досягається лише за умови, коли навчання перестане бути однонаправленим, а стане взаємодією між учителем та учнем[2].

Інтерактивні технології навчання розглядали О. Буштрук, І. Гевко, О. Горошкіна, С. Караман, М. Пентилюк, О. Пометун,

О. Потапенко, О. Савченко та інші дослідники.

Інтерактивні методи передбачають активне залучення учнів до навчального процесу, у якому вони не лише слухають учителя, а й стають повноцінними учасниками заняття. Одним із найкращих форм інтерактивного навчання є використання дискусій, рольових ігор, мозкових штурмів та інших, які дозволяють учням висловлювати свої думки, обговорювати ідеї та ділитися власним розумінням прочитаного, що сприяє формуванню критичного мислення, умінню аналізувати та оцінювати різні погляди.

Інтерактивні методи дозволяють подолати пасивність учнів, яка часто виникає при традиційному підході до навчання. Інтерактивність сприяє розвитку пізнавальної активності та емоційного інтересу до літературних творів, особливо якщо враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів. Так, під час вивчення творчості Т. Шевченка можна використовувати метод інтерактивного читання, коли учні мають можливість самостійно обирати твір для читання та подальшого обговорення. Такий підхід дозволяє учням глибше зануритися у світ поезії та особисто відчувати емоційний заряд цікавого тексту.

Інший метод, який позитивно впливає на мотивацію до навчання – це метод проєктів, який стимулює учнів до створення власних творчих робіт на основі прочитаного матеріалу. Наведемо приклад використання цього методу: після прочитання роману І. Франка «Захар Беркут» учні можуть розробити міні-проєкти, присвячені образам героїв, подіям, місцям, описаним у творі, або створити ілюстрації та презентації на основі сюжету. Така робота дозволяє не лише краще зрозуміти зміст твору, а й розвинути творчі здібності та вміння працювати в команді.

Інтерактивне навчання також передбачає використання інформаційних технологій, що є особливо актуальним у сучасному світі. Впровадження мультимедійних засобів дозволяє створити новий формат уроку, який враховує інтереси сучасного школяра (особливо в умовах НУШ). Використання інтерактивних дошок, презентацій, відео та аудіоматеріалів дозволяє поглибити розуміння літературних творів, зробити урок більш наочним і доступним. Наприклад, при вивченні драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» можна використовувати відеоекскурсії місцями, де відбувалися події твору, що дозволяє учням краще уявити атмосферу і зрозуміти настрій героїв [4].

Для вивчення української літератури можна використовувати низку сучасних ресурсів та застосунків, які зроблять процес навчання захопливим і ефективним. Сайт «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua>) пропонує інтерактивні тести, які допомагають перевірити знання з літератури, а також квести та навчальні матеріали для різних класів. Платформа «На урок» (<https://naurok.com.ua>) містить електронні уроки та презентації, що розширюють розуміння творчості українських авторів. Інтерактивний додаток для смартфонів та електронних книг «Книги UA» дозволяє читати художні твори онлайн, а також містить аудіокниги, які допоможуть краще зрозуміти зміст літератури через слухове сприйняття. Сайт «Дія.Цифрова освіта» (<https://osvita.dia.gov.ua>) також має розділ із матеріалами з української літератури, де учні можуть

знайти відеоуроки та вправи, що підходять для самостійного опрацювання матеріалу.

Розглянемо ще низку цікавих інтерактивних сервісів. Wizer.me (<https://app.wizer.me>) – онлайн-сервіс для створення робочих аркушів із навчальним контентом, у тому числі інтерактивного характеру. На таких аркушах можна розмістити завдання, які сприяють осмисленню прочитаних текстів, запитання на розуміння сюжету чи роботи з текстами.

Padlet (<https://padlet.com>) – цифрова віртуальна стіна, де можна розміщувати документи, посилання, зображення, відео та спільно обговорювати літературні твори. Padlet ідеально підходить для дистанційного навчання, де учні можуть залишати свої думки та аналізувати літературні тексти.

LearningApps.org (<https://learningapps.org>) – платформа для створення інтерактивних вправ та ігор, що дозволяє закріпити матеріал за допомогою кросвордів, вікторин та інших видів завдань. Наприклад, вивчаючи біографію письменника чи розбираючи сюжет твору, учні можуть застосувати знання через інтерактивні вправи.

Gamma (<https://gamma.app>) – це сервіс для створення динамічних презентацій, що використовує штучний інтелект. За допомогою AI-технологій Gamma автоматично генерує візуально привабливі слайди на основі введеного тексту або теми, що дозволяє швидко створити якісні презентації, наповнені інформативним контентом і зображеннями, що підходить для проведення уроків, де важливо візуалізувати матеріал.

Quizizz (<https://quizizz.com/?lng=en>) – онлайн-платформа для проведення інтерактивних вікторин і тестів у режимі реального часу. Учитель може створювати завдання з вибором відповідей або відкритими запитаннями, які учні проходять на своїх пристроях. Платформа дозволяє контролювати успішність, адаптуючи питання відповідно до рівня знань учнів.

Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>) – сервіс для створення інтерактивних опитувань і презентацій. Інструмент дозволяє проводити опитування, обговорення, мозкові штурми, даючи учням змогу висловити свої думки й бачити результати в режимі реального часу. Це допомагає оцінити розуміння матеріалу й підвищує активність на уроці, створюючи атмосферу співпраці та зацікавленості.

Одним із найцікавіших інтерактивних методів є проведення рольових ігор, під час яких учні мають можливість приміряти на себе роль літературного героя. Цей метод дозволяє не лише краще зрозуміти характери персонажів, а й пережити їхні емоції, зрозуміти мотиви та вчинки. Наприклад, при вивченні «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького учні можуть взяти на себе ролі членів сім'ї Кайдашів і провести невеликий театралізований діалог, відтворюючи відомі сцени з твору. Цей метод допоможе їм краще зрозуміти сутність конфлікту між персонажами, а також розвинути емпатію та навички комунікації. Цікавий факт, що сам В. Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят і молодших школярів[3].

Не менш ефективним є метод мозкового штурму, який дозволяє

учням висловлювати свої ідеї щодо прочитаного твору. Тож під час вивчення «Тіней забутих предків» М. Коцюбинського вчитель може запропонувати учням поділитися власними думками про те, як вони бачать образи героїв Івана та Марічки, як сприймають їхню історію кохання. Обговорення допомагає кожному учню знайти своє власне тлумачення твору, а також розвиває критичне мислення та здатність аргументувати власну позицію.

Метод «Акваріум» також може бути використаний у навчанні української літератури. Цей метод полягає в тому, що група учнів сідає в коло й обговорює певну тему чи питання, тоді як інші учні слухають та спостерігають за процесом. Такий формат дозволяє учням тренувати навички комунікації, вміння слухати один одного й поважати думку співрозмовника. Наприклад, при обговоренні образу матері у творчості Т. Шевченка учні можуть поділитися своїми думками про те, як автор показує материнську любов і відданість у своїх поезіях.

Інтерактивне навчання відкриває безліч можливостей для розвитку уваги, емпатії, критичного мислення та креативності учнів. Залучаючи школярів до активної взаємодії з текстом та з однокласниками, воно підвищує зацікавленість і сприяє кращому розумінню творів. Інтерактивне навчання також сприяє розвитку моральної свідомості учнів, що відповідає концепції І. Беха про виховання через досвід емпатії та етичного мислення. На думку науковця, важливо, щоб діти отримували не лише знання, а й досвід співпереживання, оскільки це формує їхній емоційний інтелект та здатність до взаєморозуміння[1]. Застосування інтерактивних методів у навчанні літератури допомагає досягти цих цілей, адже учні через аналіз текстів і дискусії вчаться бачити ситуації з різних поглядів і співчувати літературним героям.

Висновок. Інтерактивні методи навчання є ефективним засобом підвищення мотивації учнів до вивчення української літератури. Їх використання дозволяє створити на уроках атмосферу взаємодії, де кожен учень стає активним, а не пасивним учасником навчального процесу. Такий підхід сприяє глибшому розумінню літературних творів, розвиває емоційне сприйняття тексту, а також формує навички критичного мислення та вміння висловлювати особисті думки. Систематичне застосування інтерактивних методів допомагає формувати в школярів інтерес до читання, роблячи літературний процес захопливим.

Viktorія Zherebchuk. Interactive Methods as a Means of Increasing Motivation to Study Ukrainian Literature

The article explores interactive methods as an effective means of increasing motivation to study Ukrainian literature. The author considers the opinions of Ukrainian scholars and provides examples of methods that promote students' involvement in the learning process and form an emotional perception of literature.

Список використаної літератури:

1. Бех І., Ганнусенко Н., Чорна К. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи. Українське релігієзнавство. 2005. № 36. С. 265–281.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. шк., 1978. 263 с.
3. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. К.: Рад. шк., 1966. 232 с.
4. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Основні напрями розвитку педагогічної науки». URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/33dec2018.pdf> (дата звернення: 31.10.2024).

*Тетяна ЗАКАЛЮЖНА,
магістрантка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка*

Науковий керівник: Л. Ящук, доцент

НЕЕЛЕМЕНТАРНІ СИНТАКСИЧНІ СТРУКТУРИ У ТВОРІ М. ДОЧИНЦЯ «ЧАРУНКИ ДНІВ. КНИГА СПОСТЕРЕЖЕНЬ»

*У статті розкрито деякі синтаксичні особливості твору
Мирослава Дочинця «Чарунки днів. Книга спостережень», зокрема
досліджено специфіку вживання складних багатокomпонентних речень.*

Від зародження лінгвістики як науки й до сьогодні синтаксисові як розділу граматики науковці приділяли велику увагу. Сучасні дослідження акцентовані на системі синтаксичних одиниць, їхній семантиці та структурі, відношеннях і зв'язках, а також їхньому функціонуванню в текстах певного комунікативного призначення.

Як відомо, основна одиниця синтаксису – речення. У писемному мовленні воно будується відповідно до норм літературної мови. «Нормативні характеристики доповнюються індивідуальними, авторськими, а також виражальними, тематичними, композиційними та іншими характеристиками. Сукупність цих факторів дає пропорційну картину художнього твору» [3, с. 283].

Аналіз художньої мови на рівні синтаксичних одиниць-речень дає змогу простежити функції та стилістичні особливості тексту, бо складну систему синтаксичних категорій у літературних творах важко зрозуміти поза стилістичним аспектом. Це відкриває широкі можливості для лінгвостилістичних досліджень, в основі яких – синтаксичні домінанти мови письменників.

До питання синтаксичної організації художніх творів неодноразово зверталися такі українські вчені, як Н. М. Сологуб, А. М. Поповський, М. Р. Кульматицька, І. О. Дегтярьова, С. Я. Єрмоленко, О. М. Матвійчук та ін. Вони вивчали синтаксис поетичних та прозових творів у контексті ідіостилю конкретних письменників і художнього простору загалом.

Сучасна українська література – це великий пласт малодослідженого мовного матеріалу. Однією із цікавих постатей сучасної української генерації письменників є Мирослав Дочинець – автор понад двадцяти книг, перекладених багатьма мовами світу. Творча манера письма автора в лінгвістичному аспекті поєднує в собі неоднорідність використання різних видів цитації та власного мовлення, а також непослідовність уживання неелементарних складних речень.

Мета нашої розвідки – проаналізувати синтаксичну структуру

складних неелементарних речень у творі «Чарунки днів. Книга спостережень».

За словами М. У. Каранської, поліпредикативними називають конструкції, котрі містять у своєму складі не менше як три предикативні одиниці. Такі структури прийнято називати складними багатокомпонентними реченнями, що ускладнені елементарними чи неелементарними складними реченнями [2, с. 90].

Універсальна властивість усіх складних багатокомпонентних конструкцій – їхня компактність, тобто комплекс способів і засобів структурної організації, що забезпечує чітке членування та структурне бачення. Компактність складного багатокомпонентного речення дає можливість при великій предикативній ускладненості актуалізувати змістове значення, найбільш успішно виконати комунікативну функцію, зберігаючи цілісність і «не розсипаючись» у мовленні.

Мовознавці в сучасному синтаксисі виділяють складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові багатокомпонентні речення та синтаксичні структури з різними видами зв'язку. У художньому мовленні досліджуваної книги Мирослава Дочинця виокремлено речення майже всіх указаних типів, щоправда, автор уживає їх з різною частотністю.

Письменник зрідка використовує у творі «Чарунки днів...» багатокомпонентні складні безсполучникові речення. У таких конструкціях він надає перевагу двокрапці або комбінації різних розділових знаків, щоб розмежувати частини складного речення. Наприклад: «Чий буде Київ, із ким буде Київ?! – ось що критично бентежить Залісся і Замор'я» [1, с. 296]; «І я подумаю тоді: одні пильнують животики, інші – животоки» [1, с. 293]; «Нічого тут зробити не можеш: ніхто їх не ділить із тобою, ніхто не відносить це сюди, а це туди; все просто стається само по собі» [1, с. 270].

Часто вживані в аналізованому тексті складнопідрядні неелементарні речення, які утворюються шляхом поєднання однієї головної і не менше двох підрядних предикативних одиниць. З-поміж них синтаксичні одиниці:

– з однорідною супідрядністю: «Режисер і продюсер Максим Бухтєєв у своїй книзі «Як писати сценарії» розповідає, як відкриття Проппа використовують голлівудські режисери (приміром, Джордж Лукас) і як самому написати популярну історію, використовуючи готові елементи» [1, с. 284]; «І чим би ти не займався, і які б не були твої прагнення, серед шуму й плутанини зберігай спокій у душі своїй» [1, с. 265];

– з неоднорідною супідрядністю: «Перед заняттями, якщо була добра погода без дощу, він стояв біля воріт школи і дивився, з яким настроєм діти йдуть на уроки» [1, с. 254]; «Я спирався на стіну, аби не впасти, мружився, аби не засліпнути від ламп» [1, с. 261];

– з послідовною підрядністю: «Не підозрюємо, що інформація без трансформації знання в навик і дії – отрута, що пригнічує дух» [1, с. 270]; «У Павича є фрагмент про старого, який розповідав дітям, що в морях є такі риби, які можуть витримати лише певну кількість солі» [1, с. 260]; «До кожного негативного слова ми маємо протиотруту у Божому слові, яким повинні послуговуватися у вірі,

аж поки воно не подіє на нас» [1, с. 244];

– з комбінованою підрядністю: «Якщо тобі здається, що це не на часі, дай часові трохи часу, аби ще раз переконатися, що в Часу – завжди все Вчасно» [1, с. 251].

М. Дочинець зрідка використовує складносурядні багатоконпонентні речення, що є особливістю художньої манери його письма. Натомість у творі «Чарунки днів...» виявлено значну кількість складних речень з різними видами синтаксичного зв'язку.

Речення з безсполучниковим і підрядним зв'язком автор уживає найчастіше: «Кажуть: якщо не можеш щось збагнути, прислухайся до дитини, до блаженного, до поета» [1, с. 294]; «Коли на мирні міста з неба падає залізо, там моляться: тільки б на фронті вистояли! Коли на фронті з неба падає залізо, там шепчуть: тільки б удома вбереглися!» [1, с. 294]; «Русифікація йде повним ходом, у президії якихось поважних зборів сидить відомий вже на той час поет Максим Рильський і слухає, як доповідач на прізвище Калюжний розповідає, що між російською та українською мовами нема ніякої різниці» [1, с. 265].

У книзі значно менше складних ускладнених речень із сурядним та безсполучниковим зв'язком, наприклад: «Україна втратила українське минуле, цілісного українського сучасного немає, а виразне українське майбутнє важко проглядається» [1, с. 295]; «Затям собі одне: письменців багато, а ти – один такий» [1, с. 63].

Речення із сурядним та підрядним зв'язком в аналізованому художньому тексті М. Дочинця представлені двома типами:

1) синтаксичні конструкції, у яких кожна із сурядних частин супроводжують підрядні частини: «Скажи, народе, скільки в тебе свободи, і я скажу, хто ти. Скажи, народе, за що ти воюєш, і я скажу, хто ти. Скажи, народе, хто твої друзі, і я скажу, хто ти. Скажи народе, що ти шукаєш, і я скажу, де ти. Скажи, народе, що ти чекаєш від себе і від інших, і я скажу, для чого ти» [1, с. 280];

2) речення, у котрих одна із сурядних частин поширюється підрядною частиною, а інші сурядні частини вживаються без підрядних: «Я, приміром, теж собі філософствую, але моя кров легка, бо цілий день із худобою на ногах» [1, с. 246]; «І я сказав, що чудових книг написано багато, і що мені робити коло них зі своїми німічними спробами письма?» [1, с. 63].

Наші спостереження над структурно-семантичними параметрами складного речення як мовної одиниці художнього тексту українського сучасного письменника свідчать, що різні конструкції відображають особливості авторського стилю, і підтверджують, що реалізація естетичної функції мови на рівні синтаксису відбувається за допомогою специфічних за будовою та змістом переважно складних неелементарних багатоконпонентних речень. Твір Мирослава Дочинця «Чарунки днів. Книга спостережень» наповнений складними реченнями різних структурних типів, які засвідчують: образність мовлення базується на правилах українського синтаксису, а отже, є важливим і цінним джерелом для вивчення.

Tetiana Zakalyuzhna. Non-Elementary Syntactic Structures in M. Dochinets's "Magic of Days. A book of observations"

In the article, the author reveals the peculiarities of the syntax of the new book by Myroslav Dochinets. In particular, the specifics of the use of complex non-elementary multi-component sentences as an element of the writer's language idiosyncrasy were investigated and analyzed.

Список використаної літератури:

1. Дочинець М. Чарунки днів. Книга спостережень. Мукачево : Карпатська вежа, 2023. 302 с.
2. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української мови : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1995. 312 с.
3. Синтаксис української мови : хрестоматія : у 2 ч. / упоряд. А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. Ч. 1. 559 с.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 408 с.

Наталія ЗАРУДНЮК,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

МІФОПОЕТИКА ПРОЗИ ДАРИ КОРНІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ГОНИХМАРНИК»)

У статті зосереджено увагу на специфіці міфопоетики сучасної української прози. Об'єктом дослідження став роман Дари Корній «Гонихмарник», в якому авторка синтезує українську міфологію, язичницькі та християнські традиції. У такий спосіб вибудовується складна система архетипів, символів, міфічних сюжетів. У романі «Гонихмарник» створено полікультурний простір, а разом з тим – простір традиції, що є українським, але все ж неоднорідним.

Сучасна українська література має низку авторів, які не обмежені політичним устроєм, цензурою тощо й можуть вільно зображати рідні їм культуру й міф. Однією з таких авторів є Дара Корній (Мирослава Замойська). Як приклад вільного використання культурного тла та міфу, можна розглянути її роман «Гонихмарник». Міфопоетику роману актуалізували О. Тищенко, Т. Пінчук, А. Гурдуз та інші, але її комплексного аналізу за допомогою міфічної критики й розгляду авторського міфотворення крізь призму рецептивної естетики здійснено не було, що визначає актуальність статті.

Метою дослідження є виявлення міфічної першооснови роману «Гонихмарник» й пояснення її наступної інтерпретації та модифікації авторкою.

Уперше термін «міфопоетика» згадано в словнику Merriam-Webster у значенні «створення, породження міфу» [13]. Згодом його розширив Дж. Р. Р. Толкін у поемі «Mythoroeia», де до терміну додано визначення міфу як носія первісних істин та цінностей, а творення міфу є засобом для появлення таких цінностей [12]. Наразі єдиного визначення міфопоетики не існує. В Україні найчастіше спираються на тлумачення О. Кобзар про міфопоетику як сучасний жанр, у межах якого автор творить свою міфологію [6, с. 1].

Міф актуальний для сучасного автора тому, що є невідривним від суспільства в будь-який період, пояснює певні аспекти світу. За Дарою Корній, «Минуле, сучасне й майбутнє – не окремі часові виміри, вони взаємопроникні та переплетені між собою» [8, с. 6], тому для повного розуміння закладеного в міфі архаїчне та сучасне суспільство має поставати нерозривним, поєднаним за допомогою архетипу.

Через те, що в сучасній українській літературі збільшилася кількість авторів, що використовують міф як основу для своїх творів або як джерело для окремих елементів історії, збільшилася й кількість

вигаданих чи модифікованих письменником міфічних концепцій.

Міфопоетика в сучасній українській прозі найчастіше втілюється на основі слов'янської (зокрема української) міфології й відповідних культурних аспектів та традицій. Як приклад – проза Валерія Шевчука, Юрія Винничука, Марії Матіос, Тараса Прохаська, Дари Корній; окремі твори Павла Дерев'янка («Літопис сірого ордену»), Євгена Ліра («Степовий бог»), Анастасії Нікуліної («Завірюха»), Світлани Тараторіної («Лазарус»).

Письменники також використовують біблійні мотиви та символіку, зазвичай модифіковані («Доторкнутись до небес» Ірини Кацімон, де олюднено образ ангелів та осучаснено образ раю), або такі, що співіснують поруч із іншою традицією («Я бачу, вас цікавить п'ятьма» Іларіона Павлюка, де біблійна символіка й сюжети зображені поруч із елементами грецької міфології). Також є приклади власної структури автора, створеної на основі міфічного мислення, де вища міфологія та демонологія скомпоновані з того, що існує в певній традиції та з того, що вигадав письменник («Дім солі» Світлани Тараторіної).

Не так часто для реалізації міфопоетики використовуються інші традиції. Це може бути пов'язано з тим, що українські автори впевненіше почуваються у власній традиції (пізнішій християнській та ранній язичницькій) й краще розуміють свій менталітет. Проте письменники все ж звертаються до більш віддалених традицій, вивчаючи чужу культуру та модифікуючи її під потреби власного тексту. Так, наприклад, Айя Нея (Ольга Коваль) створює свої сюжети на основі скандинавської міфології, що займає весь простір твору, а вже згаданий Іларіон Павлюк використовує грецьку традицію в окремих елементах роману «Я бачу, вас цікавить п'ятьма».

Міфи, що існували до письменника й втілилися в його творах, усе одно зазнають змін і перетворюються на авторську рецепцію через те, що проходять крізь розуміння та світобачення особистості, які в кожному випадку будуть різними. Таким чином варто розглядати й творчість Дари Корній.

Немає точної дати постання сучасної української літератури. Та певне уявлення, особливо в жанрах, у яких розгорталася творчість Дари Корній, можна скласти. Після зруйнування СРСР у письменників з'являється можливість звертатися до раніше заборонених тем та текстів. Постає химерна проза, яку Н. Кобилко характеризує умовністю, гумором у будь-яких проявах (часто у межових ситуаціях), поєднанням реального з ірреальним, як і минулого із сучасним, наявністю міфічних персонажів тощо. Присутні цілісні міфологічні структури (використання усієї певної традиції для тла художнього твору) або ж міфологеми [5, с. 95]. Раніше химерна проза проявилася в творчості О. Ільченка, В. Земляка та інших і продовжилася, за Н. Кобилко, у творах В. Шкляра, В. Гранецької, А. Процайла, Т. Винокурової-Садиченко та Дари Корній [5, с. 95]. Серед творів Дари Корній як химерну прозу виділяють «Зозулята зими», «Крила кольору хмар», «Гонихмарник» та цикл «Зворотній бік» [11, с. 297]. Початок творчості письменниці (2010 рік) припав на той період, коли видавництва наважувалися брати тільки перекладну фантастику, щоб не ризикувати видати тираж, який не будуть купувати

[10]. Наслідком цього пізніше стане рішення Дари Корній та подружжя Логушів про започаткування номінації «Сучасне українське фентезі» у «Коронації слова» [2]. За допомогою «Коронації слова» Дара Корній видала й перший роман – «Гонихмарника» [2].

Дара Корній створила для читача художній світ, що заснований на слов'янській міфології, культурі українців та біблійних міфах. Авторка також зазначила вплив на себе інших авторів – найбільше Лесі Українки (у образах персонажів та інтертекстуальності) [1, с. 309] та Джона Толкіна (у певних аспектах світогляду та процесі створення власного міфу) [3].

Чільне місце в творчості Дари Корній зайняв український інтерес, письменниця визначає його як «розвиток свого, українського», у якому не лідирує орієнтація на Схід чи Захід [10], та все ж ця орієнтація не відкидається повністю.

Вище зазначені риси творчості Дари Корній можна простежити на прикладі роману «Гонихмарник».

Фентезі як жанр, а тим більше твори, засновані на слов'янській традиції, стали знайомим явищем для українського читача не так давно – у кінці ХХ – на початку ХХІ століття. За короткий час було сформовано й погляди на жанр, як суспільства, так і письменників.

Головна героїня «Гонихмарника» – сучасний читачу персонаж у сучасному місті, що є типовим для низького, зокрема міського фентезі. Такий персонаж не може бути вирваним із контексту суспільства через те, що для сучасної людини майже неможливо залишитися в межах інформаційного та культурного простору лише власної країни. Для персонажів «Гонихмарника» такий полікультурний простір сформовано за допомогою згадок мистецьких творів, фольклору (пісні, прислів'я), епіграфів на початку кожної частини роману, казок та легенд. Епіграфи та мистецькі твори – це частини української культури різних часів («Щоденник» Олександра Довженка, «Лісова пісня» Лесі Українки, постать Григорія Сковороди та ін.) та частини зарубіжної культури («Ромео і Джульєтта» Вільяма Шекспіра, творчість Франца Кафки тощо). Та традиції в романі є суто українськими. У тексті згадується обряд голосіння за покійником, сповідання та благословення, вінчання (попри те, що на час його проведення в сюжеті, ще існує СРСР). Український народ наділив усі аспекти свого життя певними повір'ями, традиціями та обрядами, що пов'язані з тією чи іншою ситуацією. Суспільство розвивається й разом із ним розвивається культура поряд із традицією. Таким чином, у романі «Гонихмарник» було створено полікультурний простір, а разом з тим – простір традиції, що є українським, але все ж неоднорідним.

За теорією рецептивної естетики міф, як і будь-який інший художній сюжет, проходить крізь індивідуальне сприйняття реципієнта, внаслідок чого зазнає певних змін. Тобто, теорію рецептивної естетики можна пояснити постановня авторської міфопоетики в художніх творах, яка, в такому випадку, є співтворчістю письменника із початковим міфом.

Таким чином з української міфології створено міфопоетику «Гонихмарника», що має лінійну структуру [4, с. 4], адже міф не

з'являється в тексті окремими фрагментами, а будує та рухає сюжет. На рівні української традиції поєднано два її періоди – язичницький і християнський. Це можна простежити в ставленні персонажів до потойбічного: мати головної героїні, Ірина, сприймає його як загрозу, що характерне для християнства, а сама головна героїня, Аліна, намагається прийняти світ, у якому живе, навіть у неприємних аспектах, що характерне для язичництва.

Відгомоном язичницького світогляду також є протиставлення стихії землі та повітря в романі, найперше в двох образах – родини Аліни, що займається травництвом та знахарством, тобто користується стихією землі, та Гонихмарників, що мають владу над стихією повітря. При цьому земля є сильнішою від повітря стихією, якої Гонихмарники бояться.

Також синтезом язичницького й християнського є персонаж Юрко, тобто Юрій Змієборець, образ, що походить із християнства, та має набагато глибші корені. Його пов'язують із скандинавським Одіном, котрий є покровителем воїнів-звірів (як Юрій Змієборець – вовків) та зі слов'янським Перуном, що виконує схожі зі скандинавським богом функції [9, с. 76].

Щоби досягнути всього народу, вплив християнства мусив «розпорозуватися», через що не набув непохитного авторитету. У народі його модифікували під власні потреби та звичаї. Величезна частина дохристиянської культури українців була знищена, тож ту частину, що дійшла до нашого часу, Дара Корній висвітлила в синтезі із християнством, адже розділяти цей синтез – означає розглядати міфологію українців обмежено. Підсумок до співіснування язичницької та християнської традиції пропонує Дід Аліни, що перегукується з подібними попередніми думками інших персонажів, головної героїні зокрема: «Стежок багато, дочко, хто дасть відповідь – чия праведніша?» [7, с. 268].

Отже, сучасний автор часто звертається до міфопоетики, використовуючи здобутки як власної міфології, так і чужих традицій. Для роману «Гонихмарник» Дари Корній основою стала українська традиція, що вмістила в собі синтез язичницького й християнського. Авторська міфопоетика – це складна система архетипних образів, символів, міфічних сюжетів, що потребують читача, який матиме базові знання для того, щоб зрозуміти змінену автором міфологічну основу та її зв'язок із сюжетом. Такою є і міфопоетика «Гонихмарника», багатозарову систему якої можна досліджувати у різному контексті.

N. Zarudniuk. The mythopoeia in the prose of Dara Kornii (based on «Honykhmamyk» novel).

Attention is focused on the specificity of the mythopoeia in contemporary Ukrainian prose. The object of research is Dara Kornii's novel «Honykhmamyk», in which author synthesizes Ukrainian mythology, pagan and Christian traditions. In this way, a complex system of archetypes, symbols, and mythological motifs is built. In the novel «Honykhmamyk» a multicultural space is created, and at the same time – a space of tradition, which is Ukrainian but still heterogeneous.

Список використаної літератури:

1. Гурдуз А. Міфопоетика роману Дари Корній «Щоденник мавки». *Studia methodologica*. №40. 2015. URL: <http://surl.li/chltux> (дата звернення: 24.11.2024).
2. Дара Корній: Вітчизняне фентезі видавці не дуже шанують - Останні та актуальні новини України та світу, новини дня онлайн – Україна Молода. URL: <http://surl.li/qgegml> (дата звернення: 24.11.2024).
3. Дара Корній: «Я завжди Дара Корній: «Я завжди шукала себе й досі продовжую це робити» – ARTarea – інтернет-журнал. URL: <http://surl.li/mgytjt>
4. Зуенко М. Категорія «Міфопоетика» в сучасному літературознавстві. *Філологічні науки*. 2014. URL: <http://surl.li/lmocdr> (дата звернення: 24.11.2024).
5. Кобилко Н. Сучасна українська химерна проза та жанрові різновиди «темної літератури». Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». URL: <http://surl.li/nqagra> (дата звернення: 23.11.2024).
6. Колісниченко А., Харицька С. Сучасний стан осмислення дефініції «Міфопоетика». Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. №41. URL: <https://v.gd/jFV1ZJ> (дата звернення: 24.11.2024).
7. Корній Дара Гонихмарник. Львів: Видавництво «Апріорі», 2020. 280 с.
8. Корній Дара Чарівні істоти українського міфу. Духи природи. Харків: Vivat, 2020. 319 с.
9. Котляр Ю. Козаки-характерники: ведичний і фольклорний аспекти. *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. Вип. 134. 2011. URL: <http://surl.li/dvnrpgf> (дата звернення: 24.11.2024).
10. Письменниця Дара Корній: Українцям варто навчитися любити своє – Український інтерес. URL: <http://surl.li/drlvbo> (дата звернення: 24.11.2024).
11. Шевченко В. Еволюція жанру «Химерної прози» в XXI столітті. URL: <http://surl.li/vuvovv> (дата звернення: 23.11.2024).
12. JRR Tolkien – Mythopoeia. 7 p. URL: <http://surl.li/iilmus> (дата звернення: 21.11.2024).
13. Mythopoeia Definition & Meaning – Merriam-Webster. URL: <http://surl.li/erjung> (дата звернення: 21.11.2024).

Олена КАЦАЛАПЕНКО,
магістратнка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: А. Усатий, доцент

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Сьогодні постала проблема пошуку шляхів залучення учнів до активного читання, підвищення мотивації до вивчення літератури, активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках літератури. Значний потенціал у вирішення цієї проблеми мають твори мистецтва, що створюють відповідний літературному матеріалу емоційний настрій, сприяють ефективному сприйманню, розумінню та осмисленню художніх творів як мистецтва слова.

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що метою мовно-літературної освітньої галузі є, зокрема, розвиток компетентних читачів, які читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої української літератури [1]. Література відіграє важливу роль в навчально-виховному процесі, адже читання книг розвиває мовні розширює кругозір, розвиває сприйняття, мислення, пам'ять, уяву та творчість школяра, виступає засобом формування особистості учня. Проте, останнім часом вчителі-мовники наголошують, що в більшості учнів відсутня потреба у читанні, вони переважно читають тільки твори, передбачені навчальною програмою, та й то вимушено. Сучасні діти не мають бажання проводити вільний час за книгами, надаючи перевагу гаджетам, або спілкуванню з друзями. Тому на сьогоднішній день постала проблема пошуку шляхів залучення учнів до активного читання, підвищення мотивації до вивчення творів класичної та сучасної художньої української літератури, активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української літератури. Значний потенціал у вирішення цієї проблеми мають твори мистецтва, що створюють відповідний літературному матеріалу емоційний настрій, сприяють ефективному сприйманню, розумінню та осмисленню художніх творів. Засобом візуалізації творів мистецтва на уроках української літератури є різні види інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дослідження є висвітлити особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу візуалізації творів мистецтва на уроках української літератури.

Сучасні діти розвиваються під впливом цифрових технологій, щоденно зустрічаються із значним потоком різноманітної інформації, яку необхідно обробити. Це спричинює значні зміни в розвитку пізнавальних

процесів сучасних школярів, а саме: зниження стійкості та концентрації уваги, зниження об'єму довготривалої пам'яті (дітям важко вивчити вірш напам'ять, повторити слова вчителя або зміст завдання), перевагу фрагментарного («кліпового») мислення.

Зокрема, О. Петрук наголошує, що за останні роки значно погіршилася якість читання: читання у більшості дітей носить фрагментарний характер, що зосереджений на пошуку інформації. Це призводить до того, що учень не може сконцентрувати увагу, проаналізувати та зрозуміти зміст отриманої інформації [4, с. 136]. Л. Кондратенко вважає, що в еру комп'ютеризації діти втратили здатність сприймати та аналізувати великі за обсягом тексти [2, с. 47]. Б. Шалагінов стверджує, що в умовах інформаційного суспільства людина зосереджена не на самому процесі читання, а на пошуку інформації шляхом читання. При цьому в зв'язку із переглядом значного масиву інформації, що потребує від нервової системи захисних дій, в людини відбувається відключення емоційних механізмів [6, с. 113]. Тобто, читаючи текст, навіть і художній, сучасні діти не сприймають його емоційно, що значно погіршує процес сприймання, розуміння та осмислення змісту твору.

Вважаємо, що для більш глибокого й емоційного сприймання художнього твору на уроках української літератури доцільно використовувати твори різних видів мистецтва, адже вдале застосування живопису, музики, творів кінематографа тощо в процесі ознайомлення учнів з художнім твором сприяє більш вдалому сприйманню художнього твору різними органами чуття (слухом, зором), що допоможе учням краще зрозуміти зміст, осмислити та проаналізувати художній твір.

Загальновідомо, що для візуалізації різних видів мистецтва на уроках української літератури застосовуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). ІКТ – це упорядкована сукупність дій щодо застосування у навчальному процесі комп'ютерних та телекомунікаційних засобів (пошуку, доставки, передачі, зберігання, обробки та відображення інформації), спрямованих на формування та використання знань, умінь та навичок [3].

Сьогодні в арсеналі вчителя української літератури міститься значна кількість сучасних засобів ІКТ, які він може використовувати на уроках з метою візуалізації творів мистецтва.

Найпоширенішим засобом інформаційно-комунікаційних технологій є презентація. Презентація – це спосіб візуалізації інформації, яку доповідач хоче донести до аудиторії [3]. На уроках української літератури використовують презентації, що містять різні види творів мистецтва або їх фрагменти (картини, скульптури, ілюстрації, фрагменти художніх фільмів або театральних вистав, основаних на творах літератури, музичні аудіозаписи). Мультимедійна презентація ілюстрацій, репродукцій картин використовується вчителем як своєрідний коментар до художнього тексту. Вважаємо, що презентація ілюстрацій до художнього твору дає можливість учням краще уявити задум та усвідомити сюжетно-композиційну побудову твору, визначити зовнішній вигляд героїв, зануритися в історичну епоху, в якій

відбуваються події.

Особливе значення на уроках літератури вчителі приділяють аудіовізуальним засобам. Аудіовізуальні засоби навчання – це засоби навчання, призначені для передачі та сприйняття слухової та зорової інформації, що міститься на різних запам'ятовуючих пристроях [3]. Використання аудіовізуальних засобів (CD дисків, DVD дисків, USB-накопичувачів тощо) на уроках літератури є результативним способом візуалізації творів мистецтва. Так, вчителі на уроках української літератури часто звертаються до художніх, документальних, навчальних, мультиплікаційних фільмів. Це пов'язано з тим, що більшість дітей не мають бажання читати твори класичної та сучасної художньої української літератури, передбачені програмою, їм набагато простіше переглянути екранізацію твору. Тому на уроках української літератури доцільно використовувати перегляд фільмів, знятих за мотивами творів, що передбачені навчальною програмою з української літератури. На сьогоднішній день є велика кількість екранізації таких літературних творів. Перегляд художніх, документальних, навчальних, мультиплікаційних фільмів або окремих фрагментів полегшує процес сприймання художнього твору учнями, дає можливість школярам краще зрозуміти характери героїв, художній текст, осмислити авторську позицію. Крім того, звернення до кінофільмів на уроках літератури допомагає вирішити проблему залучення учнів до систематичного читання.

Значної уваги вчителі української літератури приділяють засобам слухової наочності – записам музичних творів, аудіокнигам тощо.

У процесі вивчення літературних творів ефективним методом роботи є використання записів музичних творів. Погоджуємося з думкою Г. Токмань, яка зазначає, що задля створення потрібної емоційної атмосфери вчитель використовує музику, що співзвучна тексту, який вивчається. Науковець наголошує, що особливо доречно використовувати музичні твори під час вивчення лірики. На таких уроках учні знайомляться як з текстами віршів, так і з піснями, романсами, перекладеними на музику [5, с. 115]. Вважаємо, що однією з очевидних переваг використання музики на уроці української літератури є сильна емоційність настрою.

Варто наголосити, що в практиці своєї роботи вчителі української літератури часто використовують аудіокниги, адже враховуючи низьку читацьку активність сучасних школярів, прослуховування аудіокниг, які записані професійними артистами, майстрами художнього слова, не тільки знайомить учнів із художнім твором, але й демонструє їм еталонне прочитання, до якого необхідно прагнути.

Використання інформаційних технологій як засобу візуалізації різних видів мистецтва на уроках української літератури сприяє глибшому, емоційнішому розкриттю художнього образу дітьми, формуванню цілісного уявлення про художній твір, створює умови для ефективного розуміння та осмислення художніх творів, мотивації до вивчення художніх творів на уроках української літератури, сприяє розвитку читацької компетентності учнів.

Katsalapenko Olena. Visualizing works of art in literature lessons

Today, there is a problem of finding ways to engage students in active reading, increase motivation to study literature, and activate students' cognitive activity in literature lessons. Works of art that create an emotional mood appropriate to the literary material, contribute to the effective perception, understanding and comprehension of works of art as the art of words have significant potential in solving this problem.

Список використаної літератури:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення 13.06.2024 р.).
2. Кондратенко Л. О. Особливості сприймання навчальної інформації сучасними дітьми. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства: монографія. Імекс-ЛТД, 2014. С. 36–48.
3. Мультимедійні технології та засоби навчання : навчальний посібник / За ред. А.М. Гуржія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.
4. Петрук О. Особливості сучасних молодших школярів: орієнтири для навчальної взаємодії. Український педагогічний журнал. 2024. № 1. С. 132-140.
5. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури. Київ: Академія, 2012. 312 с.
6. Шалагінов Б. Б. Сучасний український учень як суб'єкт літературної освіти. Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Тернополь: Навчальна книга; Богдан, 2011. С. 112-117.

Тетяна КОС,
магістратнка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка
Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ В ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено питанню формування образного мислення на уроках української літератури. Подано теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку образного мислення обдарованих учнів засобами художньої літератури, визначено практичні аспекти застосування методичних прийомів розвитку образного мислення на уроках української літератури.

Проблема обдарованості останнім часом стає все більш актуальною. Це пов'язано з тим, що сучасне суспільство потребує неординарних, творчих особистостей. У Державному стандарті базової середньої освіти визначено, що метою базової середньої освіти є, зокрема, розвиток природних здібностей, обдарувань учнів [2, с. 2]. Тому одним із головних завдань системи освіти є вчасне виявлення та подальший розвиток обдарованих і талановитих дітей.

Хоча й існує досить широкий спектр наук, які вивчають обдарованість (педагогіка, соціальна педагогіка, психологія, теорія і методика навчання окремих предметів тощо), ці дослідження поодинокі та спрямовані на вивчення окремих аспектів проблеми. Наприклад, українські психологи цікавляться проблемами особистісних характеристик обдарованої молоді (О. Бобир), ідентифікацією різних видів обдарованості (О. Зазимко), дослідженням мотивації творчої активності технічно обдарованих підлітків (О. Музика), можливостей діагностики індивідуальних відмінностей дітей при комплектуванні профільних класів (В. Доротюк), умовами розвитку самосвідомості обдарованих дітей у спільній діяльності (Н. Куліш), психологічними особливостями емоційної сфери інтелектуально обдарованої особистості (І. Ушакова) та ін.

Педагогічний аспект обдарованості відтворюється в працях Л. Прокопів, А. Балацінової, Н. Завгородньої, І. Карпової, В. Коваленко та ін.

Сучасна система освіти нашої країни повинна бути орієнтована на розвиток талановитих і обдарованих дітей [3, с. 4]. Саме в середній школі закладаються основи формування гармонійно розвиненого та обдарованого покоління. Тому одним із пріоритетних завдань школи є стимулювання процесів пізнавальної діяльності учнів, що передусім включає розвиток мислення в цілому й окремих його видів, зокрема

образного. Актуальність проблеми формування образного мислення обумовлена, зокрема, потребою дослідити його вплив на пізнавальні можливості учнів. Розвиток образного мислення можливий за умови вдосконалення змісту навчально-виховного процесу, використання таких форм, методичних прийомів і засобів навчання, які б стимулювали якісні зміни в процесі мислення. Процес створення образів можна спостерігати під час звичайних уроків, на заняттях гуртка або в спеціально організованих умовах. Вчитель повинен систематично впливати на мисленнєву діяльність учнів, стимулювати розвиток образного мислення, використовувати відомі підходи та шукати нові методи, які сприятимуть його формуванню та збагаченню. Проте цей вплив не повинен бути обмежувальним. Вчитель – це багатогранна особистість, яка повинна володіти широким спектром знань і вмінь, а також бути прикладом для своїх учнів. З метою формування образного мислення педагог створює невимушене освітнє середовище, що дозволяє учням самостійно навчатися й застосовувати отримані знання в практиці та повсякденному житті. Уроки мають бути цікавими, а для того, щоб досягти успішних результатів, вчитель має бути добре обізнаним у різних методах та технологіях навчання.

У сучасному світі роль вчителя суттєво змінилася. Тепер педагог не є єдиним носієм інформації, адже учні можуть отримувати знання з інтернету. Основне завдання сучасного вчителя в процесі формування образного мислення в обдарованих учнів полягає в тому, щоб спрямовувати їх у правильному напрямку, фільтрувати інформацію та допомагати їм краще орієнтуватися у світі. Відповідно до концепції НУШ, вчитель має виконувати різні соціальні та професійні ролі, щоб забезпечити освітній процес найсучаснішими методами і технологіями. Педагог повинен дотримуватися низки компетентностей, які є необхідними для ефективної роботи, він має бути викладачем, фасилітатором, провідником, координатором, коучем, ментором. Отже, вчителям потрібно переосмислити своє місце в освітньому процесі, оновити професійне мислення, систематично аналізувати власну педагогічну діяльність і відстежувати результати своєї роботи. Сучасні вчителі повинні навчити дітей бути активними, працювати в команді, а також заохочувати до саморозвитку та самовдосконалення, що сприятиме формуванню образного мислення в учнів.

Розпочати формування образного мислення засобами художньої літератури можна з найпростіших завдань – створення ілюстрацій до вивчених творів. Важливо, щоб діти втілювали свої ідеї, а не просто копіювали зображення з книг. Такі роботи часто є нецікавими і свідчать про те, що учень обирає легший шлях у виконанні завдання, адже твір не справив на нього враження. Навіть якщо дитина не вміє малювати, важливі її думки, ідеї та оригінальний підхід. З п'ятого класу учні починають захищати свої роботи усно, пояснюючи, що вони зобразили й чому обрали ті чи інші кольори. Це допомагає розвивати їхні комунікативні навички.

Для легкого засвоєння будь-якої нової інформації необхідне асоціативне мислення. Воно допомагає втілювати в життя найнеймовірніші ідеї, успішно просуватися в професійній та навчальній

діяльності. Цей вид розумової активності сприяє кращому осмисленню художніх творів та розвиткові образного мислення. Тому під час роботи з текстами художніх творів доцільно використати наступні види вправ: образні асоціації, асоціативні килимки, асоціативні розминки, асоціативний портрет, асоціативний твір-замальовка, асоціативне малювання тощо [1, с. 10].

Сучасний вчитель обов'язково має бути обізнаним з інноваційними технологіями, аби зацікавити учнів своїм предметом та відкривати їм нові, ще незнані світи. Останнім часом значно змінилася роль педагога у сфері освіти. Якщо раніше основними засобами навчання були підручники та посібники, то в умовах сучасного життя цього вже недостатньо. Навчання в сучасній школі має бути не лише сучасним, а й захопливим. Для урізноманітнення уроків з'явилося безліч сервісів, які дозволяють створювати ігри, опитування та навчальні вправи. Відтак технології і освіта тісно переплітаються, і майже в кожного педагога є свої улюблені технологічні інструменти, що допомагають привернути увагу учнів під час цікавих, захопливих занять. Існує безліч таких технологій, але на практиці досить легко та успішно можна використати, наприклад, онлайн-інструмент Padlet. За допомогою learningapps.org можна швидко й цікаво перевірити знання учнів під час актуалізації отриманих знань або рефлексії. Цей ресурс доцільно використовувати на уроках української літератури, зокрема, для створення різноманітних завдань, таких як «Встанови відповідність» або «Уважний читач», а також при порівняльній характеристиці головних героїв твору. Під час вивчення нового матеріалу з літератури або як один із способів ознайомлення учнів з художнім твором можна використовувати YouTube. Перевагою цього ресурсу є можливість зупинити відео в будь-який момент, поставити учням кілька запитань або порівняти фільм, знятий за мотивами певного літературного твору, з баченням режисера. Не всі педагоги цінують цей інтернет-ресурс, але він має величезні можливості – існує спеціальний освітній канал, орієнтований лише на вчителів і учнів: <https://www.youtube.com/education>. Сервіс Canva використовують як конструктор логотипів, конструктор флаєрів, банерів, плакатів, фотоколажів тощо. Storybird – цифровий інструмент для створення візуальних історій. Учні можуть створювати книжки з малюнками самостійно або працювати в команді, щоб представити візуально привабливо свої знання. Storybird дозволяє учням демонструвати свої творчі думки, створювати комікси та невеличкі твори з ілюстраціями.

Отже, розвиток творчої особистості учня в сучасному освітньому середовищі є вкрай важливим. Процес художнього осмислення твору, його зв'язок із реальністю та власним внутрішнім світом вимагає активізації образного мислення. Це, своєю чергою, має важливе значення для глибокого сприйняття світу, формування переконань, поглядів і смаків як складових системи цінностей особистості. Значущість цих аспектів стане основою для подальших теоретичних досліджень і експериментів, спрямованих на реалізацію принципів особистісно орієнтованої освіти.

Kos Tetiana. Forming imaginative thinking in gifted students through works of fiction.

The article is dedicated to the issue of developing imaginative thinking in Ukrainian literature classes. It provides a theoretical justification for the pedagogical conditions that promote the development of imaginative thinking in gifted students through works of fiction. Practical aspects of applying methodological techniques for developing imaginative thinking in Ukrainian literature lessons are also outlined.

Список використаної літератури:

1. Баліна К. Н. Художній твір крізь призму асоціацій. Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури в навчальних закладах України: Збірник матеріалів конференції / За ред. Ю. І. Ковбасенка. К., 2001. С. 9-14.
2. Коваленко В. М. Формування образного мислення в обдарованих учнів основної та старшої школи засобами художньої літератури: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 13. 00. 02 «Теорія і методика навчання (українська література)». Київ, 2004. 22 с.
3. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі: посібник / Паламар С. П., Бійчук Г. Л., Братко В. О., Логвіненко Н. М., Фасоля А. М., Тименко В. М., Шевченко З. О. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.

Єлизавета ЛУБКІВСЬКА,
*студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка*

Науковий керівник: А. Горбань, доцент

ДВІ УКРАЇНКИ В ТАТАРСЬКОМУ СВІТІ («МАЛЬВИ» Р. ІВАНИЧУК)

У статті розглянуто тему манкуртизму на прикладі долі двох поневолених українок серед кримських татар XVII століття у романі «Мальви» Р. Іваничука.

Історичну прозу Романа Іваничука, зокрема його перший роман у цьому жанрі «Мальви» досліджувало багато літературознавців, серед яких С. Андрусів, М. Слобошпицький та інші. Нещодавно розвідки стосовно цього твору також здійснила науковець О. Ісаюк. У своїй статті «Мальви: три варіанти колоніального становища»[4] вона висвітлила шляхи самореалізації представника поневоленої нації у імперській дійсності на прикладі трьох образів (Андрія-Аліма, Семена-Селіма та Соломії-Мальви).

Дослідити шляхи жінок-невільниць до манкуртства у ворожому суспільстві на прикладі образів Марії та її дочки Мальви у романі «Мальви» Р. Іваничука – такою є мета нашого дослідження.

Новизна нашої наукової розвідки полягає у тому, що ґрунтовно та різносторонньо було розглянуто грані вимушеної асиміляції з татарами українських бранок двох вікових груп: дитини та жінки середнього віку.

У першу чергу звернемося до поняття «манкурт». Так називали «людей, що забули минуле, відмовилися від національних традицій, втратили моральні орієнтири, цінності»[1].

Опираючись на дане визначення, ми можемо сказати, що Марія та Мальва однозначно стали манкуртами. Щоб довести це, розглянемо ширше їх ситуацію та дії. Для цього візьмемо до уваги наступне: перейменування героїнь, зміни в їх зовнішності, питання мови та віри, заміжжя, їхнє материнство, національність та ідентичність героїнь, їх ставлення до України та Криму, кроки до асиміляції (отатарення).

Розпочнемо з розгляду того, як автор обіграв перейменування двох героїнь. Марію татари перейменовують проти її волі, проте сама жінка не виправляє їх. Особливо яскраво це показано у сцені: «Мурахабаба вийшов у сні, підвів їй босою ногою голову... Тож слухай мене, Маріям. Тобі пощастило, що сьогодні зустріла мене, божого чоловіка...»[3, с. 67]. На противагу Соломії сама Марія через забобони дає нове ім'я: «Тож повірила Марія, що дочка теж виживе, ...якщо тільки назве її Мальвою»[3, с. 13]. Цим Іваничук, так би мовити, позначив

перший крок до асиміляції: в новому середовищі персонажі отримують нові імена.

Доволі цікаво автор візуалізує рівень кінцевої адаптації до нового середовища через опис зовнішності героїнь. Марія змарніла на кримській землі, за трохи більше ніж два роки вона повністю посивіла. Мальва в тому ж середовищі спочатку стає «Засмагла й витривала, як оте татарча, що в солі купане» [3, с. 102], а по народженню дитини «...ще красивою стала. З несміливої тонкостанної дівчини розцвіла пишнотіла жінка...» [3, с. 177].

Автор також вдало розігрує трагедію манкуртства через мовне питання. Марія вивчила татарську і говорить нею з дочкою і татарами як тимчасовий, на її думку, захід: «...А нині ми мусульмани і розмовлятимемо з тобою по-бусурманськи» [3, с. 24], але вона любить українську мову і з радістю говорить вдома з українцем Стратоном рідною мовою, вважає українську своєю основною. Мальва, наче викривлене дзеркальне відображення матері, добре розуміє українську мову і може нею розмовляти, але відчуває до цього певну зневагу і віддає перевагу татарській, називаючи її своєю рідною.

Обох героїнь автор традиційно зображує хрещеними в православної церкви: «...Дивися, Мальво...і запам'ятай: це божа церква. В такій, як ця, ти хрещена. Колись, як виростеш, мусиш її пригадати...» [3, с. 24]. І тут же письменник примушує Марію під тиском обставин змінити віру. І вона навіть дозволяє доньці «топтати хрест» за наказом дєрвіша. Через Мальву Іваничук показує, з якою легкістю маленька дитина може змінити віросповідання та асимілюватися до чужоземної культури: дівчинка з легкої руки матері стає мусульманкою і за декілька років перебування в Криму переймає всі татарські звичаї. Наскрізно автор нам нагадує про пасивність матері та абсолютне невігластво і байдужість доньки до християнського віросповідання в ще одній сцені: «...Мамо, в Бахчисараї сам хан живе? І ми його побачимо?... / Марія промовчувала, не втерпів Стратон: / — Дитино, не до хана, до Ісуса йдемо. / — А хто такий Ісус? / — Бог наш. / — Ваш? А він інакший від аллаха?» [3, с. 97].

Доволі паралельно Іваничук веде долю двох жінок у питанні заміжжя у неволі. Марія влаштовує своє життя у цивільному шлюбі зі Стратоном – українцем-християнином, хоча так і не вінчається з ним у церкві. Мальва радо поспішає вийти заміж за кримського хана і скоренько народжує тому сина.

Логічно, наступним варто розглянути те, як автор розгорнув перебіг материнства в неволі самої Марії, а також Мальви. Марія заради покращення умов перебування у ворожому суспільстві зраджує все, у що вірила, і таким чином несвідомо для самої себе стає «яничарською матір'ю». Мальва народжує дитину від самого кримського хана Іслам-Гірея: по суті, свідомо приводить у світ ще одного мусульманина, до того ж від одного із найбільших ворогів України.

Також варто розглянути питання національності та самоідентифікації персонажів. Автор до останнього веде образ Марії як поневоленої українки. Мальву письменник руками матері «отатарює», переконуючи читача, що дівчинці під час перебування в Криму буде

безпечніше називати себе мусульманкою. Марія також зображується як жінка, яка на деякий час втратила свою ідентичність та вимушено підкорилася законам ісламу, але врешті решт автор показує нам, що вона віднаходить себе: «...полковничиха я! Жінка полковника Самійла, який душив вас димом у Скутарі. Гетьмани гостювали в мене в хаті, державні ради радили при мені...»[3, с. 71]. Мальву ж зображують як психологічно травмовану дитину, яка роками змушена заперечувати перед татарським суспільством, що вона українка або ж «гяур» (образлива «назва немусульманина, особливо християнина»[2]) через страх насилля з боку місцевих мусульман, через що вже у старшому віці не може зрозуміти, ким вона є насправді. Врешті решт автор дає дівчині її «ідентичність» буквально з найнеочікуванішого джерела – від її чоловіка: «Потім глянув ув очі Мальві і кинув ще одним словом – важко, наче яромо надівав їй на шию: / — Козачка... / Так її ще ніхто не називав. Слово це ніколи їй не належало. ...А тепер віддав його Мальві сам Іслам-Гірей — її муж і повелитель — і воно враз збентежило її душу. Козачка...»[3, с. 177].

Також зображення ставлення героїнь до України та Криму відіграє значну роль у нашому дослідженні. Марія палко любить батьківщину і намагається будь-якими способами отримати собі та дочці дорогу до України, врешті лише для того, щоб на самоті померти на свободі. Мальва не пам'ятає України і сприймає Кримську землю своєю рідною. Автор дає їй дуже неточні уявлення про Україну і змушує її боятися повернутися через неосвіченість. Україна для Мальви є лише зловісною невідомістю. «...Ми вернемось тоді на Україну. / — Навіщо, а хіба тут погано?»[3, с. 98]. В свою чергу Марія не може терпіти Крим, вона ненавидить татар і не співчуває їм, коли їй розповідають, що турки принижують їх, а козаки безжально вбивають їх усіх без розбору. Через призму сприйняття Марії автор зображує татар людоловами, для яких українські люди і звичайна худоба не мають відмінностей. Абсолютно іншою письменник показує Мальву. Дівчина вважає Крим своїм домом і не уявляє кращої землі. Героїня довгий час закриває очі на те, що через татар і опинилася на чужині, щаслива, що завдяки вдалому шлюбу потрапила на верхівку суспільства. За Олесею Ісаюк, в цьому випадку Іваничук робить Мальву третім шаблоном «...життя і виживання у ситуації колоніальної залежності – ...«влаштуватися» за рахунок зв'язків. У жіночому варіанті це найчастіше — вийти заміж...»[4]

Насамкінець розглянемо результат перебування обох героїнь в Криму. Марія так до кінця і не отатарилася, тримаючи при собі те, що вона українка. Вона втікає від будь-яких зв'язків з мусульманами і врешті решт доля зводить її з християнином, з яким Марія влаштовує спільне життя. Але Мальву вона виховує мусульманкою, не розуміючи, що своїми діями та замовчуванням спонукає доньку приєднатися до ворожих культури та суспільства. Автор зображує Марію як матір, яка ніколи не робить жодних дій, щоб виховати Мальву українкою. Навпаки, як в кінці голосить Мальва: «Не проклинай мене, мамо. Нащо, мамо, так казала – татарчатком називала? Нащо, мамо!»[3, с. 234] Марія до останнього не розуміє, що вона зробила кожен крок на шляху до того, щоб виховати та виростити доньку-мусульманку.

Отже, зважаючи на усе перераховане вище, ми можемо зробити висновок, що автор покладає левову частку вини за манкуртство Мальви саме на Марію. Сама жінка переживає процес асиміляції, напівтаємно тримаючись за свою ідентичність українки, публічно виставляючи себе мусульманкою. Так автор лише певною мірою перетворює її саму на манкурта. Але Мальву під впливом матері та суспільства Іваничук повністю асимілює до татар: вона починає сприймати себе як одну з них і цілковито перетворюється на втілення терміну манкурт – героїня не знає своєї історії, не ідентифікує себе за національністю та не вбачає абсолютно нічого поганого у варварських звичаях мусульман.

Ще одним фактором постає вік двох героїнь. Вік, а відповідно і пам'ять, відіграли також велику роль у шляху до манкуртства: Марія, як доросла жінка та сформована особистість, вже реалізувала себе у житті та десятки років знала, ким вона була та в що вірила, тому зламати її та повністю переписати ідентичність нікому не вдалось. На противагу, Мальві автор із самого початку не дає жодного шансу бути кимось іншим, окрім мусульманки. Як дитина вона вже схильна до асиміляції. Цьому лише сприяє позитивне підкріплення віри в Аллаха від матері та суспільства. З іншого боку, Мальва роками бачить, як українці самі ж цураються української мови та культури, відрікаючись на користь мусульманства. Їй логічно прагнути до асиміляції з татарами та несвідомого манкуртства.

У подальшому варто дослідити подібність шляхів до одруження та самих шлюбів Мальви та Насті Лісовської (з роману «Роксолана» П. Загребельного); розглянути паралелі між долями Мальви та Ольвії (з роману «Ольвія» В. Чемериса) як «третьої, але першої дружини». Також цікавим може стати дослідження теми життя в запереченні з точки зору психології на прикладі образу Марії з роману «Мальви» Р. Іваничука.

Yelyzaveta Lubkivska. Two Ukrainian women in the Tatar world ("Malvy" by R. Ivanychuk).

The article considers the topic of mankurtism on the example of the fate of two enslaved Ukrainian women among the Crimean Tatars of the XVII century in the novel "Mallows" by R. Ivanychuk.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. с. 645
Електронна бібліотека «Україніка». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989> (дата звернення: 12.04.2024)
2. Г'яур // Універсальний словник-енциклопедія. 4-те вид. К.: Тека, 2006. Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53904/9719.html> (дата звернення: 08.04.2024)
3. Іваничук Р. Мальви: Історичний роман. К.: Рад. письменник, 1969. 237 с.
4. Ісаюк О. "Мальви": три варіанти колоніального становища. Zbruc URL: <https://zbruc.eu/node/107183> (дата звернення: 03.04.2024)

Вікторія МАЗКО,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ В ЖІНОЧІЙ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ

Сучасна українська література характеризується стрімким розвитком жіночої прози, поезії, драматургії. Це тексти Марини Гримич, Оксани Забужко, Ніли Зборовської, Євгенії Кононенко, Оксани Луцишиної, Марії Матіос, Галини Пагутяк, Наталі Сняданко, Людмили Таран та інших. Не дивно, що цей розвиток не залишився поза увагою літературознавців. У пропонованій статті зосереджено увагу на деяких наукових розвідках, присвячених сучасній жіночій прозі.

Нині можемо спостерігати стрімкий розвиток сучасної жіночої прози, який має початки з кінця 1980-х і до сьогодні. Поза тим, що українська література патріархальна (принаймні до кінця ХХ століття), маємо низку блискучих імен серед жінок-письменниць, зокрема Ганна Барвінок (Олександра Білозерська), Марко Вовчок (Марія Вілінська), Ольга Кобилянська, Наталка Кобринська, Олена Пчілка (Ольга Косач), Леся Українка (Лариса Косач), Олена Теліга, та інші. Зауважимо, українську літературу часто намагалися позиціонувати як літературу страждання, а вже постать жінки-мучениці, уполідованої, безправної й безмовної, ставала мало не візитівкою національної класики. Однак насправді в нашому письменстві знайдемо наддивовижу розмаїті психологічні типи, неймовірно цікаві у своїй розмаїтості жіночі характери, вдачі й моделі поведінки. Різні авторки, маючи несхожі стильові уподобання й естетичні орієнтації, все ж зуміли передати множинність і складність жіночого досвіду [8, с. 25].

Сьогодні в українській літературі присутня широка палітра жіночої текстуальної самопрезентації. Прийшов час фемінно заангажованого письма, що вирізняється відкритістю, сповідальністю, емоційністю, вразливістю й водночас самоіронією [9, с. 196]. До сучасної української прози належить творчість Марини Гримич, Оксани Забужко, Ніли Зборовської, Євгенії Кононенко, Оксани Луцишиної, Марії Матіос, Галини Пагутяк, Наталі Сняданко, Людмили Таран та інших. Тексти письменниць охоплюють широке коло як соціальної, так й індивідуальної проблематики (зрада, насильство, тема дітей та батьків, стосунки жінок із чоловіками, а також їх особистісне та професійне зростання). У цьому контексті варто згадати Євгенію Кононенко, яка зазначає: «Письменництво – це чиста самореалізація. Я завжди пишу про те, що хочу. Я сама собі власний замовник. А цікавить мене звичне, поточне життя людей. Просто я не боюся говорити про те, що є в житті

кожного з нас. Я не замовчую конфлікти, бо вважаю, що говоріння – це найперший спосіб лікування будь-яких непорозумінь» [2, с. 7].

Цілком зрозуміло, що поява жіночого тексту на різну тематику, проблематику та жанри не оминувся увагою критиків. Насамперед це жінки-дослідниці, які не тільки пропонують нові інтерпретаційні моделі «класичного» жіночого письма (наприклад, «Femina melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської», «Леся Українка: книги Сивілли» Тамари Гундорової, «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» Оксани Забужко, «Моя Леся Українка» Ніли Зборовської, «Леся Українка. Драма усвідомлення Тіні» Євгенії Кононенко, «Жінка з хистом Аріадни»: життєвий світ Наталії Кобринської» Алли Швець), а й досліджують сучасну українську жіночу літературу (Віра Агеєва, Тамара Гундорова, Оксана Забужко, Ніла Зборовська, Соломія Павличко, Софія Філоненко, Наталя Шумило, Олена Юрчук). Усвідомлення свого я відчувається у жіночій прозі в 90-х роках ХХ століття. Як зазначає Ніла Зборовська: «Замість чоловічого (традиційного) уявлення про жінку оформляється власне уявлення жінки про саму себе, про своє призначення, що цілком закономірно вступає у суперечність із міфами патріархальної культури» [4]. Саме це й обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Метою статті є актуалізація ключових студій сучасних літературознавиць феномену жіночого письма.

У монографії «Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття» Софія Філоненко зазначає, що в літературознавчому осмисленні сучасної української жіночої прози як специфічного художнього явища, «вписуванні» її в поточний літературний процес і в контекст світової літератури важливу роль повинно відіграти ґрунтовне вивчення концепції особистості жінки в ній, визначення її ідейно художньої своєрідності. Дослідниця розглядає початки та причини виникнення феномену жіночої прози в сучасній українській літературі на основі прагнення віднайти загублені духовні цінності та створити образ справжньої людської особистості, показу згубного впливу втрати цінностей на людину. Також Софія Філоненко пише про проблематику терміну «жіноча література» і споріднених з ним термінів «жіноча проза», «жіноча поезія», «жіноче письмо» оскільки саме їх існування впливає з питання про те, чи означає стаття літературну творчість. Шкоду для усвідомлення жіночої прози несе співвідношення її з так званою «дамською» («рожевою») масовою літературою, де «жіночими романами» називають мелодрами зі стереотипною сюжетикою й калькованими персонажами, що адресовані, як правило, жіночій аудиторії. Такі твори втілюють патріархальні стереотипи жіночності як пасивності, розчуленості. Причину недовіри літературознавців до терміну «жіноча література» є мала досліджуваність цього феномена та надання вульгаризації терміну, що можемо спостерігати на рівні масової свідомості. Також у сучасній літературознавчій науці часто не розрізняють терміни жіночої та феміністичної літератури. Дослідниця твердить, що варто зосередитися на думці, згідно з якою «жіночість» літературного твору визначається, по-перше, усвідомленим жіночим авторством, по-друге, представленням

образу жінки в якості протагоніста, по-третє, проблематизованою ґендерною ідентичністю жінки-героїні [7].

Осмислюючи погляди Софії Філоненко на жіночу прозу варто також зазначити, що жіноча текстуальність прагне сформувати світ жіночої суб'єктивності в усій її багатій складності в культурі; відобразити нюанси досвіду, емоцій і перспектив, які формують життя жінок. Істотною для сучасного літературознавства є проблема репрезентації жінки жіночою літературою, аналіз ґендерної специфіки способів і засобів творення образу жінки в ній. Цим займається лише одна галузь феміністичної критики «*Images-of-women study*» (тобто «вивчення жіночих образів»). Серед жінок-письменниць існує безпомилкове бажання зобразити своїх героїнь у спосіб, який відрізняється від наративів, викладених чоловіками, спираючись на їхній особистий жіночий досвід. Таке враження, ніби кожна сторона малює різну картину, використовуючи власні пензлі – одна занурена в живі реалії, інша – у суспільні конструкції [7].

Віра Агеєва також звертається до феномену жіночого письма. Вона зазначає, що українську літературу часто розглядали як літературу страждань, де образ жінки-мучениці – безголосі, пригноблені та обложеної – посідав центральне місце, ставши мало не візитною карткою вітчизняної літературної класики. Проте, якщо заглибитися в історію української літератури, то виявимо дивовижну низку психологічних профілів, що представляють вражаюче різноманітні жіночі персонажі, кожен з яких наповнений життям, дивацтвами та складними моделями поведінки. Різним авторкам, попри різні стилістичні уподобання та естетичні нахили, вдалося охопити багатство та багатогранність жіночих переживань. Наприклад, Марко Вовчок. Її сучасники часто розглядали письменницю як «мовчазне божество», яке втілює готовність слухати, а не говорити – риса, яку шанували в жінках. Від жінок часто очікували, що вони погодяться на ролі, призначені для них чоловіками. Проте привабливість авторства, могутня привабливість творення та самовираження виявилася сильнішою. Сторінки нашої літератури наповнені голосами, які не дають змоги мовчати, яскраво живими емоціями та складністю, розгадуючи світ поза межами страждань, охоплюючи радість, непокору та незламний дух жінок, які відмовляються бути лише примітками у власних історіях. З часом виявилось, що з роллю мисткині жінка справляється аж ніяк не гірше, ніж з обов'язками музи-натхненниці. Стосунки творців із музами завжди еротично забарвлені, до чоловіків-геніїв приходили прекрасні жінки. А от хто нашіптує віщі слова геніальній поетці щодо цього якось досі немає певности. Може, жінки тримають це в секреті [8, с. 25].

У передмові до антології «З непокритою головою. Українська жіноча проза» Віра Агеєва міркує про специфіку модерної жіночої прози. У добу модернізму українські інтелігентні читачі отримали змогу нарешті пізнавати власні психічні стани, ситуації й пережиті колізії не лише в перекладних книжках. Психологія *femme moderne* одне з безсумнівних модерністських відкриттів, щось досі майже цілковито екзотичне для української культури. У новелах Лесі Українки, драмах Людмили Старицької-Черняхівської, повістях і романах Ірини Вільде з'явилися

героїні, які вже могли проаналізувати й вивісти свої власні бажання, літери до дійсності й бачення свого місця в ній [3, с. 7]. Українська література, незважаючи ні на що, зуміла вловити й засвідчити широке полотно жіночого досвіду. Жіночий голос у письмі за часів модернізму та постмодернізму чітко виділяється, дозволяючи сучасним читачам звільнитися від застарілих ієрархій, які можуть здатися їм чужими. Проте, що інтригує, нещодавно опублікована антологія, що представляє жінок-письменниць, досі носить назву «Незнайомка» – назва, яка одразу викликає запитання щодо самої суті та аудиторії книги. Це уявлення про незнайомця проти знайомих створює гостру напругу, підкреслюючи, наскільки глибоко вкорінені патріархальні стереотипи залишаються в нашій культурній тканині. Як колись стверджувала Леся Українка, справжній культурний ландшафт може розквітнути лише через взаємне збагачення як жіночої, так і чоловічої перспектив, сплітаючи воедино живе й гармонійне ціле [3, с. 9].

Варто також звернути увагу на інтерв'ю Тамари Гундорової, в якому вона говорить, що кожна жінка, яка займається професійно, зокрема й в нашому академічному колі, пізнає певний вид гендерної дискримінації щодо себе [5]. І вона в цьому плані не виняток. Звичайно, що в радянські часи патріархат було вкорінено в усіх структурах. У науці також Тамару Гундорову завжди цікавила тема «жінка як авторка». Вона зазначає, що свого часу своєрідним відкриттям для неї став вірш «Забута тінь» Лесі Українки. Це твір, який Леся Українка присвятила дружині композитора Миколи Віталійовича Лисенка. Звичайна жінка залишилася невідомою тінню, забутою тінню, яку витіснив ідеал жінки, створений чоловіком-поетом. Так Леся Українка зацентрувала увагу на питанні про місце жінки в культурі. Це одне з тих питань, яке спонукає до роздумів над гендерними питаннями. Дослідниця доводить, що стереотипний образ феміністки вибудовувався свідомо. По-перше, через абсолютне нерозуміння й ігнорування того, що значить фемінізм, а також через панування в суспільстві патріархальних стереотипів. Образ жінки-феміністки часто малювали як неохайну землерийку, вічно незадоволену своїм любовним життям, яка змінювала партнерів, як одяг, або іноді зовсім самотню – бездітну та незаміжню, що є різким відхиленням від очікувань суспільства. Це зображення підкреслило глибокий опір змінам гендерних ролей і тривожну природу наділеної жіночністю в епоху, що тягне за традиційними ієрархіями [5].

Отже, цілком зрозуміло, що феномен жіночого письма був і залишається базовим у сучасному українському літературознавстві. Звернувши увагу, на напрацювання лише декількох жінок-дослідниць, цілком зрозуміло, що тему не вичерпали. Саме це й обумовлює її перспективність.

V. Mazko. The Phenomenon of Contemporary Ukrainian Women's Prose in Women's Literary Reception.

Contemporary Ukrainian literature is characterized by the rapid development of women's prose, poetry, and drama. These are the texts of Maryna Hrymych, Oksana Zabuzhko, Nila Zborovska, Yevhenia Kononenko, Oksana Lutsyshyna, Maria Matios, Halyna Pahutyak, Natalia Sniadanko,

Liudmyla Taran, and others. This development has not gone unnoticed by literary scholars. This article focuses on some of the scientific research of contemporary women's prose.

Список використаної літератури:

1. Гамоліна У.В. Соловей О.Є. Жіноча проза як феномен української літератури. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9271/9215> (дата звернення: 18.11.2024).
2. Емоційний пазл від Євгенії Кононенко: інтелект-реліз / укладач Н.І.Фенько; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. Полтава, 2018. 16 с. URL: https://libgonchar.org/images/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F4.pdf (дата звернення: 19.11.2024).
3. З непокритою головою. Українська жіноча проза / Передмова, упорядкування В. Агеєвої. Київ : КОМОРА, 2023. 424 с.
4. Зборовська Н. Перемога плоті. Критика. №10. С.28-29.
5. Інтерв'ю з Тамарою Гундоровою про феміністичну тематику в українській літературі: веб-сайт. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-gundorovoyu-pro-feministichnu-tematiku-v-ukrainskiy-literaturi-134482.html> (дата звернення: 03.12.2024).
6. Крупка М. Гендерний вимір тоталітарного насильства у сучасній жіночій прозі. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5360/1/7.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).
7. Філоненко С.О. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття: Монографія. Київ, Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. 156 с.
8. Шалені авторки. Мала проза українських письменниць / упоряд. і передм. Віри Агеєвої. Київ : Віхола, 2024. 456 с. (Серія «Худліт. Проза»).
9. Юрчук О., Чаплінська О. «Три-же...» від Євгенії Кононенко, або життя, житло, жінка в збірці новел Празька химера. Herstorica. Autorki i bohaterki tekstów kultury. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2022. S. 193-205. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/35727> (дата звернення: 17.11.2024).
10. Юрчук О. Їжа як маркер ідентичності в романі «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» Наталки Сняданко. Густативно-сапористичні модули української та світової культур : кол. монографія на матеріалі II Всеукр. наук.-теорет. конф. «Харчові традиції – ментальний код нації» / за заг. ред. Г. І. Віват. -Одеса, 2020. С.16-21. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/32346> (дата звернення: 17.11.2024).

Ангеліна МЕЖЕРИЦЬКА,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗІВ В ОПОВІДАННІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «МІСТО СМУТКУ»

У статті розглянуто специфіку моделювання образів в оповіданні Лесі Українки «Місто смутку». Враховуючи, що текст є взірцем модерністської літератури, особлива увага зосереджена на психологізмі образів, нарративній структурі, символах, які кодують емоційні стани головних героїв. Важливим для письменниці є топос міста як символ душевного стану героя, його екзистенційної кризи.

Леся Українка (1871–1913) – українська поетеса, драматург, прозаїк, яка створила значну кількість творів, що увійшли до скарбниці української літератури. Її творчість охоплює теми боротьби, внутрішніх переживань та психологічних станів героїв. Оповідання «Місто смутку» є важливим взірцем модерністської літератури, в якому образи міста та героя символізують глибокі душевні стани. Саме це й обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Метою статті є аналіз специфіки моделювання образів в оповіданні Лесі Українки «Місто смутку».

В оповіданні присутня метафоричність, сум і психологічний аналіз, що підкреслює внутрішній світ героя, його боротьбу та прагнення до самовизначення. Образ міста у творі є символом душевного смутку та ізоляції. Психологія героя стала основним елементом, який формує історію, наповнену роздумами та монологом. У творчості Лесі Українки це один із важливих прикладів звернення до символіки як інструменту передачі емоційного стану [1, с. 25-27].

В оповіданні «Місто смутку» авторка актуалізує теми людської гідності, свободи та смутку. За допомогою внутрішнього монологу вона передає почуття відчуження та безвиході, які переслідують героя. У тексті простежуються інноваційні прийоми нарації, такі як суб'єктивність, елементи потоку свідомості, що підсилюють психологічну глибину оповідання.

Таким чином, Леся Українка майстерно використовує нарративні та стилістичні засоби для створення образів, що відображають боротьбу людини з власними страхами й внутрішніми бар'єрами.

Оповідання Лесі Українки «Місто смутку» відзначається високим рівнем психологізму, який проявляється через нарративні прийоми, використані для передачі внутрішнього стану героя. Одним з основних інструментів є «потік свідомості» героя, що дозволяє читачеві глибше

проникнути в його душевний світ.

Леся Українка часто вдається до внутрішнього монологу, в якому герой розкриває свої найглибші емоції. Наприклад, в одному з роздумів герой зазначає: «Мені потрібно більше? Я не в змозі... Ми віримо у все, що було правильно», підкреслюючи свою розгубленість і сумнів у тому, чи правильно він діє. Це свідчить про внутрішній конфлікт персонажа, його невпевненість і відчуття втрати [3, с. 77-89].

Особливу увагу авторка приділяє створенню образу міста, що має символічний характер. Місто виступає метафорою смутку, котрий пронизує весь текст. У ньому герой відчуває себе полоненим, як він зізнається сам собі: «Це місто як пастка, з якої неможливо вибратись. Тут кожен закуток нагадує мені про мої помилки». Таким чином, місто стає уособленням душевної ізоляції й безвиході, де кожен куток, кожна вулиця нагадують про його особисту драму.

Авторка використовує також символіку кольорів, щоб передати психологічний стан героя. Чорні й сірі відтінки домінують у його сприйнятті міста, що символізує депресивний стан. Він каже: «Навколо мене лише темрява, навіть небо здається безнадійно сірим», що підкреслює його відчуття смутку та відчаю.

Крім того, Леся Українка майстерно передає відчуття відчуження героя через діалог із самим собою, у якому він розмірковує над своїм життям і прагне зрозуміти, де зробив помилку: «Чи міг би я вчинити інакше? Чи мав я взагалі вибір?». Ці питання відображають його екзистенційний пошук і надають тексту глибокого філософського значення [1, с. 41-46].

Отже, психологізм у наративній структурі «Міста смутку» дозволяє Лесі Українці не тільки створити атмосферу емоційної напруги, але й підняти важливі питання людського буття, ізоляції та пошуку сенсу. Окрім того, Леся Українка використовує прийоми «потoku свідомості», щоб передати суб'єктивний досвід героя, його нескінченні роздуми, що відображають глибоке відчуття самотності й пошуку сенсу буття. Цей метод дозволяє читачеві зануритися у думки персонажа, побачити світ його очима, відчути всю його напругу й безвихідь.

Оповідання Лесі Українки «Місто смутку» вирізняється глибиною психологічного аналізу, який допомагає читачеві краще зрозуміти внутрішній світ героя, його емоції, страхи та надії. Леся Українка створює складний психологічний портрет, використовуючи роздуми героя, спогади та мрії, щоб розкрити його духовну кризу.

Основною темою є відчуття відчуження й втрати, яке герой переживає постійно. Він зізнається: «Це відчуття порожнечі всередині мене з'їдає мене зсередини, залишаючи лише оболонку». Ця цитата підкреслює його глибоку самотність та емоційну спустошеність, що стає головною темою роздумів [7, с. 77-80].

Герой постійно аналізує свої почуття і ставить питання, які розкривають його внутрішню боротьбу. Він запитує себе: «Чому я тут? Що мене тримає в цьому місці, де немає нічого, крім смутку?». Цей запит є свідченням його пошуку сенсу життя, який він, однак, не може знайти в місті, що загострює його депресивний стан.

Леся Українка використовує також прийом самозаглиблення, де герой намагається зрозуміти, як він опинився в такому стані: «Я згадую свої помилки, кожну з них, і здається, що вони, як ланцюг, міцно тримають мене тут». Ці роздуми героя підкреслюють його схильність до самоаналізу, його спроби розібратися в своєму житті та знайти причину свого смутку.

Іншою важливою рисою психологічного аналізу є зображення страху перед майбутнім, що проявляється в описах героя: «Мені страшно зробити крок вперед, адже кожен новий день може принести ще більше болю». Цей страх паралізує його ` не дозволяє рухатися далі, підкреслюючи стан безнадії та душевної виснаженості [2, с. 36-40].

Таким чином, поглиблений психологічний аналіз, який використовує Леся Українка, допомагає розкрити складність внутрішнього світу героя. Завдяки цьому читач отримує можливість глибше зрозуміти психологічні процеси, які відбуваються в свідомості персонажа, його пошуки сенсу й боротьбу з власними страхами. Цей підхід робить «Місто смутку» не лише художнім твором, а й філософським роздумом про людську природу, ізоляцію та екзистенційну кризу.

Отже, оповідання Лесі Українки «Місто смутку» є унікальним твором української літератури, що поєднує в собі глибокий психологізм. Створюючи складний і багатогранний образ головного героя, Леся Українка використовує місто як символ його душевного стану, де кожна деталь та образ набувають особливого значення й служать засобом розкриття внутрішньої особистісної кризи.

Завдяки психологічному аналізу, нарративній структурі та використанню прийомів потоку свідомості письменниця вдало відображає стан відчуження, самотності та пошуку сенсу буття. Місто стає втіленням ізоляції та смутку, а оповідь відображає боротьбу героя з власними страхами й невизначеністю, що є універсальною темою.

Anhelina Mezheryska. Features of image modeling in Lesya Ukrainka's story «The City of Sorrow».

The article examines the specifics of image modeling in Lesya Ukrainka's story «The City of Sorrow». Given that the text is a model of modernist literature, special attention is focused on the psychology of images, narrative structure, and symbols that encode the emotional states of the main characters. The topos of the city is important for the writer as a symbol of the hero's state of mind, his existential crisis.

Список використаної літератури:

1. Бовсунівська, Т. М. Український модернізм: естетичні засади та поетика. Київ: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. 320 с.
2. Гундорова, Т. Проявлення Слова: Дискурсія раннього українського модернізму. Київ: Критика, 2013. 280 с.
3. Забужко, О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій.

Київ: Факт, 2007. 590 с.

4. Коцюбинська, М. Екзистенційні виміри творчості Лесі Українки. Вісник Київського університету. Серія: Філологія. Київ, 2010. С. 124-130.

5. Рудяков, А. І. Психологізм в українській літературі кінця XIX – початку XX століття. Наукові записки НаУКМА. Серія: Філологія. 2017. Т. 7. С. 45-54.

6. Українка, Л. Твори у 5 томах. Т. 3. Київ: Наукова думка, 1975. – 480 с.

7. Федорова, Л. Г. Символіка та метафоричність у творчості Лесі Українки. Сучасна українська література. 2019. № 12. С. 34-41.

Марина МУКАСЄЄВА,
магістрантка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості формування та розвитку креативності учнів старших класів на уроках української літератури через використання сучасних педагогічних технологій. Проаналізовано психолого-педагогічні аспекти вивчення української літератури в старшій школі та ефективність застосування інноваційних методів навчання для розвитку творчого потенціалу старшокласників.

Модернізація системи освіти в Україні зумовлює впровадження інноваційних методів навчання, спрямованих на розкриття творчого потенціалу старшокласників, котрі, опановуючи навчальний матеріал, виявляють здатність до нестандартного мислення та креативного підходу у вирішенні поставлених завдань. Уроки української літератури створюють унікальне середовище для реалізації цих можливостей через застосування різноманітних сучасних педагогічних технологій.

Серед провідних науковців, які досліджували використання сучасних педагогічних технологій на уроках української літератури, варто відзначити Л. Подимову, І. Дичківську, І. Беха, Л. Ващенко, О. Козлову, Л. Даниленку, М. Пехоту та інших.

Мета статті: висвітлити доцільність використання сучасних педагогічних технологій на уроках української літератури з метою формування та розвитку креативності й творчого потенціалу старшокласників.

Період старшого шкільного віку, що охоплює учнів 14-17 років, характеризується особливою сприйнятливістю до розвитку креативних здібностей, оскільки старшокласники демонструють підвищений рівень інтелектуальної активності, прагнення до самостійного осмислення навчального матеріалу та формування власної позиції щодо літературних явищ, при цьому критичне мислення учнів набуває особливої глибини, дозволяючи їм аргументовано відстоювати власні погляди та вступати в конструктивну дискусію з авторською позицією чи традиційними інтерпретаціями художніх творів [1].

Сучасний освітній процес на уроках української літератури реалізується через активну взаємодію всіх учасників навчальної діяльності, котрі, обмінюючись думками та досвідом, створюють атмосферу творчого співробітництва, що сприяє формуванню здатності старшокласників до аналітичного мислення, розвитку їхньої уяви та естетичного смаку, збагаченню емоційного досвіду та вдосконаленню

© Мукассєва М.

комунікативних навичок.

Технологічне забезпечення сучасного уроку літератури передбачає органічне поєднання інтерактивних методів навчання із застосуванням цифрових інструментів, що створює сприятливі умови для розвитку креативного потенціалу старшокласників, котрі, працюючи в парах чи малих групах, не лише обмінюються думками щодо прочитаних творів, але й учаться генерувати оригінальні ідеї, презентувати власні проєкти та брати участь у творчих дискусіях, використовуючи мультимедійні засоби для візуалізації своїх думок [2].

Навчально-методичне забезпечення літературної освіти в старшій школі ґрунтується на системному використанні електронних освітніх ресурсів, інтерактивних платформ та цифрових інструментів, які дозволяють учням здійснювати самостійний пошук інформації, аналізувати літературні твори в широкому культурному контексті, створювати власні дослідницькі проєкти, при цьому розвиваючи навички критичного мислення та творчого осмислення художніх текстів через призму сучасних технологічних можливостей.

Дистанційні освітні технології, що реалізуються через різноманітні цифрові платформи та комунікаційні засоби, відкривають нові перспективи для розвитку творчого потенціалу старшокласників, надаючи можливість брати участь у віртуальних літературних дискусіях, створювати мультимедійні презентації, долучатися до онлайн-проєктів та інтерактивних форм роботи, які збагачують їхній досвід та стимулюють пізнавальний інтерес до вивчення української літератури [3].

Міждисциплінарний підхід у викладанні літератури, що базується на інтеграції знань з різних галузей, сприяє формуванню в учнів цілісного світогляду та розвитку аналітичного мислення, спонукаючи їх до самостійного осмислення художніх творів через призму історичних, культурологічних та мистецьких контекстів, що уможливує глибше розуміння літературних явищ та формування власних оригінальних інтерпретацій прочитаного.

Формування дослідницьких компетенцій старшокласників відбувається через залучення їх до проблемно-пошукової діяльності, яка передбачає не лише засвоєння готових знань, але й розвиток здатності самостійно висувати гіпотези, генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні шляхи розв'язання навчальних завдань, що особливо яскраво проявляється під час підготовки до літературних олімпіад та конкурсів, де учні демонструють набуті аналітичні та творчі здібності.

Створення мультимедійних проєктів літературної тематики спонукає старшокласників до активної розумової діяльності, формуючи навички відбору та систематизації матеріалу, розвиваючи естетичний смак та здатність до візуалізації абстрактних понять, при цьому написання творчих робіт перетворюється на засіб формування аналітичного мислення та здатності до глибокого осмислення морально-етичних проблем, порушених у художніх творах [4].

Посилення компетентнісної складової літературної освіти через використання сучасних педагогічних технологій відбувається в процесі організації проєктної діяльності старшокласників, котрі, працюючи над

створенням індивідуальних та групових проєктів, розвивають навички командної роботи, вчать планувати свою діяльність, здійснювати пошук та аналіз інформації, презентувати результати дослідження, використовуючи сучасні цифрові інструменти та платформи [5].

Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у процес вивчення української літератури створює передумови для формування медіаграмотності старшокласників, які, опрацьовуючи різноманітні джерела інформації, навчаються критично оцінювати контент, відбирати достовірні матеріали, створювати власні медіапродукти, що сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу та формуванню навичок роботи в сучасному інформаційному просторі.

Організація літературних дискусій із використанням цифрових платформ дозволяє розширити межі традиційного уроку, залучаючи старшокласників до активного обговорення художніх творів у віртуальному просторі, де учні мають можливість висловлювати власні думки, аргументувати свою позицію, вести конструктивний діалог з однодумцями та опонентами, розвиваючи при цьому критичне мислення та комунікативні компетенції.

Впровадження елементів гейміфікації на уроках української літератури через використання освітніх платформ та інтерактивних завдань створює атмосферу творчого змагання, стимулюючи пізнавальну активність учнів, підвищуючи їхню мотивацію до навчання, розвиваючи здатність швидко приймати рішення та знаходити нестандартні підходи до розв'язання навчальних завдань, що сприяє формуванню креативного мислення та розвитку творчих здібностей старшокласників.

Використанням сучасних педагогічних технологій дозволяє здійснювати систематичний контроль за розвитком творчих здібностей учнів, відстежувати динаміку формування креативного мислення, коригувати індивідуальну траєкторію навчання кожного старшокласника, забезпечуючи персоналізований підхід до розвитку творчого потенціалу учнів у процесі вивчення української літератури.

Maryna Mukasieieva. Formation and Development of High School Students' Creativity through the Use of Modern Pedagogical Technologies in Ukrainian Literature Lessons.

The article examines the features of forming and developing creativity in high school students during Ukrainian literature lessons through the use of modern pedagogical technologies. It analyzes the psychological and pedagogical aspects of teaching Ukrainian literature in high school and the effectiveness of innovative teaching methods for developing students' creative potential.

Список використаної літератури:

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 284 с.
2. Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. Тернопіль: Астон, 2018. 230 с.
3. Матюша І. К. Гуманізація виховання і навчання в загальноосвітній школі: навч. посібник. К.: ІСДО, 2015. С. 61.
4. Павленко В. В. Особливості розвитку креативного мислення школярів. Креативна педагогіка. 2015. № 10. С. 114–109.
5. Пономарьова К. Компетентнісно орієнтовані завдання з української мови та літератури: особливості конструювання та застосування. 2021. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/714221/> (дата звернення: 19.11.2024).

Марія РУЩИЦ,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Чаплінська, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ «ІНТЕРНАТ» СЕРГІЯ ЖАДАНА

У статті зосереджено увагу на романі «Інтернат» Сергія Жадана; проаналізовано трансформацію головного героя, який змушений був вийти із зони комфорту (байдужості й маргінальності), стати «включеним» у війну, пережити екзистенційні потрясіння, що зумовило зміну його світоглядних переконань і життєвої позиції.

В українській літературі останніх десятиліть провідною стала мілітарна тематика, котра у свою чергу актуалізувала увагу на проблемах історичної пам'яті / безпам'ятства, травм та збереження ідентичності. Досвід російсько-української війни презентовано у творах Галини Вдовиченко, Тамари Горіха Зерна, Сергія Дзюби, Богдана Жолдака, Віталія Запеки, Анастасії Левкової, Сергія Лойка, Євгена Положія, Андрія Цаплієнка, Артема Чеха, Василя Шкляра, Гаськи Шиян та інших. Не оминув мілітарної проблематики своєю увагою й Сергій Жадан, слушно наголосивши, що цю російсько-українську «війну не помітиш в жодну літературу, культуру чи мистецтво. Вона проростає в нас, стає частиною життя» [3], вона «не чорно-біла, вона має відтінки. Про деякі речі ти не говори́тимеш, аби не нашкодити. Є велика спокуса казати про війну, щоб з тобою погоджувалися, себто підлаштовуватися під слухача, читача. Так простіше» [4]. Саме тому письменник неодноразово у своїх творах звертався до теми війни, і роман «Інтернат» не став винятком.

Мета статті – дослідити трансформацію головного героя роману «Інтернат» Сергія Жадана.

Літературознавчі рефлексії над різними аспектами творчого доробку Сергія Жадана здійснювали такі науковці, як Віра Агеєва, Ярослав Голобородько, Тамара Гундорова, Іван Дзюба, Яніна Куліньська, Василь Пахаренко, Ярослав Поліщук, Уляна Федорів, Роксана Харчук, Олена Юрчук та інші. Анонс роману «Інтернат» відбувся на Книжковому Арсеналі, що зумовило очікування його як надзвичайно важливого епосу про сучасну війну. Однак після публікації роману маємо полярні рецензії літературних критиків. Так, одні (Інна Булкіна, Галина Василенко, Євгеній Стасіневич) наголосили на тому, що твір важливий і довгоочікуваний, вражає своєю актуальністю, що йому властива глибока психологічна проникливість, символічність. Натомість інші (Андрій Саба, Тетяна Трофименко) зацентували на тому, що це «явно написана нашвидкуруч найбільш схематична й поверхова проза Жадана, повністю базована на самоповторах» [8]; «торкаючись у прозі теми війни, Жадан

© Рушиц М.

або трохи недоробив, або дуже переробив образ головного героя. Навіть його меланхолія та аполітичність не виглядають переконливо» [7].

Сергій Жадан у своїй творчості сфокусував увагу на поколінні 1990-х років, що є для нього «якась підсвідома стратегія, хронологія однієї генерації» [1, с. 7], тож він пише «з авторської точки зору <...> один нескінченний текст, який час від часу розпадається на книжки віршів чи прози» [1, с. 7]. Письменник вдався до вже апробованого у «Депеш Моді» й «Ворошиловграді» мотиву – мотиву дороги. Свій вибір він аргументував тим, що йому «цікаво писати про людину в транзитному стані, в стані підвишеності, комунікативної та побутової відкритості. Дорога передбачає подібну відкритість з огляду на власну тимчасовість. Людина, яка переміщується, частіше включається в певні сюжетні перипетії. Та й сама зміна ландшафту є самодостатнім сюжетом» [цит. за 9, с. 34].

Сюжет роману темпорально звужено до трьох зимових днів 2015 року на Донбасі; військові епізоди відтворюють події «Дебальцівського плацдарму» у січні – лютому 2015 року. Але це не репортаж про війну, в творі не йдеться про конкретні бої, а лише про їхні відлуння. Так, Василь Пахаренко стверджує, що у романі «автор вдається переважно до імпресіоністичного типу письма», це є «персоналістична оповідь про людину на війні, її зняте намагання вижити і при цьому залишатися (чи й ставати) собою» [6].

Оповідь розпочинається зі сварки між Пашею та його батьком щодо порятунку Сашка з інтернату:

- «– Поїдь, забери його, – кричить старий.
- Її син, – відгукується Паша у відповідь, – хай сама забирає.
- Він твій племінник, – нагадує старий.
- І що?
- Він мій онук» [5, с. 7]

Паша – тридцятирічний учитель української мови в робітничому селищі, де всі «розійшлися у своїх справах, поховалися по тісних дворах із пересушеними від пекучого літа колодязями та погребами, всі запаси в яких закінчуються ще до Різдва» [5, с. 8]. Молодий чоловік разом із батьком та сестрою, яка останнім часом майже не з'являлась вдома, мешкає в будинку, що «побудували німецькі полонені відразу після війни» [5, с. 7]. На думку Олени Юрчук, «полоненість стає символікою самого Паші, вона визначає його», тобто «полоненість в небажання щось змінювати, але це не тільки небажання, це й певна неспроможність» [10]. З одного боку, він «любив цей будинок, жив тут ціле своє життя, збирався жити далі» [5, с. 7], а з іншого – будинок асоціюється із мушлею маргінальності, байдужості й нецілісності. Дім ззовні «нагадував половинку хліба на магазинній полиці» [5, с. 9], адже спалену частину будинку, що належала якомусь залізничному працівнику, просто завалили й жили далі.

Свою життєву стратегію Паша реалізує аналогічно до купівлі хліба старим («половину, аби не платити зайвого. І щоб не лишалось зайвого» [5, с. 9]); віддаючи перевагу активності інших, він «навіть за свій клас не відповідав, звук списувати все на дитячу ініціативу та

самостійність. І вдома ні за що не відповідав. Удома за все відповідала сестра. А коли сестри не було, то й відповідати за щось особливої потреби не виникало» [5, с. 95]. Аморфність, уникання відповідальності Пашею зумовили складні стосунки з іншими. Тож цілком логічно, що і з Мариною не склалось, бо «вона все дуже добре бачила. ... Бачила, як він ставиться до старого, як не може домовитися з ним про найпростіші речі. Бачила, як він боїться сестри. Бачила, як він ховається від племінника. Як тихо ненавидить свою директорку, як ігнорує своїх учнів. Бачила, що він просто не знає, як бути з нею, як із нею говорити, як із нею спати. Жив так, ніби коїв тяжкий злочин безпосередньо на очах потенційного свідка, який свідчитиме потім безжалісно й холоднокрівно, не забувши жодної деталі, не пропустивши жодного епізоду» [5, с. 127]. Паша проти будь-яких змін, тому пріоритетним стало таке життя, в якому максимально не звертається увага на війну та події, що відбуваються навколо: «... минулої осені, на виборах, до нього підкочувались з міста, з команди одного з кандидатів, просили агітувати за них. Паша відмовився. Грошей вони не пропонували, сказали: Павле Івановичу, ви ж за ідею? Я безпартійний, відповів на це Паша. Тиснути на нього не стали» [5, с. 113].

Отже, переборюючи свій страх Паша наважується на те, щоб поїхати за племінником. Як зауважив Назар Данчишин, цю «дорого-мандрівку можна трактувати своєрідною прощеною, під час якої він мусить очиститися, спокутувати гріх "невтрючальности", себто байдужості як захисної реакції на небезпеку» [2]. Його мандрівка конкретизується у послідовному проходженні локацій «мотель – вокзал – місто – інтернат – місто – вокзал – приміське селище (посьолок) – лікарня – дім». Кожна із цих локацій символізує певний етап самоусвідомлення, віднайдення себе.

У романі засадничою для сюжету стала бінарна опозиція рай – пекло. Спочатку маємо алюзію на втрачений рай. Двоповерхове приміщення мотелю контрастує з його назвою – «Парадіз»: війна позначилась як на вигляді будівлі (результати обстрілів), так і на його постояльцях (військові), тоді як назва означає рай. Тут, відповідаючи військовим хто він є, Паша ідентифікує себе як вчителя, який навчає всього потроху. Він чекає в холодній кімнаті на те, коли його відпустять, але чим довше він очікує, тим сильнішим стає обурення й чи не вперше з'являється рішучість: «Якого чорта? ... Зараз піду, все скажу. – І він рішуче підводиться, підходить до дверей і так само рішуче тягне їх на себе. Але двері риплять так погрозливо, що вся його рішучість умить вивітряється. І він стоїть, не відпускаючи дверної ручки, і сторожко дослуховується до коридорної тиші, дослуховується, проте нічого не чує. І тепер боїться вийти в коридор, аби нікого там не зустріти. І двері причинити теж боїться: раптом знову почнуть рипіти, раптом на нього хтось вийде з вогкої темряви. Стоїть і не знає, чого боїться більше» [5, с. 43]. Першого ж дня мандрівки обставини склались так, що «раптом ціла купа жінок, дітей та інвалідів, яких треба кудись вести» [5, с. 95] залишилась без провідника, а він, «єдиний тут мужчина», усвідомив «це ж яка відповідальність – вести в темряві маловідомих людей у

незрозумілому напрямку» [5, с. 95]. Паша починає діяти під впливом обставин.

Дорогою він зустрічає іноземного журналіста Пітера, таксиста на прізвисько Ігуана, Альошу, котрий виводить людей із міста. Кожен із них допомагає подолати не тільки фізичний простір, але й усвідомити себе. Поступово змінюються погляди й переконання Паші. Повертаючись із племінником додому, він змушений щось робити, приймати рішення, усвідомлюючи відповідальність за свої дії. Відповідаючи коменданту на питання «хто такий?», Паша впевнено називає себе учителем і додає: «Я від імені громадськості ... Уповноважений» [5, с. 202].

Врешті решт результатом його активності стала можливість виїхати з вокзалу. Коли переповнений побитий автобус дорогою зупиняється на блокуванні для перевірки, то виникає конфлікт, під час якого в одному із російських солдат Паша пізнає когось знайомого, однак не може пригадати, звідки він його знає. Завдяки втручання цього солдата автобус зміг їхати далі. Проте, з часом він у російському військовому згадав свого учня: «Як же так сталося? Як я не помітив, що мої учні тепер воюють проти мене? Як я це пропустив? Хоча, пробує він себе заспокоїти, чому проти мене? Не проти мене. До чого тут я? Та ладно, не проти тебе, тут-таки не погоджується він із собою, зрозуміло ж, що саме проти тебе, конкретно – проти тебе. Проти всього того, що з тобою пов'язане. А що зі мною пов'язане? – не розуміє сам себе Паша. Та все, відповідає він собі, і твій предмет, і твоя школа, і прапор, який над нею висить. Вони ж за це воюють. Точніше, проти цього. Чому він мене не здав? – думає Паша. Чому відпустив? Міг же здати. Було за що, чесно кажучи. І що б тоді було з малим? І тут Паші знову стає страшно. Дуже страшно. І дуже холодно» [5, с. 254].

І хоча ще до цієї зустрічі у його діях з'являються такі вчинки, яких би раніше він уникнув (допомагає жінкам вибратися з вокзалу, забирає з інтернату племінника, намагається врятувати пораненого бійця), проте тільки після неї Паша усвідомлює хибність обраної ним життєвої позиції, розуміє наслідки своєї байдужості. Відповідальність, що зростає з кожним вчинком, змінює його. І найголовніше – вперше Паша намагається відповісти на екзистенційні питання «хто він у цій війні?», «на чиему він боці?», «за кого він бореться?», «хто воює проти нього?».

Отже, в романі «Інтернат» Сергія Жадана спостерігаємо трансформацію головного героя, зміну його світоглядної позиції. Він проходить шлях від нерішучої, пасивної людини до особистості, яка здатна брати на себе відповідальність, відстоювати свою позицію, приймати рішення. Триденна подорож і повернення з племінником змінили Пашу, який змушений був вийти із зони комфорту, стати «включеним» у війну, пережити екзистенційні потрясіння, щоб еволюціонувати від учителя, який навчає всього потроху, до учителя, який уповноважений громадськістю, щоб його дім, де щоранку він дихав на кухні солодким газом і переконував себе в тому, що життя вдалося, перетворився на дім, де пахне свіжими простирадлами.

Maria Rusthchyts. Transformation of the Personality of the Protagonist in the Novel "The Orphanage" by Serhij Zhadan.

The article focuses on the novel "The Orphanage" by Serhij Zhadan; the transformation of the protagonist, who was forced to leave the comfort zone (indifference and marginality), become "included" in the war, survive existential shocks, which led to a change in his worldview beliefs and life position, was analyzed.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко С. Сергій Жадан : «Вірші мені дорожчі, а прозу вважаю вагомішою». *Літературна Україна*. 2011. 17 листопада. С. 7.
2. Данчишин Назар. В Інтернаті «нікого не шкода». Рецензія на роман Сергія Жадана. *Культурна Референтура ОУН*. URL: <https://kroun.info/teritoriya-kulturi/v-internati-nikogo-ne-shkoda-retsenziya-na-roman-sergiya-zhadana/> (дата звернення: 20.10.2024).
3. Сергій Жадан: «Цю війну не помістиш в жодну літературу». URL: <https://rozmova.wordpress.com/2017/10/31/serhij-zhadan-8/> (дата звернення: 10.10.2014).
4. Сергій Жадан: «Я – український громадянин часів війни». URL: <https://hromadske.ua/posts/zhadan-pro-novii-roman-internat-viinu-mir-ta-mov> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Жадан С. Інтернат. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.
6. Пахаренко В. Дорога додому: риси метамодернізму в романі Сергія Жадана «Інтернат». *Українська мова та література*. 2021. № 7–8. С. 70–83.
7. Саба А. Що вдалося і не вдалося Жадану в «Інтернаті»? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41982889> (дата звернення: 20.10.2024).
8. Трофименко Т. 5 книжок #підфорум: інтернат Жадана, місто Z, пригоди ерцгерцога, драма української жінки та ліфт у паралельну реальність. *Новинарня*. URL: <https://novynarnia.com/2017/09/12/5-knizhokpidforum-internat-zhadana-misto-z-prigodi-ertsgertsoga-drama-ukrayinskoyi-zhinki-ta-lift-u-paralelnu-realnist/> (дата звернення: 20.10.2024).
9. Федорів У. Мотив (без)домності в романі Сергія Жадана «Інтернат». *Studia Methodologica*. 2019. Том. 49. С. 33–48. URL: <https://doi.org/10.25128/2304-1222.19.49.03> (дата звернення: 20.10.2024).
10. Юрчук Олена. Роман про війну Сергія Жадана «Інтернат»_Ранок на каналі UA: Житомир 11.12.18. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5AwsehqX5Pg> (дата звернення: 20.10.2024).

Тетяна ТИХУН,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

ФЛОРИАРІЙ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ

У статті розкрито особливості флористичної образності в поезіях у прозі Марка Черемшини, зокрема в творах «Весна», «Заморожені фіалки», «Ледові цвіти», «Плач цвітів», «Верба» та «Рожі». Аналізується, як флористичні символи слугують не лише естетичним елементом, а й важливим засобом вираження емоційного стану персонажів, відображаючи їх внутрішні переживання та взаємозв'язок з природою.

Флористична образність у літературі стала важливим елементом, що відображає взаємозв'язок людини з природою та її емоційний стан. Особливості флористичної символіки, що пронизують творчість Марка Черемшини, потребують детального аналізу, оскільки вони формують глибоке розуміння не лише особистісних, а й суспільних переживань українського народу. Таким чином, недостатня дослідженість флоріарію поезії в прозі Марка Черемшини визначає актуальність наукової роботи.

Метою статті є проаналізувати символіку квітів та рослин у поезіях у прозі Марка Черемшини (за творами «Весна», «Заморожені фіалки», «Ледові цвіти», «Плач цвітів», «Верба», «Рожі»).

Чимало письменників ХІХ століття послуговувались меланхолійними, чуттєвими образами, які вони черпали з краси природи. Їх сльози перетворювались в ранкову росу, розбиті мрії асоціювались з тендітним пагоном, що покривався інеєм, не встигнувши розкрити юні пелюстки, а відчуття самотності майстерно змальовувалось пейзажем єдиного маку в полі. Одним із найпродуктивніших репрезентантів флористичної образності вважається Марко Черемшина.

Поезії в прозі Марка Черемшини, як зазначає О. Засенко, «являють собою своєрідну поетичну гаму, в якій відбилися чуття, настрої і думки поета, де переплелися погляди автора на власне життя, життя інших людей, рідної Гуцульщини і цілої України. Майже всі поезії написані в плані розгорнутої художньої паралелі і мають алегоричний і символічний характер» [3, с. 116]. Тематика поезії в прозі Марка Черемшини багатогранна: від зради та розчарування («Ледові цвіти», «Заморожені фіалки») до національно-соціальних питань («Верба», «Плач цвітів», «Весна»). Окрему тематику складають твори для дітей («Незабудька», «Рожі»), що за формою й змістом наближені до притчі. На думку Т. Лях автор «щедро орнаментує фольклорною символікою,

часом оригінально інтерпретованою» [5, с. 72] поезію в прозі, зокрема збірку «Листки».

Рослинне походження символіки залишається для українського народу духовною та культурною спадщиною. Поезія в прозі «Весна» має сакральний підтекст. На могилі молодої дівчини «під калиною розстелився зелений барвінок» [7, с. 43]. Барвінок здавна вважають символом «життєвої сили та провісником весни», проте менш відоме значення цієї квітки – «емблема викривальних сил» та «символ невмирущої пам'яті про покійних» [8, с. 283]. Один із видів – барвінок малий у народі прозвали могильником, а в Альпах нарекли фіалкою мерців. На початку твору з'являється панок, який оглядає леваду для будівництва альтанки. На фоні мальовничого, яскравого та радісного пейзажу бачимо стару матір, що «зрошує дрібними сльозами» могилу своєї доньки [7, с. 43]. Фінальною складовою зв'язку цих героїв пояснює голос матері: пан занастив її дочку (викривальна складова), а та вчинила самогубство. Не менш важливий символ калини на могилі дівчини вказує на невинність та вроду. Зауважимо, що до української традиції належало дарування дівчиною гілки калини своєму майбутньому нареченому на знак згоди. Також, як правило, у дівочий вінок вплітали квіти барвінку, що свідчить про статус неодруженої [Цит за 8, с. 283].

Продовжуючи тематику втрати життя та розчарування молодої дівчини, подібні мотиви простежуються у поезії в прозі «Заморожені фіалки». Смерть зображена не як фізична, а як душевна загибель за допомогою символу «ледоватілого серця». Дівчина, вбита зрадою молодого парубка, наче ніжна фіалка, що приречена замерзнути назавжди: «Вони зів'януть, зчорніють, загинуть навіки... Так погибають вранці життя свого дівчатонька від морозу парубоцької зради» [7, с. 44]. За спостереженнями О. Чаплінської, О. Юрчук «Дуальність «Заморожених фіалок» Марка Черемшини базується на амбівалентності образу: з одного боку, фіалка уособлює пробудження, перше кохання дівчини, її довіру, з іншого – заморожена фіалка символізує марність дівочих мрій і загублену любов» [6, с. 54]. Тендітні квіти гинуть від раннього весняного морозу, а «холодний легіт розвіє їх по садочку» [7, с. 44], котрі символізують чоловіче начало. «Кришталеві крапельки ледоватілої роси» [7, с. 44] – це сльози болю не тільки загиблих квітів, а й горя самої дівчини. Фраза «Тепленьке сонячне проміння не верне вже їм життя» [7, с. 44] не дає ніякої надії на оптимістичну розв'язку.

На думку Т. Гундорової нагнітання безвихідної, песимістичної атмосфери в текстах митця аргументується впливом віденської сецесії («...автор назвав глибокого впливу віденської сецесії» [2, с. 200]). Окрім цього, літературознавиця зазначає ознаки індивідуального стилю митця: «рослинна декоративність, замилювання в психології тонких, імпресіоністичних вражень і душевних переживань, у яких часто виявляється неусвідомлене бажання... надмірна чуттєвість, метафізичне страждання й самотність, психологія смерті, стилізація» [2, с. 200]. Пробудження весни, дівочий городчик, заморожені фіалки, що «не завітчають уже дівочої груди» [7, с. 44] у збірності передають відчуття «дівоцтва», «цнотливості», «незахищеності» та «безнадії». Марко

Черемшина побудував романтичні почуття дівчини на контрасті «вогненної пісні вірної любові» та «морозу парубоцької зради» [7, с. 44]. Палке серце дівчини від зради починає перетворюватись на лід, котрий вже ніщо й ніхто не розтопить. Отже, «Заморожені фіалки» митця символізують молоде кохання дівчини, що уособлює марність надій та втрачене кохання.

У поезії в прозі «Ледові цвіти» Марка Черемшини про крижані квіти на вікні завдяки високій концентрації символів забезпечується філософський підтекст. Прекрасні візерунки на склі здаються досить гарними для суворої зими, квіти одразу переносять у травень. Люта зима – символ важкого періоду в житті людини, буденність, весна – надія, безтурботність, щастя. Коли в житті будь-якої людини з'являються труднощі, перша її дія – ізоляція. У творі ледові цвіти трактуються як примарні мрії та ілюзії, з одного боку, з іншого – є частиною своєрідної «мушлі», куди ховається ліричний герой.

Така квітка в уяві людини «заслонює холодний світ» – реальність, яка не настільки барвиста та гарна. Проте настає й момент, коли подібна «мильна бульбашка» лусне й залишить лиш неприємні бризки: «Нараз покажеться блідий сонячний промінь і скошує ці цвіти. Вони тануть, тануть та й котяться водотоком додолу. На їхньому місці остаються лишень мрачні смуги...» [7, с. 45]. Звичайне світло дійсності розтоплює ці ілюзії, після чого в людини залишається лиш розчарування: «тільки сльози з очей кануть та кануть» [7, с. 45]. Таким чином, у поезії в прозі «Ледові цвіти» простежується глибока психоемоційна настроєвість та ескапізм.

Як зазначалося вище, Марко Черемшина писав невеликі твори для дітей. В одному із них – поезії в прозі «Рожі» він використав флористичні символи. За сюжетом нагадують «Заморожені фіалки»: «Навесні в діточому городчику раз розцвітались рожі... Та не всі пупіночки розвинулися, не всі розцвілися. Одні з них змарніли і зниділи» [7, с. 58]. Рожі – це діти, окраса саду (життя), змарнілі пуп'янки – діти, що під впливом поганих людей наслідують їх вчинки. Такі троянди «змарніли і зниділи» не зацвівши вповні [7, с. 58]. «Благодатний вплив сонячного проміння» уособлює мудрість та розвиток, такі рожі «стануть окрасою городчика, їх пахощі розіллються далеко» [7, с. 58]. Паралелізм ніжних трояндових пуп'янків та дітей прекрасно передає контрастність добра й зла.

Окрім особистісної тематики Марко Черемшина передав усю напругу й водночас трагічність долі України. У поезіях в прозі «Плач цвітів» та «Верба» стосовно жанрово-стильової своєрідності Марка Черемшини Т. Лях зазначає: «Фольклорною символікою, алегоричними образами, казковими мотивами словнені поезії в прозі...» [4, с. 192]. Поема в прозі «Плач цвітів» (дефініція власне автора) написана у формі легенди: «Коли в старину забив їм воріг їх матір, царівну-русалку, тоді віддзвонили вони своїми чашами-дзвінками похоронну, жалібну пісню, заплакали ревними сльозами й присягли ніколи не забувати своєї дорогої пістунки» [7, с. 46]. Вбивство земним царем Змієм царівни-русалки – казковий сюжет, образи якого паралельно зіставляються з ненькою-Україною та її душогубцем. Казкові квіти, що так «вірні своїй присязі: все святкують це сумне свято», подібні «ніжним цвітам України», що

все оплакують насильну смерть своєї матері [7, с. 46]. Роса квітів стає символом горя, що пережив народ України. І хоч яким голосним та сильним не був той плач, ворога це не лякає, він «скошує ці повні сліз чарочки собі на напиток» [7, с. 46].

Поглиблення тематики продовжується в поезії в прозі «Верба». Т. Лях стверджує: «Для символічного втілення України Черемшина не випадково обрав саме вербу» [5, с. 72]. Оскільки «верба – Боже дерево, символ... надзвичайно життєвої сили, бо має здатність розвиватися без коріння...» [1, с. 132]. Верба, що уособлює важку долю України, наперекір усім сама виросла. Вітер (символ змін, боротьби, оновлення) схиляє її довгі віти додолу, пташка (збірний символ українців, які лише наживаються, а натомість нічого хорошого не дають) тільки користується нею, ще й обкидає брудом, інші дерева (держави) глузують із неї: «А їй про те байдуже. Вона з ніким не перечиться, нікому не супротивиться – нишком заплаче та й тільки» – така її вдача. Образ верби найдоречніше символізує Україну – трагічну, самотню, але водночас сильну і горду» [7, с. 53].

Отже, флористична образність поезій в прозі Марка Черемшини дала змогу створити новий, чуттєвий світ людських доторків душі. Флора відіграє неабияку роль у формуванні настроєвості, психологізму. Творчість Марка Черемшини потребує подальшого вивчення та популяризації. А поезії в прозі автора повинні стати об'єктом інших літературознавчих розвідок.

Tetiana Tykhun. Florarium of Marko Cheremshyna.

The article explores the features of floral imagery in the prose poetry of Mark Cheremshyna, specifically in the works «Spring», «Frozen Violets», «Ice Flowers», «The Weeping of Flowers», «Willow», and «Roses». The study aims to analyze the symbolism of flowers and plants in the context of the emotional states of the characters, as well as to uncover the cultural and folkloric roots of the use of flora in the author's poetry.

Список використаної літератури:

- 1.Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
- 2.Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Видання друге, перероблене та доповнене. Київ. 2009. 447 с.
- 3.Засенко О.Є. Марко Черемшина. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1974. 254 с.
- 4.Лях Т. Жанрово-стильова своєрідність поезій у прозі Марка Черемшини. Актуальні питання гуманітарних наук. 2013. Вип. 6. С. 189–197.
- 5.Лях, Тетяна Фольклорна символіка поезій у прозі Марка Черемшини циклу «Листки». Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія Філологія. Ужгород : Говерла, 2008. Вип. 19. С. 69–73.
- 6.Чаплінська О. В., Юрчук О.О. Флоріарій поезій у прозі (за творами Марка Черемшини, Василя Стефаника та Ольги Кобилянської). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. 2024. Вип. 1 (51). С. 51–57.
- 7.Черемшина Марко. Твори в двох томах. Т. 2. Упоряд. та приміт. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1974. 304 с.
- 8.Чернявська А. В. Флоролексеми крізь призму лінгвокультурного символічного змісту. Молодий вчений. 2017. № 4.3 (44.3) С. 282–285.

**ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ МАКСА КІДРУКА
«НОВІ ТЕМНІ ВІКИ. КОЛОНІЯ»**

У статті зосереджено увагу на проблематиці роману Максима Кідрюка «Колонія». Поза тим, що автор написав роман у жанрі фантастики, що за своєю природою є розважальним, він звертається до досить важливої проблематики, а саме: глобальне потепління, зміни в екосистемі, заборонені ліки, війна.

Роман «Колонія. Нові темні віки» Максима Кідрюка побачив світ у видавництві «Бородатий Тамарин» в грудні 2022 року й належить до жанру наукової фантастики. Він є першою частиною фантастичного циклу «Нові темні віки», який розглядає події у світі в ХХІІ столітті. Очікується, що друга частина з назвою «Колапс» з'явиться приблизно в 2026 році, зараз автор говорить, що вже почав працювати над створенням цієї книги.

Події в романі відбуваються на Землі та Марсі в 2141 році. Роман розглядає проблеми глобального потепління, змін в екосистемі, міжнародної напруги, заборонених ліків та війни, намагаючись досягнути їх вплив на життя героїв. Саме це й визначає актуальність пропонуваного дослідження.

Метою статті є аналіз проблематики фантастичного роману Максима Кідрюка «Колонія».

Незвичайність твору підкреслюється наявністю наукових пояснень, які в художній літературі українських авторів не так часто зустрічаються («...автор активізує особливу реляцію між літературою і наукою. Зауважимо, що ця тенденція загалом іманентна сучасній українській прозі. Поза скепсисом, що має місце серед адептів точних наук, щодо міждисциплінарності в контексті гуманітаристики, загалом, а літератури – зокрема, маємо констатувати той факт, що все частіше саме література актуалізує та інтегрує точні знання у суспільний простір...» [4, с. 58]). Важливий також список персонажів із розшифруванням їхніх ролей та скорочень, використаних у тексті. Вражає також широкий перелік наукової та науково-популярної літератури, який нараховує 70 назв. Цю літературу опрацьовував сам Макс Кідрюк, коли готувався до написання книги. Роман умовно можна поділити на три частини, які пов'язані з трьома базовими топосами: Земля, Україна та колонізований Марс.

Незважаючи на те, що дія в романі відбувається у двадцять другому столітті, проблеми, які в ньому піднімаються, як були, так і залишаються актуальними, – це проблеми екологічні, політичні та ті, які

пов'язані з технічним прогресом.

Екологічна проблема в романі Максима Кідрука займає одне з центральних місць у сюжеті, ставши виразним відгуком на глобальні виклики сучасності. Автор не тільки висвітлює негативні наслідки антропогенного впливу на природу, але акцентує увагу на необхідності гармонійного співіснування людини та навколишнього середовища.

У творі Макс Кідрук майстерно демонструє, як екологічні зміни впливають на життя людей, їхнє здоров'я, соціальні та економічні умови. Забруднення довкілля, зміна клімату, вимирання видів – усе це стає не просто фоном для подій, а й фактором, що формує характери героїв та мотивує їхні дії.

Автор також порушує питання етичної відповідальності перед природою, підкреслюючи, що збереження екологічної рівноваги є ключовим для майбутнього населення. За допомогою образів земель та людей, які мешкають на Марсі, він наголошує на необхідності переосмислення взаєморозуміння людини з природою, закликаючи до екологічної свідомості та відповідного ставлення до ресурсів планети.

Проблема російсько-української війни також є однією з найголовніших у романі. Можемо знайти в тексті своєрідне пророцтво від Кідрука: «Перша російсько-українська війна, що почалася 2014-го, тривала до смерті Путіна. Та ще задовго до її закінчення на території, яку контролювали російські війська, бойовики створювали картелі, що переправляли наркотики з Центральної Азії до Туреччини й Угорщини. Після війни Росія добрі десять років лихоманило. Фінансова криза, від якої країна потерпіла під час перебування при владі Путіна, загострилася. На Далекому Сході, на Північному Кавказі один за одним спалахували антиурядові бунти. 2033-го від Федерації відділилися Чечня й Інгушетія. Кінець тридцятих був періодом відносної стабільності, і західні аналітики заговорили про те, що вперше від часу розпаду СРСР Росія стала на шлях демократії. Ось тільки, як це вже було не раз, демократизація виявилася тимчасовою» [1, с. 221].

Також вустами різних героїв розповідається про суть росіян: «Ти краще не зв'язуйся з росіянами. За останні пів тисячі років не було жодної угоди, яку б вони не розірвали, щойно це ставало для них вигідно» [1, с. 354]; «Якщо росіяни кажуть, що почалася пилова буря, і то говорять про це напрощуд упевнено, ви однаково визирніть у вікно» [1, с. 482]. Росія, залишаючись вірною своєму стилю, виявляється втіленням низки жажливих дій не лише на Землі, але й за її межами.

Війна в романі є катастрофічним феноменом, що визначає події та долі персонажів. Вона створює невизначеність, загрозу та відчуття небезпеки, що глибоко впливає на психологію героїв. Їхні внутрішні конфлікти та пошуки сенсу набувають нових відтінків через призму військових подій. Макс Кідрук не оминає й соціальний аспект війни, висвітлюючи її вплив на суспільство, стосунки між людьми та морально-етичні питання.

Автор порушує також проблему безперервного розвитку технологій та як вони трансформують людське життя, викликаючи не тільки позитивні, але й значні негативні наслідки. Макс Кідрук звертає увагу на залежність людства від технологій, що призвело до втрати

традиційних навичок, ослаблення міжособистісних зв'язків та зростання ізоляції людей. В романі технічний прогрес зображений не тільки як джерело, яке допомагає зробити життя простішим, але й як справжню загрозу. Автор також розглядає наслідки неконтрольованого технічного прогресу: екологічні проблеми, загрозу втрати приватності та посилення контролю над людьми. В цьому контексті роман ставить питання про баланс між технологічними інноваціями та збереженням основних людських цінностей. Макс Кідрук підкреслює необхідність осмисленого та відповідного ставлення до технічного розвитку, вказуючи на важливість усвідомлення потенційних ризиків і викликів, що стоять перед сучасним суспільством у світлі безперервного науково-технічного прогресу.

Отже, роман «Колонія» вражає своєю глибиною сюжету, реалістичністю викладення наукових досліджень та здатністю автора привернути читача до розгляду складних питань сучасності в контексті майбутнього. Макс Кідрук акцентує увагу на проблемі моральних та етичних дилем, які виявляються у зв'язку з технічними інноваціями. Він підкреслює, що хоча технологічні здобутки мають величезний потенціал для покращення життя людства, важливо зберегти критичний погляд та розуміння можливих наслідків їх неконтрольованого розвитку.

Bohdan Ferentsiuk. Problems of the novel «New Dark Ages. The Colony».

The article focuses on the problems of Max Kidruk's novel «The Colony». In addition to the fact that the author wrote a novel in the genre of science fiction, which is entertaining by nature, he addresses quite important issues, namely: global warming, changes in the ecosystem, illegal drugs, war.

Список використаної літератури:

1. Кідрук М. Нові темні віки. Колонія: роман. Київ: Бородатий Тамарин, 2023. 904 с.
2. Кідрук М. В чому різниця між технотрилером і науковою фантастикою. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aUL2y0GhmMg> (дата звернення: 28.11.2024).
3. Кідрук Макс. Я створюю ті історії, які б сам читав і купував. URL: <http://surl.li/haygq> (дата звернення: 15.09.2024).
4. Юрчук О. Не/паралельні світи в романі Максима Кідрука «Не озирайся і мовчи». Дивослово. 2019. № 1 (742). С. 58–62.

Інна ЧИКАЛЕНКО,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

СИМВОЛІЗМ ПОЕЗІЙ ЮРІЯ ІЗДРИКА (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ «КАЛЕНДАР ЛЮБОВІ»)

У статті означено символістську природу поезій Юрія Іздрика. Зосереджено увагу на збірці «Календар любові», символізм якої найчастіше пов'язаний із біблійною семантикою: саме біблійний текст стає ключовим та формує інтертекстуальне тло поезії митця. У чотирьох циклах поет намагається досягнути феномен буття як циклічного, вводячи в тексти онтологічні біблійні образи-символи та ті, які позначені одночасно й любовною семантикою.

Юрій Іздрик – сучасний поет та прозаїк, автор концептуального журналу «Четвер», один із представників «Станіславського феномену», митець із м. Калуша. В одному із чисел журналу «Четвер» за 1992 р., де Юрій Іздрик означений на титульній сторінці як «редактор-ординарій, автор концепції (conceptual editor), тексти, візії, lead-vocal, bass», маємо іронічне авторезюме: «ІЗДРИК (Дерибас) Юрко – це я. (Див. також "Людина"). За часом народження – Шестидесятник. За місцем народження – хімік. За переконаннями – гігієніст. Вічний дилетант. Займався музикою, літературою, візуальним мистецтвом. У характері – парадоксальне поєднання демонстративності (на межі з екзгібіціонізмом) і патологічної інтровертованості. Мутант. Герой Чорнобильської битви».

Постать Юрія Іздрика стає все більш популярною, своєрідний вплив мала стрічка «Я і Фелікс», де він зіграв одну з головних ролей. Якщо говорити про поезію, то вона полонила інтернет простір: поезію цитують, читають на літературниках, поширюють у різних соцмережах тощо. Ставлення людей до поета різне: хтось прославляє, хтось захоплюється, хтось зневажає. Тому критики й літературознавці не оминають його нових збірок. Творчий стиль став предметом низки літературознавчих досліджень, а саме: праці та розвідки Н. Кондратенка, К. Москальця, Ю. Бондаренка, Н. Козачук, Т. Бовсунівської та ін.

Отже, Юрій Іздрик – один із найяскравіших поетів нашої сучасності. Його поезія є наскрізно-символічною, тому дослідження символізму в збірці «Календар любові» важливе для розуміння не лише самої творчості митця, а й осмислення складних філософських ідей, що найчастіше оприявнюються в біблійних та релігійних символах. Саме це й визначає актуальність статті.

Метою її є актуалізація символізму в поезіях митця, на прикладі збірки «Календар любові».

Символіка поезії Юрія Іздрика – це важливий аспект його особистого мовного світобачення. Символи, які лежать в основах певних ідей-образів, говорять про унікальну мовну особливість та світогляд автора. У символах відчувається та відображається світосприйняття самого поета. Вони є своєрідними посередниками між читачами та автором: «На відміну від ін. тропів, С. не зводиться до однозначного, логічно зумовленого зв'язку між позначуваним та тим, що позначає, його не можна розшифрувати простим зусиллям розуму. За висловом Ф. Шеллінга, символ – це образ, який "повинен бути сприйнятий як те, що він є, і лише завдяки цьому він сприймається як те, що він позначає"» [2, с. 525].

Розпочати говорити про збірку «Календар любові» варто зі слів самого поета: «Одним з моїх авторських міфів є те, що три роки щоденної поетичної творчості породило близько тисячі віршів, – пояснює Іздрик. – Ідея «Календаря любові» у тому, що сюди мало увійти найкраще з цієї тисячі. Це наче «Псалтир для щоденного читання», як назвав збірку письменник Володимир Єшкілев. Ці вірші позитивні, у них є любов – ними я намагався змоделювати життя собі і, можливо, вони стануть в пригоді комусь із вас» [6].

Збірка «Календар любові» складається з чотирьох розділів: «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь». Символічною є вже сама назва, у ній використано слово «календар», що сам по своїй суті означає час, його циклічність. Тема плинності життя простежується у всій збірці. Зауважимо, що вона має кільцеве обрамлення: починається розділом «Зима» й ним закінчується. Таким чином оприявнюється циклічність часу й людського життя: взимку календар закінчується, так само взимку календар починається.

Збірку відкриває поезія «грамтар», у якій центральним образом є слово, яке стає ключовим у розумінні цього тексту: «було слово спочатку якого ніхто не почув», «було слово спочатку якого ніхто не сказав».

Цей вислів повторюється, що є символічним, і відсилає читача до Біблії. «Слово» символізує як початок так і кінець. Саме «слово» супроводжує збірку: то додає підсилювального ефекту іншим словам у поезії, то відсилає до самої Біблії (особливо в першій частині збірки).

Тема буття людини, тема релігійності (постать Бога, Ісуса Христа, Діви Марії; молитва, Великдень, Йорданська вода тощо), тема кохання й подеколи тема війна присутні у поезіях митця.

Символічними є біблійні назви, які зустрічаємо:

1) Бог: «живеш поки бог тебе думає сам задля себе», «і бога зачати із грішного тіла», «ти не йди лиш ніде – з нами бог і годо», «й поки бог іще спить – ми вчимося любити», «бог насправді нічого не знав», «бог про твій нічліг подбає й GPS відстежить» тощо [3].

2) Ісус: «випускаєш ісуса із серця як мишку із пастки», «зробиш пастку із серця щоб знов упіймати ісуса» [3].

3) Богородиця: «богородице в радості ти чи в журбі?», «богородице діво радуйся – всі дороги ведуть в египет», «богородице діво благословенна маріє не радуйся» [3].

4) Хома: «я вже майже хома хоч можливо не зовсім ще брут»

[3, с. 9].

Використання біблійних назв-символів дає можливість торкнутися філософських проблем життя та буття людини, початку й кінця цього світу.

Дні й тижні в збірці інколи символізують страх та забобони, негативні передчуття – це «п'ятниця тринадцяте»: давай-но викреслюй тринадцяту п'ятницю [3, с. 13]; «п'ятниця червень тринадцятий день» [3, с. 194].

Варто звернути увагу на розділ «Весна», де переважно відчувається ліричний настрій, який варіюється темами. Це може бути тема війни, релігійності, філософського буття тощо. Символічного контексту набуває відомий філософський вислів – це «лезо Оккама» (простота в слові чи почуттях): «а молитва моя наче лезо оккама» [3, с. 109]; «А те, що між нами, – то лезо Оккама...» [3, с. 131].

Яскраво наповнена символами поезія «wairpurgisnacht», які створюють багатшаровий символічний зміст:

..а надійде ця північ і все повернеться до себе –
дев'ять кіл розпростаються рівно у дев'ять доріг
помчимо попри ніч ми узвиш – нам так треба до неба
нам так треба до неба.. хоч трохи.. бодай на нічліг
тут задушливо й тісно у випарах електорату
тут і пісно і прісно і пісня знімала давно
це не наше кіно і вже навіть не хочеться знати
чи задумано так а чи все випадково воно
..а розірване коло – це колія просто за хмари
розколи циферблат – і запуститься наново час
дочекаємось ночі і в небо здіймемось як пара
і не спинить ніхто і ніхто не впливає нас [3, с. 111].

Вислів «дев'ять кіл», що відсилає нас до дев'яти кіл пекла в «Божественній комедії» Данте Аліґ'єрі може символізувати розподіл доріг, який підкреслює вибір у житті людини. А «розірване коло» та «розколи циферблат» – образи-символи, що підсилюють дисгармонію й перехід до нового етапу буття.

У розділі «Літо» символічного навантаження отримують місяці цієї пори року «над нами – серпневе повітря» [3, с. 189]; «губи липкі від липневих ягід» [3, с. 234] тощо. А також символічно, що в цьому розділі згадується таке обрядове свято як «Івана Купала»: «ми – бездомні діти купала», яке припадає на літній період. У цій поезії під назвою «купалапапороть» рядки насичені, символікою Купала, а саме – «квітко папороті ртутна печальна», «ці віночки на воді – не вінчальні». Цікаво як літо перетікає в осінь у однойменному розділі. Цього разу символізм осінніх місяців поглиблюється біблійним контекстом:

«enter»
морок згустився над ершалаїмом
наче драглистий мозок звіра
нам видавалося ніби самі ми
ніби нас двоє і міра віри
але п'ятьми знавіснілої духи
сіють тривогу і чорні мітки

і реагують на кожен рух і
пазурі й ікла ростуть нізвідки
множиться біситься темна порода
ершалаїм потерпає від ран
нам залишилось пірнути у води
і наче стікс переплисти йордан» [3, с. 311].

Помічаємо, що біблійні образи поєднуються в авторській концепції з античним міфом. У поезії одночасно фігурують дві знакові для різних культур, історій річки: Стікс, річка Аїда, яка вважалася отруйною, та річка Йордан, у якій відбулося хрещення Христа. Вбачаємо в такому симбіозі (вічної ненависті та вічного очищення) зазначену вище циклічність часу, життя й смерті.

Звертаємо увагу на ще один важливий символ такий як «коло», що підтверджує наскрізну тематику плинності часу та людського життя: «кожне коло обертається болісно – залишайся!», «та коло спектральне на те і спектральне», «коло за колом оберт за обертом звужується спіраль», «що маршрут загортають у коло», «прокреслити коло крейдяне» тощо [3]. Саме через цей символ бачимо трансформацію й простежуємо циклічність життя та ідею змін.

Осмишуючи закладений у поезіях сенс людського життя не можна не згадати символ «смерті», який стає наскрізним для збірки. Юрій Іздрик використовує цей символ як певне осердя концентрації людських відчуттів, сенсу буття. Поет майстерно вбудовує смерть у контекст життя, тобто вона є частиною самого життя і його невіддільною точкою: «і тихе життя як завжди переважає смерть», «обтинаю смерть манікюрними ножичками підрізаю смерть небезпечною бритвою», «смерть оселяється в домі як родичка дальня», «смерть і життя – лиш питання сухої статистики», «а смерть поміж нами гуляє аж надто вільно» [3].

Отже, збірка «Календар любові» є наскрізно-символічною. За допомогою образів-символів кодується сенс людського буття. Важливими стають біблійні символи (вирази, топоси тощо). Час у поезіях символізує не лише плинність життя, а певне його оновлення, постійне відроджене.

***Inna Chykalenko. Symbolism in Yurii Izdryk's poetry
(based on the collection «The calendar of love».***

The article describes the symbolists nature of Yurii Izdryk's poetry. Attention is focused on the collection «The calendar of love», the symbolism of which biblical semantics: the biblical text itself becomes the key and forms the intertextual background of the artist's poetry. In four cycles, the poet tries to understand existence something cyclical, using biblical symbols and images, as well as those with love semantics.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Ю. Словесні символи-архетипи в поетичній творчості Юрія Іздрика: лінгвостилістичний вимір. Рідний край. 2014. С. 126–129.
2. Волков А. З. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. URL: <http://surl.li/yiasbf> (дата звернення: 23.11.2024).
3. Іздрик Ю. Календар любові. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015.432с.
4. Радущіч С. Творчість Юрія Іздрика в контексті станіславського феномену : дипломна робота. Загреб, 2020. 67 с. URL: <http://surl.li/issonz> (дата звернення: 20.11.2024).
5. Моя Матерія. ЮРІЙ ІЗДРИК – Про літературу, музику, зомбі та особисту формулу любові #мояматерія #випуск4, 2020. YouTube. URL: <http://surl.li/ktjlzc> (дата звернення: 02.10.2024).
6. Юрко Іздрик: «Календар любові» – це три роки щоденного віршування». Видавництво Старого Лева. URL: <http://surl.li/ikntsj> (дата звернення: 10.10.2024).

Катерина ЧУЧАЛІНА,
магістрантка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ВПЛИВ АНАЛІЗУ ОПИСОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТВОРУ НА РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглянуто важливість розуміння описів для глибшого сприйняття учнями літературних творів та вплив їх аналізу на розвиток читацької компетентності. Проаналізовано методи, спрямовані на подолання труднощів у сприйнятті художнього опису та розвиток уміння учнів розпізнавати й аналізувати ці елементи для кращого розуміння твору.

Увага учнів до описових частин художнього твору є важливим етапом у формуванні компетентного читача. Лише тоді, коли школярі розуміють, що описи відображають концептуальні ідеї автора, можна розраховувати на стійкий інтерес до цих фрагментів. Зацікавлення учнів описовими елементами є показником їхньої готовності до повного осмислення художнього твору.

Особливості аналізу прозових творів, зокрема описові елементи, вивчали О. Фенцик, Н. Романишина, В. Уліщенко, Н. Фенько та ін. Теоретичні та методичні основи формування предметної, зокрема читацької, компетентності учнів розглянуто в працях О. Куцевол, О. Ісаєвої, Л. Неживої, А. Ситченка, Т. Яценко, А. Фасолі.

Існування описових фрагментів є вагомою особливістю епічного жанру літератури. Наприклад, В. Уліщенко визначає «епос» за такими ознаками: авторські описи персонажів, наявність подій, описовий стиль [6, с. 450]. Згідно з науковими дослідженнями Н. Романишина, В. Уліщенко, О. Фенцик, Н. Фенько та інших, способи створення, місце та обсяг описів визначаються жанровими особливостями організації художнього матеріалу. Одним із основних показників розвитку читацької компетентності в учнів є осмислене сприйняття всіх аспектів літературного твору, як визначають А. Вітченко, Н. Волошина, А. Градовський, О. Ісаєва, С. Жила, А. Ситченко, Є. Пасічник, Г. Токмань, А. Усатий, Т. Яценко.

Вибір аналізу описових позасюжетних елементів (антропоцентричний, хронотопний або концептуальний) базується на таких принципах: антропоцентричний – аналіз спрямований на встановлення зв'язку між описами та образною системою твору; хронотопний – аналіз дозволяє осмислити та описати засоби творення художнього простору; концептуальний – аналіз розкриває значення описових елементів у вираженні ідейного змісту твору.

Означені принципи аналізу спрямовані на усунення головних

проблем сприймання та аналізу художніх описів. Недостатній читацький інтерес до цих компонентів зумовлений частковою обізнаністю учнів із функціональними властивостями описів. Школярі не завжди розуміють ті почуття й емоції, які хоче передати письменник через вербальне зображення зовнішності персонажа, картин природи, інтер'єру. Відтак школярі не розуміють описові картини та їх роль для розкриття ідейного задуму твору.

У цілому, підхід до розуміння описів має певну послідовність дій: покращення теоретичних знань про описові позасюжетні елементи; поліпшення читацької уваги школярів до описових фрагментів прозових творів; аналіз описів з урахуванням їхньої антропоцентричної, хронотопної та концептуальної спрямованості.

Під час роботи учні набувають навичок використання необхідних теоретично-літературних знань для аналізу епічного твору. Вони вчаться розпізнавати описи серед засобів організації художнього часопростору, розуміти їх роль у системі елементів антропоцентричності та встановлювати зв'язок між простором, персонажами та авторською ідеєю твору.

Шляхом актуалізації раніше отриманих знань щодо описів (визначення їх компонентів, ідентифікація певних факторів, що об'єднують ці елементи в систему) з метою розвитку читацької компетентності учням пропонуємо сформулювати своє розуміння цього поняття: художні описи – це позасюжетні елементи прозового твору, які відтворюють авторське уявлення про зовнішність персонажів, предметне та природне оточення.

Осміслене розуміння читачем описових фрагментів може виникнути тільки у випадку, коли відбувається взаємодія між особистістю літературного героя та автора, з одного боку, і особистістю самого читача – з іншого [4, с. 243]. Проте старшокласникам часто не достатньо мотивації від усвідомлення, що описи розкривають внутрішній світ персонажів і надають уявлення про час та місце подій. Зважаючи на те, що простір у епічному творі завжди сповнений присутністю людини, а опис часу також є описом людини у часі [3, с. 790], вважаємо доцільним визначити взаємозалежність антропоцентричного та хронотопного аналізу описів.

Описи виступають як засоби вираження художнього простору в епічному творі: вони виконують роль ретардації, що затримує розвиток подій, коли автор хоче підкреслити важливість певного епізоду чи персонажа, звернути увагу читача.

Описи відображають образи-персонажі: пейзаж може відтворювати психологічний стан героя, гармонізувати або контрастувати з ним; портрет прямо характеризує його, а інтер'єр показує його звички та оточення, де він діє.

Описи також можуть розкривати позицію автора та його відношення до подій: через них можна визначити авторську позицію та ставлення до зображуваного.

Окрім інших функцій, концептуальну функцію описів варто виділити окремо. «Опис, що відображає думку автора, є безпосереднім способом реалізації концепту, а опис, який відображає позицію

персонажа, передає концепт опосередковано – через характеристику спостерігача» [3, с. 147].

Найбільш чітко визначив антропоцентричну функцію портретної характеристики образу-персонажа прозового твору А. Ткаченко: «Опис персонажа, його зовнішності – чи то в загальних, чи в докладних рисах – здебільшого не має самодостатнього значення, але спрямований на допомогу в зрозумінні його внутрішнього світу, психології, емоцій, характеру тощо» [5].

Важливий підхід до аналізу художнього портрета в школі, як правило, полягає у виявленні його ролі як одного з вагомих способів розкриття характерів, визначенні взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх особливостей персонажа. Можемо навести приклад повісті І. Нецунь-Левицького «Кайдашева сім'я», де портретування Карпа й Лавріна служить прикладом індивідуалізації та типізації їхніх образів. Компетентнісно орієнтований підхід прогнозує готовність застосувати набуті знання та навички для вирішення проблем в повсякденному житті.

Головна роль у створенні художнього часопростору належить описам інтер'єру. У зв'язку з цим важливо розширити дослідження опису предметного оточення персонажів у старших класах, звертаючи увагу не лише на їх антропоцентричну спрямованість, але й на роль у створенні художнього хронотопу, оскільки «врахування часопросторового аспекту часто приводить до розуміння тих художніх і композиційних особливостей, які за інших обставин можуть залишитися непоміченими» [1, с. 68]. Для успішного проведення запропонованого аналізу необхідно визначити взаємозв'язок між художнім часом і простором з центром уваги на персонажах твору.

Учням старших класів відкривається можливість вивчити, як позасюжетні елементи впливають на формування художнього часопростору та концепції твору в різних часових рамках, оскільки курс української літератури в 10–11 класах охоплює період від 70–90 рр. XIX століття і до сьогодення. Наприклад, коли вивчається роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного та Івана Білика, учні можуть дослідити роль опису оселі Чіпки у контексті його злетів і падінь; коли аналізують інтер'єр у романі «Місто» Валер'яна Підмогильного, учні повинні з'ясувати, що описи помешкання Степана Радченка впливають з ідеї твору. Успішне вирішення учнями навчальних завдань, які розроблені з урахуванням вимог концептуального аналізу, свідчить про те, що введення автором опису приміщення має вагому значимість.

Розвиваючи читацьку компетентність, підводимо учнів до висновку, що статичні пейзажі в літературних творах переважно відображають локальний художній простір, де перебувають персонажі, тоді як динамічні пейзажі зазвичай служать засобами передачі швидких змін у сюжеті, виступаючи як «перемикачі сюжету» (за В. Кухаренко) та визначаючи подальший розвиток подій у творі, що сприяє їхньому впровадженню в загальний часопростір епічного твору. З цього приводу варто зазначити, що пейзаж у літературному творі лише зовнішньо схожий на природні явища, а основним завданням літературного пейзажу є відтворення художнього хронотопу та поглиблення

концептуального змісту епічного твору.

При аналізі описових елементів прозових творів на уроках української літератури потрібно враховувати компетентнісний підхід, що передбачає розвиток читацького інтересу школярів, їхню здатність художні описи розглядати в міжмистецькому контексті, використання знань з теорії літератури при аналізі та інтерпретації епічного твору, а також здатність розпізнавати функціональні особливості описів через призму антропоцентричного та концептуального рівнів твору, їх використання в різних ситуаціях.

Kateryna Chuchalina. Influence of the analysis of the descriptive elements of the work on the development of reading competence of high school students.

The article considers the importance of understanding descriptions for students' deeper perception of literary works and the influence of their analysis on the development of reading competence. Methods aimed at overcoming difficulties in perceiving artistic description and developing students' ability to recognize and analyze these elements for a better understanding of the work were analyzed.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Ю. І. Методика шкільного вивчення сюжетно-композиційної організації епічного твору : навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 143 с.
2. Золотюк Л. Я. Специфіка і функції художнього портрета у прозі В. Винниченка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2013. 20 с.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
4. Матвєєва О. О. Художній текст і антропоцентризм. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/131.pdf> (дата звернення: 19.11.2024).
5. Ткаченко А. О. Мистецтво слова : вступ до літературознавства. Київ : Правда Ярославичів, 1998. 448 с.
6. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.

Надія ШУЛЬГА,
магістрантка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: Л. Башманівська, доцент

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ, ЇЇ ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ

У статті розглянуто особливості організації позакласної роботи з української літератури в старшій школі, її види та функції. З'ясовано, що позакласна робота спрямована на задоволення інтересів та потреб старшокласників. Визначено найпоширеніші форми організації позакласної роботи з української літератури.

Постановка проблеми. Відповідно до Концепції літературної освіти, Концепції «Нова українська школа», Стандарту базової середньої освіти, перед сучасним учителем стоять дуже важливі завдання, такі як розвиток допитливості учня, виховання любові до знань, підвищення інтересу до пізнавальної діяльності в процесі навчання. З огляду на це, важлива роль у формуванні та розвитку особистості учнів відводиться організації позакласної діяльності [4].

Роль позакласної роботи в навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти постійно зростає, оскільки сприяє широкому застосуванню теоретичних знань у житті, на практиці, формує професійні інтереси, стимулює мотивацію до глибшого вивчення того чи іншого предмета.

Використання вчителем ефективних форм і методів організації позакласних заходів стимулює емоційну сферу старшокласників, їхню літературно-мовну творчість, нешаблонність мислення; формує інтерес до здобуття нових знань, бажання працювати, навчитися користуватися різними джерелами інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми організації позакласних заходів з української літератури в старшій школі займалися такі науковці, як: Н. Волошина, Н. Дроботко, Н. Логвіненко, Л. Мірошніченко, Г. Токмань, І. Тригуб, Т. Шкандевич та ін. Ефективні форми проведення позакласних заходів з української літератури в контексті особливостей розвитку учнів старшої школи розглядали І. Воротникова, І. Ковальчук, О. Когут, І. Корицька, І. Підлісна, Л. Мірошніченко, О. Пехота, Г. Радецька, Т. Шкандевич.

Мета статті – проаналізувати особливості організації позакласної роботи з української літератури в старшій школі, її види та функції.

Виклад основного матеріалу. Особливе значення в розвитку вмінь та здібностей учнів у процесі вивчення української літератури мають позакласні заходи.

Результати наукових досліджень допомогли окреслити потенціал позакласної роботи в літературній освіті учнів старших класів. На думку науковців (Н. Волошиної, В. Дідківського), позакласна робота – різноманітна виховна робота, спрямована на задоволення інтересів та потреб дітей, організована педагогічним працівником. Вчитель визначає інтереси учнів, залучає їх до позакласної роботи, використовуючи додаткову літературу та надаючи можливість застосувати набуті знання у своїй діяльності [6, с. 32].

Г. Токмань зазначає, що «найважливішим завданням позакласної роботи з літератури є посилення інтересу учнів до літературознавчої науки. Розвиток пізнавального інтересу до літератури на основі позакласної роботи забезпечується через допитливість, ознайомлення з найважливішими досягненнями науки, подорожі природою, рідним краєм тощо» [6, с. 38].

Позакласна робота визначається особливостями змісту програми з української літератури. За змістом позакласної роботи, на думку дослідників (Н. Волошиної, Н. Логвіненко), можна виокремити два основних її напрямки:

1) поглиблення основних питань змісту шкільного курсу української літератури, що представляють великий інтерес для учнів та мають велике виховне значення;

2) формування умінь та навичок дослідницького характеру при роботі з різними джерелами інформації в класі, при використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 89].

На думку Н. Логвіненко, успіх в організації позакласних заходів з української літератури залежить також від вибору ефективних форм роботи. Найпоширеніші види позакласної роботи з літератури: індивідуальні, групові, об'єднувальні (масові).

Індивідуальна форма роботи представлена написанням робіт науково-дослідницького спрямування; збиранням експонатів або фольклору для музею; самостійним ознайомленням із творами музики, живопису, скульптури, з театральними постановками, близькими за тематикою до літературних творів, що передбачені навчальною програмою. Індивідуальна робота – це самостійна діяльність окремих учнів, спрямована на самоосвіту. Наприклад, підготовка звітів, аматорських виступів, підготовка ілюстрованих альбомів тощо. Це дозволяє кожному учневі знайти своє місце в спільній справі. Ця діяльність вимагає від педагогів знання індивідуальних особливостей учнів за допомогою співбесід, анкет, вивчення їх інтересів [5, с. 42].

Групові позакласні заходи представлені такими видами робіт, як: колективне читання та обговорення книг; проведення диспутів, вікторин; перегляд екранізацій творів, що вивчаються на уроках, літературних телепередач з попередньою підготовкою та подальшим їх обговоренням. Ці заходи сприяють виявленню та розвитку інтересів і творчих здібностей у літературній галузі. Найпоширенішими формами є гуртки та секції. У групах проводяться заняття різного типу: доповіді, обговорення творів, екскурсії, виготовлення наочних посібників, лабораторні заняття, зустрічі з цікавими людьми тощо. Звіт про роботу гуртка за рік складається у формі вечора, конференції, виставки, огляду.

До об'єднувальних (масових) форм роботи належать літературознавчі клуби, шкільні музеї. Вони діють на основі самоврядування, мають власні імена, статути. Робота клубів будується за секціями. Так, міжнародні клуби можуть мати секції, профільні клуби [5, с. 42].

Дослідник Н. Дроботко зауважує, що масову форму роботи представлено діяльністю гуртків виразного читання, літературних, драматичних, літературно-творчих; проведенням літературно-мистецьких, літературно-музичних, тематичних вечорів, підготовлених спільно з учителями інших предметів [3, с. 34].

Літературні вечори – емоційний і водночас масовий вид позакласної роботи, тому що в підготовці та проведенні вечора може брати участь уся школа. Одні виступають у ролі учасників та організаторів вечора, інші – у ролі глядачів. За охопленням учнів літературно-мистецькі вечори бувають загальношкільні, вечори для суміжних чи паралельних класів [3, с. 33].

За характером програми розрізняють тематичні вечори, ігрові вечори (драматичні, в основі яких постановка сцен чи коротких п'єс), вечори читців (зокрема конкурсні). Літературні вечори на теми, безпосередньо пов'язані з курсом літератури, що вивчається, і поглиблюють його (ювілейні вечори, присвячені одній темі серед низки письменників; вечори за окремими великими творами) [3, с. 34].

До форм організації позакласної роботи з української літератури відносять шкільні музеї. За профілем вони можуть бути краєзнавчими, історичними, історико-літературними, природознавчими, мистецькими. Основна робота в шкільних музеях пов'язана зі збором матеріалів, походами, експедиціями, зустрічами з цікавими людьми, роботою в архівах.

На думку Л. Шкандевич, масова робота є однією з найпоширеніших у школі. Вона призначена для одночасного охоплення багатьох учнів, характеризується урочистістю, яскравістю, великим емоційним впливом на учнів. Масова робота містить великі можливості для активізації учнів. Так, змагання, олімпіада, гра вимагають безпосередньої активності кожного. Під час розмов, вечорів лише частина школярів виступає в ролі організаторів та виконавців. У таких заходах, як відвідування вистав, зустріч із цікавими людьми всі учасники стають глядачами [7, с. 59].

Широко використовуються змагання, олімпіади, огляди. Вони стимулюють активність дітей, розвивають ініціативність школярів. У зв'язку з конкурсами зазвичай влаштовуються виставки, що сприяють розкриттю учнями свого творчого потенціалу у формі малюнків, виробів та ін.

До функцій позакласної роботи з української літератури, на думку дослідниць (Н. Волошиної, Г. Токмань, Т. Шкандевич), належить:

- поглиблення знань, умінь та навичок з навчального предмета;
- розширення літературознавчого світогляду школярів;
- розвиток здібностей школярів, креативного мислення, інтересу до прояву творчості в різних видах діяльності в позаурочний час;

- оптимізація культурного розвитку учнів;
- виховання національно-патріотичної свідомості, екологічного світогляду школярів;
- виховання цілеспрямованості, наполегливості, навичок конструктивної взаємодії в колективі, відповідальності за доручену справу [7, с. 39].

Кожен вид позакласної роботи при вмілому його проведенні становить інтерес та педагогічну цінність. Позакласна робота потребує від педагога й учнів цілеспрямованої та наполегливої праці, великої витрати часу та сил задля досягнення поставленої мети.

Висновки. Отже, позакласна робота є невід'ємною частиною освітнього процесу з української літератури. У позакласній роботі закладено цінний потенціал для розвитку творчої особистості учнів старших класів у різних видах літературної діяльності.

Позакласна робота з української літератури в старших класах спрямована на підвищення культурного рівня учнів, розвиток здібностей, розширення літературознавчого світогляду, а також на поглиблення знань, набуття корисних навичок та організацію дозвілля й інтелектуальну діяльність, на виховання національно-патріотичних якостей, основ природоекологічного світогляду, навичок колективної взаємодії задля досягнення спільної мети (у процесі підготовки до проєктів, конкурсів, вікторин тощо). Позакласна робота орієнтована на здатність учнів самостійно здобувати знання з української літератури, застосовувати їх на практиці.

Через участь у тому чи іншому виді позакласної діяльності учні здобувають не лише відповідні знання, уміння й навички, але й розвиваються морально, духовно, естетично тощо.

Nadia Shulga. Extracurricular work on Ukrainian literature, its types and functions

The article examines the peculiarities of the organization of extracurricular work on Ukrainian literature in high school, its types and functions. It was found that extracurricular work is aimed at satisfying the interests and needs of high school students. The most common forms of organizing extracurricular work on Ukrainian literature have been determined.

Список використаної літератури:

1. Волошина Н. Й. Уроки позакласного читання в старших класах. Київ, 1988. 174 с.
2. Дідківський В. Літературний гурток у загальноосвітній школі.

Дивослово. 2005. № 5. С. 18–23.

3. Дроботко Н. Літературний гурток – школа любові до слова.

Дивослово. 2004. № 1. С. 33–34.

4. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 26.04.2021).

5. Логвіненко Н. Факультативи як форма організації диференціації та індивідуалізації навчання старшокласників. Українська література в загальноосвітній школі. 2011. № 9. С. 42.

6. Токмань Г. Позакласна робота з літератури. Дивослово. 2003. № 11. С. 38.

7. Шкандевич Т. Деякі аспекти позакласної роботи з української літератури. Українська мова і література в школі. 2005. № 3. С. 59–61.

Ольга ЯЩЕНКО,
студентка ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка

Науковий керівник: О. Юрчук, доцент

**АЛІЄ Й ОКСАНА, КРИМСЬКА ТАТАРКА Й ЕТНІЧНА
РОСІЯНКА: ПЕРЕПЛЕТІННЯ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ТА КУЛЬТУР
(ЗА РОМАНОМ АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ «ЗА ПЕРЕКОПОМ Є
ЗЕМЛЯ. КРИМСЬКИЙ РОМАН»)**

У статті зосереджено увагу на специфіці взаємовпливів різних мов, культур, що в свою чергу позначається на формуванні національної ідентичності. У романі Анастасії Левкової цю проблему розглянуто крізь призму взаємин Аліє, кримської татарки, та Утаєвої, етнічної росіянки, яка поступово віднайде власну національну ідентичність. Важливо, що захоплюючись всім кримськотатарським: від історичних артефактів до повсякденного життя (їжа, традиції), головна героїня пройде шлях своєрідного віднайдення ідентичності (росіянка – кримчанка – українка).

Анастасія Левкова – сучасна українська письменниця, літературна редакторка The Ukrainians, координаторка конкурсу «Кримський інжир», а також кураторка літературних проєктів. Її роман «За Перекопом є земля. Кримський роман» був опублікований у 2023 році. Цей текст охоплює події з 80-х років ХХ століття до 2014 року. Для свого роману авторка використала свідчення понад 50 людей та узяла понад 200 інтерв'ю.

Під час розмови з Іриною Славінською, продюсеркою Радіо Культура, Анастасія Левкова розповідає: «Думала, що після Майдану можна буде поїхати до Криму, там пожити й попрацювати. Відтак – анексія й окупація. Дуже багато людей з півострова їхали на материк. Я знайомилася з ними, записувала їхні історії. Через декілька років, 2015–2016, я зрозуміла, що в голові вже працюю не з репортажем, а з романом. У цьому задумі змішалось політичне й особисте. Безпосередню роботу над романом – так, щоб не лише збирати інформацію, а щодня сидіти й писати, – я почала 2019 року» [1]. Зазначене вище й визначає актуальність пропонованого дослідження.

Метою статті є специфіка переплетіння культур, що впливає на формування національної ідентичності.

Однією з провідних тем роману є життя кримських татар (Алім Алієв називає роман «путівником по Криму»). Для головної героїні, Оксани Утаєвої, етнічної росіянки, своєрідним провідником у світ кримських татар стала її подруга Аліє Меметова. У родині дівчинки вшановують традиції свого народу, тож у дитсадочку, де дівчата й познайомились, і де переважала російська мова спілкування: «Аліє було легше навчити кримськотатарської нас, ніж самій навчитись російської» [2, с. 8]. Саме так головна героїня й вивчила кримськотатарську.

© Ященко О.

Згодом, вона почала проводити час з Аліє не тільки в дитсадку: була в неї у гостях. Спостерігаючи традиції родини Меметових, їх ставлення одне до одного, підтримку, Оксана порівнювала ці взаємини з тими, що були в її власній родині, де не було так людно й гамірно, де не розповідали казок, не співали пісень. Проте, прабабуся Аліє, Аніфе-біта, називала дівчинку «Къзакъ баласы»: «Пам'ятаю, як неголені чоловіки мурували хату, як тьотя Айше наливала хошаф, як хтось із чоловіків запитував: „Бу кимнинъ кыызчыгы?“ (Чия це дівчинка?). „Къзакъ баласы“, – трохи зневажливо відповідала Аніфе-біта, тоді я не знала, що означають ці слова, але від них мурашки бігли мені по спині, кортіло сховатись, а краще кудись утекти, але тікати отак-от відразу було якось ніяково, я розуміла: слід почекати. Ми далі бавилися в резиночки, тільки я вже була не така завзята і безтурботна...» [2, с. 12].

Час від часу головна героїня згадуватиме слова Аніфе-біта, щоб зрозуміти, чому почувалася застрашеною або ніяково. Саме це стане своєрідним тригером, що запустить наступні процеси: спроба зрозуміти хто вона така (Утаєва чи Оксана Утаєва), позбутися провини, що їй передано в спадок (онучка НКВДиста), віднайти свою національну ідентичність: «Ми долучимось – ми виберемо українську мову і українську культуру, хай не як мову й культуру своїх батьків і дідів, бо родинні історії – болісні й суперечливі, – а як мову своїх дітей. Тож нашим дітям не доведеться відкинути звичне з колиски, шукати нових себе, видлубувати культуру своїх справжніх предків або й не предків, а просто сусідів, і наші діти вже не каратимуться відчуттям: я – примазався, я – примазалася» [2, с. 382].

Згодом, спілкування Оксани та Аліє було перерване й поновилося лише в старших класах, коли обидві дівчини вступили до дебатного клубу, який вів двадцятидворічний кримський татарин Ахтем. До цього клубу доєднався також Халіл, троюрідний брат Аліє, тож її комунікація зі світом кримських татар поглибилася. Саме спілкування з Аліє, відвідини дому Меметових, слухання казок у колі братів та сестер Аліє, історії про депортацію – все це призвело до того, що головна героїня захопилася збиранням матеріалу про весілля в кримських татар, а згодом і рішення залишитись отримувати вищу освіту в Криму.

Важливо, що головна героїня роману повсякчас запитує себе: «А чи маю я право?» [1, с. 56]. Це питання вбирає в себе комплекс схожих питань: чи має вона право перебувати в домі Меметових, чи має право розмовляти українською, чи має право вона право на жаль з Аліє. Ці всі питання – болісні, але саме відповіді на них дозволять Утаєвій, яка захоплена російською літературою, перетворитися на Оксану, яка ствердить: «...кожна мова дарує мені іншу мене. Кримськотатарська – емоційну й допитливу, англійська – впевнену й переконливу; українська – уважну до нюансів та вдумливу. А російська? Якою я є у своїй рідній, або – тепер назвімо це так – першій мові?

Логічною була б відповідь: різною. Але ніт, пані й панове.

У російській мене опановує вічний сумнів, вічне вагання, тоска й меланхолія – вічна, блядь, достоевщина, від якої я зараз намагаюся дати драла...» [2, с. 389-380].

На комунікацію Оксани та Аліє накладається особистісний

фактор: Оксана – етнічна росіянка, чий дідусь, як вона думала, НКВДист, служив у КГБ, а вона, його онука, дружить із кримськими татарами, досліджує культуру тих, кого вбивали росіяни; паралельно з цим батько Аліє називав її «хорошою росіянкою» [2, с. 130]. Звичайно, що вона комплексує через це й намагається знайти для себе точку опори в тому, що може зарахувати себе до українців. Хоча згодом це намагання буде розцінене нею самою як «примазування» [2, с. 381] до іншої нації, і додасть Оксані ще більше внутрішніх докорів.

А ще це історія про заздрість. Оксана заздрила не тільки тому, що Аліє може дозволити собі бути вільною, одягатись, як забажає, а й тому, що вона знає величезну кількість приказок та примовок кримськотатарською, може в оригіналі читати твори Шаміля Алядіна, і тому, що її багаточисленні бабусі, дідусі, тітки, дядьки розповідають про депортацію і, що найголовніше, тримаються одне одного (цього у родині Оксани не було): «Я дивилася на свою досі обожнювану подругу, і враз мені стало поперек горла: о ця її свобода! У вияві власних емоцій, у тому, щоб сперечатися!.. Мені враз стало неприємно, як вона вільно вбирається, як веде головою, як регоче, як плаче – не дбаючи про те, що подумують інші!» [2, с. 130].

Дорослішання поглиблює взаємини дівчат, але й додає нового досвіду, що потребує осмислення: кримські татари й Майдан, Крим і його доля. Навіть питання мови. Утаєва, яка говорить кримськотатарською не розуміє, чому батько Аліє не підтримує її щодо української мови в Криму: «Російська ніби надетнічна, зрозуміла і зручна. А дублювання фільмів... Ну, щоб зміцнити Україну як державу – може, і є сенс. Але може бути дві чи три державних мови, адже ж російську всі добре розуміють» [2, с. 128].

Спілкування з Аліє не тільки спонукає головну героїню віднайти національну ідентичність, а й позбутися дитячих травм. У фіналі Оксана, попри те, що боялась реакції Аліє, зізналася про свого «дідуса НКВДиста»: «Аліє подивиться на мене уважно. Торкнеться моєї руки ближче ліктя і скаже: "Джанчыгъым, я биз энди иридик де" (Рідненька, ми ж уже сплавились (розплавились? Розтанули?). "Думаєш, це виправдання?" – запитаю я, Аліє відповідь: "Твій дідусь – це твій дідусь, а ти – це ти. То було давно, а це – сьогодні. А ще, ти все знаєш, все розумієш"» [2, с. 351]. Цей момент є прикладом того, що Аліє приймала Оксану такою, як вона є. Це заспокоїло дівчину, а згодом привело до вирішальної розмови з матір'ю, від якої вона почує: «Вони – руські люди. А ти – інша».

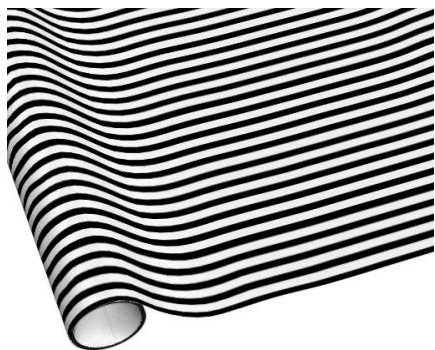
Отже, Аліє мала значний вплив на формування світогляду Оксани, її як особистості та її національної ідентичності, а також стала тією, хто показав головні героїні інший світ, іншу культуру й підтримав її у важкий момент. Їх комунікація – це про пошуки, прийняття, щирість, підтримку, попри різне етнічне походження. Разом із подругою вона пройде шлях самопізнання, щоб із етнічної росіянки перетворитися на політичну українку (росіянка – кримчанка – українка). Захоплюючись кримськотатарським побутом, культурою, історичними артефактами, паралельно Оксана Утаєва відкриє для себе українську мову й літературу, а також зрозуміє, що Крим – це Україна.

Olha Yashchenko. Aliye and Oksana. A Crimean tatar and an ethnic russian: the interweaving of adintities and cultures (based on Anastasia Levkova's novel «Behind Perecop there is a land. Crimean Novel»)

The article focuses on the specifics of the mutual influences of different languages and cultures, which in turn affects the formation of national identity. In Anastasia Levkova's novel, this issue is examined through the lens of the relationship Aliya, a Crimean Tatar, and Utaeva, an ethnic Russian who gradually discovers her own national identity. It is important that being fascinated by everything Crimean Tatar: from historical artifacts to everyday life (food, traditions), the main character will go through a kind of finding identity (Russian – Crimean – Ukrainian).

Список використаної літератури:

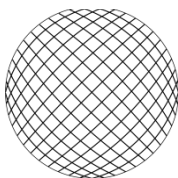
1. Левкова Анастасія. «Є запит на текст про інший Крим – Крим, якого не знали». URL: <http://surl.li/tqfmap> (дата звернення: 20.11.2024).
2. Левкова А. За Перекопом є земля. Кримський роман. Київ: Лабораторія, 2024. 392 с.

Собор Муз

на 5-му

Анна **МИКОЛАЄНКО**
Анастасія **СКОРОДИНСЬКА**
Олександра **СТЕЦЬОК**
Вікторія **ФЕЛЮСТ**

Поетична сторінка

Анна МИКОЛАЄНКО

Холодний асфальт вбирає в себе
атмосферу гнітючого міста,
І так само їздять автомобілі,
Минають літа,
однотипні, зотлілі.

Незмінність.
Вже не відчувається повноцінність,
Це лиш тлінність днів людських,
Міських.

Ти – вихлоп,
Клоп,
Людина сірістю обвита,
Сердита – на себе і на світ.

Щоранку прокидаєшся,
Встаєш,
Кудись ідеш.
Живеш!
в системі.

Достоту, ми всі тут – одне ціле.
Часом скам'яніле,
Але до біса мрійливе.

Ми – були,
є,
будемо.
А його в собі не має .

Анастасія СКОРОДИНСЬКА

Одна Україна

Вогонь забирає з собою життя.
Велике й маленьке несе в забуття.
Ракети літають у небі над нами,
В сльозах вже втопились всі українські мами.

Ви нелюди, звірі, кати і прокази,
Немає нічого, окрім, відрази.
У серці палає одна лише злість.
Ніколи не станеш ти нам як гість.

Прийшовши ворог у нашу країну,
Залишає по собі велику руїну.
Розбиті будинки, серця і життя,
Сльозами вмивалось маленьке дитя.

Не матиме більше ні тата, ні мами,
Не обіймуть вони його своїми руками.
Великий наш світ, та нема куди йти,
Шкода, що не всі зрозуміють біди.

В просторому світі нема куди дітись,
Маленькими хлопчику немає й у що вдітись.
Великий той біль та не велика дитина,
В якій лишилась одна Україна.

Свобода слова

Вітаю вас, шановне панство,
Нівроку ваше господарство
І волю наче маєм вже
Та матір з війни сина жде

Нічого бачу не змінилось
Чи це воно нам так судилось?
Що правда знов купилася на гроші
А люд простий несе ці ноші

Московщина кривого носа знов сує
І віком вічним все вона псує
У ярма хоче нас вдягнути
Та волі смак нам не забути

Хазяїн мій таким же був
У битвах перемогу не одну здобув
Коханий мій в сім'ї не знався
За зброю він завзято брався

Сльїзми його проводила в дорогу
І кожну ніч молилась Богу
Та безіменною могилою zostався в полі
Я за життя не хтіла знати того болі

Пани нам руки туго закували
Як страшно ми всі бідували
Нема їх зараз, Слава Богу!
Та чи змінили долю вбогу?

Бруківку бач вже кладуть
Поки хлопців на кордоні б'ють
Від'їли пики, що дай боже
Невже хтось допоможе?

Хтось наживається на горі
Поки вони останні бачать зорі
Крадуть, крадуть і будуть красти
Поки життя не змусить впасти

Чи гоже люд отак нам жити?
Поки молодь буде в землі гнити
Ще й волю відібрати хочуть
І зверхньо з нас вони регочуть

Україна кров'ю умивалась
Й людським стражданням упивалась

Кричали небо і земля
А кацап каже : "Брехня"

Слізьми земля вже оповита
Чаша страждань все ж недопита
Тож будем пити, пити й пити
Щоб нашим дітям можна було жити

Будем жить через біль і страх
Поки гімн лунає на вустах
Жити будем і любити
Нікому дух наш не убити

Бо ми є сильні, мужні, вірні
І долі сумній не покірні
Україна була, є і буде
Героїв її ніхто не забуде.

...

Мамо, я дома
Мамо, пробач
Мамо, все добре
Ти тільки не плач
Не страшно мені під завалами цими
Страшно, що зло знов приходить щозими
Страшно, що дому в нас більше нема
Та не потрібні ці сльози, дарма
Усі хто помер у раю, я це знаю
Бо і сама уже там літаю
Не болить моє тіло
Не печуть уже рани
Занесено це все далеко вітрами
Болить тільки серце за тебе, за тата
Мені так хотілось мати ще брата
І рветься душа за мою Україну
Яку перетворили уже на руїну
Та знаю я добре, що прийде весна
І збудеться все, що нам сниться у снах
Піднімем ми гордо наш прапор у вись
І скажеш ти тихо у небо "Дивись"
Перемога прийшла і до нашого дому
Бо козацькому роду нема переводу.

Олександра СПЕЦІЮК

Душа болить, душа моя так сильно плаче
Каже: "Жити тут не можу"
А я кажу: "Така ось доля наша".
Бо душа моя в тілесній оболонці
Зовсім і не звідси.
І не судилося мені тут розпуститися як квітці.
Я тут зав'яну, лишуся в забутті,
Не пізнаю я нічого крім печалі.
А кохання то прекрасне - лиш видіння,
Яке мариться мені ночами.
А серце моє так болить від того, що я бачу.
Я бачу все, чого Вони не бачать.
Я відчуваю чужий біль на своїх плечах.
Їх страждання й біль душевну.
І сутність всю людську я бачу, приземлену.
Але страшнішим є за все
Що люди зовсім позабули як кохати.
Коли дві душі - неначе тепла, ніжна хата.
Коли вони - єдине, нерозривне ціле.
Коли між ними історія така
Що не вмістиш ні в одну ти книгу.
Коли всі труднощі уже позаду
А між ними досі те палке та нерозривне це кохання.
Коли одне одного бачили і в бруді і в жахливій скруті.
Проїшли крізь дощ і сніг і град і ліс дрімучий.
Нічого не змогло й не зможе їх зламати.
І почуття настільки сильні ці
Що ні однісінька катана
Ніколи не розрубить душі ці дві в єднанні.
Тому й душа болить, душа моя так сильно плаче
Каже: "Жити тут не можу"
А я кажу: "Така ось доля наша".

Не шукай мене вечорами,
Ходячи по даху мого дому
Не шукай мене вечорами
Сидячи годинами у полі
Не шукай на вулицях знайомих.
Не шукай же, серед натовпу людського.
Можливо, десь побачиш ти фантом
Але то лиш відблиск дум твоїх.
Чи запах мій колишній ти почувеш
Який вітер принесе із-за морів.
Але то не я, то лиш залишки мої.
Не шукай мене днями, вечорами, ночами, місяцями та роками,
Бо мене давно вже не стало.
Стихли останні звуки моєї душі.
Лишень десь у серці твоєму
Ти можеш мене віднайти
Лише там залишаються люди
Які згинули навіки,
А струни їх душі давно вже стихли, назавжди.

*Вікторія ФЕДЮСІТ***Зелений нефрит**

Земля... Емейшань... Китай...

Емейшань – це невелике китайське селище у провінції Цуньлар, де дощі ідуть дуже часто, майже щодня; селище з прекрасними лісами та рисовими полями. У цьому поселенні й почалися усі дива...

А почалися вони з дівчини на ім'я На Бі Фен...

На Бі Фен, або як її називають батьки – Біна, була високою дівчиною з хорошою поставою та такими ж хорошими манерами. Волосся її було вугільно-чорним, але очі... очі були кольору зеленого нефриту, настільки яскравого, що, здавалося, сама душа китайських лісів знаходилася в них. Профіль Біни був гострим, наче найгостріші кинджали, а уста та щічки наливалися багрянцем – усе це робило її шалено привабливою та водночас ніжною, наче щойно розквітла троянда.

Біна, як зазвичай, прогулювалася квітучим лісом після своїх тренувань і сама не помітила, як дійшла до якоїсь незвичайної споруди. Дівчина здивувалася, адже ніколи не бачила цієї споруди раніше. Та все ж таки цікавість взяла гору, і Біна вирішила зайти туди.

Ця споруда на вигляд була старовинною, але всередині все було новісіньким, таким, наче його щойно поставили туди. Звичайно, то все було дуже дивним, проте, як кажуть, дороги назад вже не було.

Біна пройшла вглиб споруди та опинилася в кімнаті з величезним об'ємним колом, чимось схожим на портал.

– Так, це, звичайно, небезпечно, але такі пригоди мені до душі, – подумки сказала собі дівчина та продовжила: – Нічого ж не станеться, якщо я доторкнуся до цієї штуkenції?

Як тільки вона доторкнулася до кола, воно засвітилося сірим світлом, і Біну тієї ж миті затягнуло до порталу. Від несподіванки дівчина втратила свідомість, а коли вона опритомніла, то побачила навколо себе сіру пустелю, її оточували лише пісок та каміння такого ж сірого кольору. Біна нічогісенько не розуміла, але, зрештою, вирішила розвідати обстановку. Пройшовши декілька миль, дівчина помітила дивне містечко. Недовго думаючи, вона вирішила піти туди з надією знайти щось або когось, хто пояснить їй, як вона потрапила у цей дивний світ.

Коли дівчина зайшла у місто, її зустріли незрозумілі створіння, дуже схожі на людей. Єдине, що їх відрізняло від людей, – це колір шкіри. Вони були різних кольорів: червоні, блакитні, зелені... Ці істоти були не менш здивованими.

Тепер можу вам зізнатися, що та дівчина На Бі Фен – це я. То ж що було далі?

– Схоже, вони ніколи не бачили людей, – подумки помітила собі я та вже вголос промовила: – Мене звати На Бі Фен.

Раптом одне із створінь поклато свою руку мені на потилицю та почало щось буркотіти. Мої очі блиснули. Після цього воно відпустило мене. Вже через секунду я почула незнайомий голос.

– Мене звати Форі. Ви опинилися на планеті Пріус. Ходімо, я відведу вас до Прісси .

Звичайно, я була небоязкою, та все ж була надзвичайно обережною, проте й сама здивувалася, коли спокійнісінько пішла за новою знайомою. Поки ми йшли, я вирішила дізнатися щось більше, ніж назва планети та якесь нове ім'я.

– Як ви себе називаєте?

– Пріуси, – відповіла Форі.

А я продовжила свій шквал запитань.

– Хто така Прісса? Для чого я тут?... – я поставила ще багато схожих запитань, але на все була одна-єдина відповідь: «Незабаром дізнаєшся».

І ось нарешті ми підійшли до невеличкого замку з того ж сірого каменю. Вже через п'ять хвилин блукань коридорами ми нарешті ввійшли до тронної зали.

– Пані, я привела її, – поклонившись, сказала Форі.

– Дякую, Форі, залиш нас, будь ласка, – відповіла їй Прісса та продовжила:

– На Бі Фен, мені приємно з тобою познайомитися.

– Мені теж, ваша світлосте, тільки прошу, кличте мене Біною, – відповіла я.

– Добре, Біно, тобі напевно цікаво, чому ти потрапила сюди. То ж зараз саме час дізнатися, – наступної миті вона провела рукою у повітрі, після чого на тому місці з'явилася цифрова панель. Принаймні, дуже схожа на неї. Звичайно ж, я здивувалася, адже ніколи не бачила такого, та все ж запитала:

– Це що, якісь новітні технології?

Прісса тихенько засміялася.

– Ні, це звичайнісінька магія.

– Яка ще до біса магія? Цікаво, вони продають цю магію, як товар, чи це вроджена можливість чаклувати? – сама себе запитала я.

Прісса наче прочитала мої думки та почала говорити:

– Кожен, хто народився на цій планеті, володіє магією. В тебе вона також тече жилами, бо інакше ти не потрапила б сюди... І ні, ти не подумай, у нас магія – не товар, а навпаки, те, що виокремлює нас та наші таланти. Завдяки магії ми не тільки забезпечуємо себе, але й допомагаємо одне одному. Хоча... навіть магія не може врятувати нашу планету від засухи, яку ти, напевно, помітила, поки йшла до замку. Але я сподіваюся, що з цим ти нам допоможеш.

Після цих слів вона посміхнулася, підійшла до мене та взяла мої руки у свої. Я й досі повірити не могла в почуте, але її теплі та ніжні руки дали мені хоч трохи спокою та часу на обмірковування цієї ситуації. Хвилини три ми простояли в тому ж положенні, але згодом я заговорила.

– Але як? Як я зможу вам допомогти, якщо я навіть своєю магією користуватися не вмію.

– Мила моя, це не проблема, я тебе всього навчу, – сказала Прісса.

Після цієї розмови пройшло більше місяця. За увесь цей час ми визначили рід моєї магії, почали тренуватися, а ще я дізналася, що, не приборкавши магії, на Землю мені не потрапити. З Приссою ми здружилися. Її насправді звати Ліма, вона часто тренує мене. Тренування приносило свої плоди, та все ж я не була впевнена, чи зможу оживити всю планету за один раз. Я часто та багато думала з цього приводу й навіть сьогодні, але мій потік думок перебила подруга, котра покликала мене снідати перед тренуванням зі словами:

– Тобі потрібно багато сил перед тренуванням.

– Вже йду, – коротко відповіла я.

І за хвилину я вже йшла коридорами замку, досі думаючи про вирішення цієї проблеми...

– Лімо, як ти вважаєш, ми зможемо, так би мовити, оживити планету поступово, місто за містом? – впевнено запитала я, заходячи до величезної, але вже звичної для мене їдальні.

– Знаєш, я й навіть не думала про такий варіант. Я вважаю, нам варто спробувати, адже завдяки цьому способу твоя магія буде зростати, і з кожною новою відновленою ділянкою оновленої планети радіус твоєї магії збільшуватиметься, – одразу пояснюючи, відповіла мені подруга. Вона сиділа на своєму звичному місці, а я, як зазвичай, сіла на стілець поруч з нею. Ми побажали одне одній приємного смаку і почали снідати.

Через хвилин десять-п'ятнадцять ми були у нашому улюбленому місці тренувань, а саме, в оранжерей. Ми старанно намагалися оживити Льюрбус, котрим Ліма займалась вже близько року. Вона розповідала, що це створіння-квітку дівчина врятувала, як тільки почалася засуха. Але через ту саму засуху у неї не було часу навіть дізнатися, що ж це таке. Ось так ця квітка-створіння й простояла в оранжерей майже пів року. Звісно ж, потім Ліма почала цікавитися нею, та навіть намагалася лікувати, але в неї нічого не вийшло. Тож за це рішучо взялася я. Ми з подругою домовилися, якщо я вилікую Льюрбус, то ми перейдемо до виконання нашого плану – оновлення всієї планети.

Близько трьох тижнів я намагалася підібрати для Льюрбус ліпше заляття для відновлення, умови життя та склад власноруч створеної води. Я сподівалася, що в мене це займе трохи менше часу, але Льюрбус була настільки прискіплива та вередлива, що мені довелося возитися з нею на цілий тиждень довше. Все ж мої старання принесли свої плоди, і незабаром Льюрбус розквітла. Звичайно ж, я відразу покликала Ліму, щоб вона подивилася на результат роботи. Коли Ліма прийшла, Льюрбус раптом заговорила:

– Давненько я себе так добре не почувала. Панночко, ви ж Біна? Дякую вам, ще ніхто не міг створити мені таких умов, за яких я би розцвіла. Ви й справді талановита чаклунка

– Приємно чути, пані Льюрбус, – відповіла я їй, а вже через мить опинилася в гарячих обіймах своєї подруги, котра засипала мене компліментами та схвальними словами.

– Будемо розпочинати! – сказала Ліма, випустивши мене зі своїх обіймів.

Я одразу зрозуміла, що вона говорить про наш план, який ми продумали минулого тижня. Тоді ж ми вигадали йому назву та обрали місце. Це було закинуте місто аж на іншому краю планети. Туди летіти довго, але, за словами Ліми, на феобордах ми швидко долетимо"

Речі вже зібрані в невеличкий рюкзак. Подруга чекає в холі. Зустрівшись, ми пішли до феобордів. Ліма провела короткий інструктаж перед їх використанням. Мені здавалося, що політ буде довгим, як мінімум – годин двадцять, але вже через п'ять годин ми були на місці. Чи то Пріус замалий, чи то феоборди зашвидкі, але я не очікувала, що ми так швидко прибудемо.

Як тільки ми приземлилися, я одразу сіла на землю, щоб привести в порядок думки та чаклувати, як-то кажуть, на холодну голову. Ліма, схоже, розуміла, що мені потрібен час, і тому пішла оглядати територію. Я просиділа на землі хвилин десять, а потім попросила Ліму відійти на безпечну відстань, адже ніхто з нас не знав, як подіє моя магія.

Сівши на коліна, я занурила руки в сірий та теплий пісок, закрила очі та уявила собі, як з моїх рук виходить зелене світло, котре перетворює весь пісок навколо мене на м'якеньку травичку. Я давала магії змогу рухатися по моєму тілу, я відчувала, як вона перетікає з сонячного сплетіння по моїх жилах до самісіньких подушечок пальців. Це викликало у мене відчуття могутності, але й безнадійності водночас... Під моїми ногами та в моїх руках почала зеленіти земля. Це все тривало з пів години, а потім я відчула, що моє тіло хилиться додолу. Останнє, що я встигла, - це покликати свою подругу.

Ліма була далеченько, тому не почула мене, але побачила, що щось не так, та чимдуж побігла до мене, обійняла мене і притулила мою голову до себе.

Опритомніла я на м'якій траві. Біля мене сиділа Ліма та міцно тримала мою руку. В її очах було видно тривогу, хвилювання та навіть страх.

– Біно, нарешті ти опритомніла, я так хвилювалася за тебе, – проказала мені подруга, і по її милих щічках котилися блакитні сльози.

Я ніжно своєю долонею змахнула її сльозинки, а потім відповіла:

– У нас все вийшло...Та і я в порядку, хоча трохи стомилася...

– Так, усе й справді вийшло. Летімо додому, тобі потрібно відпочити, – з турботою сказала вона.

Відлітаючи з міста, я оглянулася. Після нашої магії воно зацвіло яскраво-зеленими фарбами.

– Я зроблю все, щоб уся планета стала такою ж квітучою, – подумки сказала я собі.

Ще приблизно з пів року ми з Лімою відновлювали міста Пріусу, але залишилося останнє та найбільше місто – Столиця. З самого початку ми вирішили, що Столиця буде заключним містом, котре ми озеленимо.

Уже настав час... Я знала: після відновлення Столиці, я, швидше за все, повернуся додому, хоча й Пріус уже став для мене домівкою...

Вже на світанку я продовжу свою магію.

Схід сонця. Я і Ліма вже у Столиці, котра все ще мирно спала. Подруга обійняла мене, побажала успіху та, як завжди, відійшла на безпечну відстань. Цього разу я не заплющила очі, я хотіла побачити, на що ж я все-таки здатна.

Відчувши, що сила почала рухатися по моєму тілу, я розкинула руки в боки та дала магії вийти з мої долонь зеленим світлом. Під цим світлом усе зеленіло: пісок перетворювався у родючу землю, яка покривалася травою, каміння набувало теплішого відтінку.

Я раділа... Раділа, наче мала дитина. Моє серце наповнювалося щирою радістю та таким теплом, наче я могла розтопити навіть тисячолітній лід десь у Антарктиці. Це відчуття наповнювало мене якимось сенсом, котрого так не вистачало у моєму житті.

Вже через мить я лежала на пухкій та м'якій траві, поряд лежала Ліма. Ми ще ніколи так щиро не сміялися, як того дня, хоча й знали, що можемо більше не побачитись.

Вся планета відновлена...Навіть Столиця...Повертаємось до палацу.

Ліма скликала термінове зібрання всіх вельмож Пріусу, на якому мала оголосити мене героєм. А тоді я зможу повернутися додому.

– Лімо, чи зможу я повернутися сюди?

– На зібранні про все дізнаєшся, – коротко відповіла дівчина, зайшовши до зали зібрань.

Усі вельможі вже стояли біля своїх місць та чекали наказу Прісси.

– Піддані мої, сьогодні великий день – день, коли Пріус народився заново. За це ми маємо дякувати нашій рятівниці На Бі Фен!

Після цих слів усі, хто знаходилися у залі, поклонились мені, а я поклонилася їм у відповідь. Ліма відпустила мене з зібрання, але попросила зачекати у моїй кімнаті.

Вже через десять хвилин вона стукала в мої двері.

– Подруго, чи можу я зайти? – визираючи з-за дверей, запитала Ліма.

– Звичайно, прохось, – відповіла я, відсовуючись в інший бік ліжка, щоб дівчина могла сісти поряд.

– Я вважаю, настав час поговорити, – несміливо промовила подруга мені.

Звичайно ж, я знала, про що піде розмова. Підсвідомо я боялася цієї розмови, адже це могло означати, що я більше ніколи не повернуся до Пріусу.

– Ти ж знаєш, що тобі вже час летіти додому... Біно, я безмежно вдячна за те, що ти зробила для моєї планети, – продовжувала подруга, поки я блукала у своїх думках.

– Тільки не кажи, що ми більше не побачимося, благаю, тільки не кажи цього, – ледве не зриваючись на істерику, невпинно говорила я.

– А... Що? Ні-ні, Біно, послухай. Звичайно, ми побачимося. Саме про це я й хотіла поговорити з тобою, – поспіхом відповіла вона мені та продовжила: – Я хотіла навчити тебе користуватися пріфором . Використовуючи цей прилад, ти зможеш переміщатися з Пріусу на Землю та

навпаки. Тобі всього лиш потрібно буде направити в нього трішечки своєї магії.

Подумки я дивувалася вмінням Ліми, адже вона могла створювати прилади, проєктуючи свою уяву на їх створення та застосування. Набравшись сміливості, я згодом запитала:

– То коли мені вирушати додому...?

– Коли сама того захочеш, але я радила б поспішити. Тебе вже напевне чекають на Землі.

– Звичайно. Тоді я відправляюся додому наступного дня на світанку, – рішуче промовила я, але мій голос, схоже, мене видав. Ліма мене обійняла і запропонувала вночі провести прощальну дівочу вечірку.

На світанку ми з подругою стояли у нашій оранжереї та прощалися. Ліма усміхалася крізь сльози... Навіть пані Льорбус просила повертатися якнайшвидше пояснюючи, що без мене вона зовсім занепаде.

– Двері Пріусу завжди будуть для тебе відкритими, – сказала Ліма на прощання.

Я розплющила очі... Я вже опинилася у лісі біля свого дому...Цікаво, скільки часу мене не було вдома? Я швиденько підійшла до свого будинку.

– Мамо, я вдома!

– Доню, чому ти так довго? Ти затрималася на цілих сім годин та навіть не попередила нас з батьком! Ми ж хвилювалися, На Бі Фен..., – зі сльозами на очах сказала мама, обіймаючи мене.

Я її заспокоювала, як могла... Розказати всю правду поки що я не наважувалася. Хоча й сама збагнути не могла, як на Пріусі минуло сім місяців, а на Землі всього сім годин.

Відтоді минуло більше трьох років... Мені уже двадцять два... У мене багато життєвих планів. Але часто виникає бажання відвідати Пріус... Добре, що є пріфор... І тоді я дуже швидко переміщаюсь на Пріус... Зустрічі з Лімою та новими друзями, неймовірні пригоди мене надихають...

Нарешті я зрозуміла, чому мої очі називали чарівними та особливими... Такими ж особливими, як зелений нефрит...

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ДЕБАТИ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

25 листопада – 08 грудня у рамках Міжнародних днів культури Центрально-Східної Європи, організованих Інститутом міжкультурних досліджень Центрально-Східної Європи Варшавського університету, відбулися Міжнародні польсько-українські дні молодих дослідників «МЕДІА – ІДЕНТИЧНІСТЬ – КУЛЬТУРА», у яких взяли участь

здобувачі ННІ філології та журналістики, серед яких Єлизавета Ковальчук, Олена Полякова, Інна Чикаленко та Ольга Ященко. Проект об'єднав студентську молодь трьох українських закладів вищої освіти: Житомирського державного університету імені Івана Франка, Львівського національного університету імені Івана Франка та Харківського національного університету імені Василя Назаровича Каразіна, та провідного осередку Польщі – Варшавського університету.

Виступи молодих дослідників були зосереджені на загрозах інформаційній безпеці, які несе цивілізованому світові російська пропаганда та дезінформація, на викликах, з якими стикається європейська демократія та свобода слова, на важливості збереження культурної ідентичності у світлі глобалізації. Особливе зацікавлення викликала спільна робота житомирсько-харківського наукового колективу на тему: «Семантико-дискурсивний аналіз маніпуляцій в російських ЗМІ».

Вікторія БІЛЯВСЬКА,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
та зарубіжної літератур і
методик їх навчання

Наукове видання

ПОЛІЛОГ

№ 12, 2024

Науково-публіцистичний збірник
кафедри Кафедра української та зарубіжної літератур і методик їх
навчання Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Засновано у 2013 р.

Друкується за авторською редакцією

**Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність
за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та
інших відомостей. Редакційна колегія залишає за собою право
скорочувати та редагувати подані матеріали.**

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таґома. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 4.4, обл. вид. арк. 4.5. Наклад 30.
Зам. 888

Комунальне книжково-газетне видавництво «Полісся»
10008 Житомир, вул. Шевченка, 18а
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
Серія ЖТ №5 від 26.02.2004 р.